

Latšo Diives

ROMANIVÄESTÖN KOULUTUSTIIMIN TIEDOTUSLEHTI

1-2/2017

Kansainvälinen holokaustin muistojuhla s. 16

Ihmisoikeudet ja yhdenvertaisuus opetussuunnitelmien perusteissa s. 28

Romanioppilaiden perusopetuksen tuen kehittämistoiminta 2008–2016 s. 33

Paljon onnea, ompelijakisällit! s. 38

Ihmisenä olemisen oikeus

Vuonna 1948 Yhdistyneet kansakunnat (YK) hyväksyi yleiskokouksessaan yleismaailmallisen ihmisoikeusjulistuksen. Melkein kaikki maailman valtiot ovat sen hyväksyneet, ja se toimii kansainvälisten ihmisoikeuksien perustana.

Amnesty Internationalin määritelmän mukaan ihmis-oikeudet eivät ole epämäärisiä käsitteitä tai toiveita vaan oikeuksia, jotka on turvattu kansainvälisissä ihmisoikeus-sopimuksissa. Valtioiden väliset sopimukset ovat oikeudel-lisesti velvoittavia, eikä keneltäkään voi viedä pois ihmisoikeuksia. (<https://www.amnesty.fi/tyomme/ihmisoikeudet>)

Miten ihmisoikeudet näyttäytyvät yksityisen ihmisen arkipäivässä? Miten minä tai sinä voimme edistää näiden oikeuksien toteutumista? Tai toisaalta, miten voimme joutua ihmisoikeusrikkomusten kohteeksi? Esimerkiksi vammainen, vähemmistöön kuuluva, keski-ikä ylittänyt nainen on monin tavoin ihmisoikeusrikkomusten riskiryhmässä. Hänen kohdallaan ihmisoikeuksien toteutuminen vaatii asian monipuolista huomioimista.

Aina ei tarvitse ajatella suuria linjoja ja valtiollisia toimenpiteitä. Yksityisen ihmisen ajatusmaailma ja asen-

teet ovat ensimmäinen lähtökohta. Jos oma ajattelutapa on muita ihmisiä aliarvioiva ja luokitteleva, sen siirtäminen kasvatuksen kautta omille lapsille moninkertaistaa mahdollisuudet rikkomuksiin. Toki myös päinvastainen maailman-kuva siirtyy kasvatuksen kautta seuraavalle sukupolvelle. Asenteet luovat yhteiskunnallisen arvopohjan, jossa elämme. On arvaamattoman tärkeää, miten vaikkapa puhumme kanssaihmisistämme lasten kuullen. ”Pienillä padoilla on isot korvat”, sanoo vanha kansanviisaus.

Sananvapauden nimissä saatetaan katsoa oikeutetuksi enenevässä määrin yleistävä vihapuhe. Se raamittaa kokonaisia ihmisryhmiä uskomusten ja luulojen mukaan. Yksilön ihmisoikeus häviää pelkojen ja pahantahtoisuuden suohon. Ihmisoikeuksien toteutumattomuus on sivistyneen maailman häpeätahra, jota eivät erilaiset sopimukset ja lait ole saaneet kokonaan poistetuksi. Ihmisenä olemisen oikeus on luovuttamaton ja kaikille kuuluva.

Hyvää alkanutta itsenäisyyden juhluvuotta 2017!
Satu Blomerus

Latšo Diives

ROMANIVÄESTÖN KOULUTUSTIIMIN TIEDOTUSLEHTI 1-2/2017

Toimitus

Opetushallitus
Romaniväestön koulutustiimi
PL380, 00531 Helsinki

Tilaukset ja osoitteenmuutokset

Satu Blomerus
029 533 1046
satu.blomerus@oph.fi
Osoitteen muutoksen
yhteydessä tulee mainita
myös entinen osoite

Ulkoasu ja taitto

Innocorp Oy
Milla Toro
milla.toro@innocorp.fi

Painopaikka

Kopijyvä Oy
ISSN 1238-4593

Päätoimittaja

Satu Blomerus
029 533 1046
satu.blomerus@oph.fi

Toimittaja

David Palm

Toimitussihteeri

Susanna Rajala
susanna.rajala@oph.fi

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSSYSTEMET

*Tyttyjä Kiteellä
Romanioppilaiden
perusopetuksen tuen
kehittämistoiminnan*

◀ kuva-arkisto

*Romanioppilaiden
perusopetuksen tuen
kehittämistoiminta 2008–2016
Mirjami Grönfors,*

▼ kuva: Susanna Rajala

▲ *Kansainvälinen holokaustin
uhrien muistojuhla*

▲ *Ihmisoikeudet ja
yhdenvertaisuus
opetussuunnitelmien
perusteissa*

*Paljon onnea,
ompeijakisällit!* ▶

Tässä numerossa

Ajatuksia ihmisoikeuksista	4
"Ihmisoikeudet kuuluvat kaikille siksi, että ihminen on ihminen"	7
Kahvikupin mittaiset terveiset	10
Yhdenvertaisuusvaltuutettu puuttuu syrjintään!	12
Rasisminvastaisesti ja yhdenvertaisuutta edistäen	14
Kansainvälinen holokaustin uhrien muistojuhla	16
Muistohetki Ruotsissa	18
Kulalta Kalixiin	19
Näkökulma	23
Päällikön palsta	25
Roosan muistoja Mäkkylästä	26
Ihmisoikeudet ja yhdenvertaisuus opetussuunnitelmien perusteissa	28

Koulutuksellisesta yhdenvertaisuudesta:	
Toivon pedagogiikka ja vähemmistönäkökulma	30
Romanioppilaiden perusopetuksen tuen kehittämistoiminta 2008–2016	33
Kiteen malli tukea romanioppilaita	35
Romanioppilaiden oppimisen tuki Oulussa	36
Opettajan ja oppilaan yhteistä uurastusta Savonlinnassa	36
Kehittämistä Vantaalla 2008–2016	37
Paljon onnea, ompelijakisällit!	38
Löydän paikkani kyllä! Kainuun romanihanke Lohiba buttijatta kannatti ja kannatteli	40
Ajankohtaista	42

Ajatuksia ihmisoikeuksista

Ensimmäisen kerran jouduin pohtimaan perusteellisemmin ihmisoikeuksia tultuani pian kansanedustajan kauteni alussa Valtiosääntökomitean jäseneksi. Valtiosääntön uudistamisen tarpeesta keskusteltaessa pohdittiin erityisesti sitä, miten perusoikeudet oli perustuslaissa määriteltävä. Vanhassa 1920-luvun taitteessa säädetyssä valtiosäännössä perusoikeuksien ala ja niiden määrittely jäivät suppeiksi. Oikeudet olivat lähinnä ns. vapausoikeuksia: sananvapaus, yhdistys- ja kokoontumisvapaus, oikeus valita asuinpaikkansa, uskonnonvapaus, vaaleihin liittyvät oikeudet jne. Yhteistä useimmille niistä on, että valtiovaltaa kielletään puuttumasta kansalaisten elämään heidän vapauksiaan rajoittamalla.

Valtiosääntökomitean keskeinen avaus perusoikeuksien osalta oli niiden alan laajentaminen myös taloudellisiin, sosiaalisiin ja sivistyksellisiin (TSS) perusoikeuksiin. Valtiovallan ei tullut ainoastaan pidättäytyä puuttumasta kansalaisten elämänpiiriin. Sen tuli myös pitää huolta siitä, että kansalaisilla on tosiasialliset mahdollisuudet toteuttaa perusoikeuksia: hankkia koulutus ja elää sosiaalisesti ja taloudellisesti turvattua elämää. Jos halutaan käyttää englantilaisen filosofin Isaiah Berlinin hahmottelemaa jakoa, voidaan ensimmäisestä vaiheesta puhua negatiivisen vapauden toteutumisesta, jossa vapaus turvataan kieltämällä puuttuminen sen käyttämiseen. Positiivisella vapaudella ymmärretään vapauksia, joiden edellytyksenä on huolenpito siitä, että

vapauden toteutumiselle on reaaliset edellytykset. Ranskalaisen kirjailijan Anatole Francen kuuluisa ironinen lausahdus, jonka mukaan ”laki rankaisee majesteettisen tasapuolisesti sekä rikkaita että köyhiä, jotka kerjäävät kadulla ja nukkuvat siltojen alla”, kuvaa havainnollisesti ns. negatiivisen vapauskäsitteen rajoittuneisuutta.

Jo vanhassa perustuslaissa, Hallitusmuodon 5 §:ssä, oli säädös kansalaisten yhdenvertaisuudesta lain edessä. Valtiosääntökomitea esitti sen täydentämistä ja täsmentämistä normilla, joka ”kieltää kaikenlaisen rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittiseen tai

muuhun mielipiteeseen, kansalliseen tai muuhun alkuperään, omaisuuteen, syntyperään tai muuhun yhteiskunnalliseen asemaan perustuvan syrjinnän ja suosinnan”. Tämä laajasti käsitetty syrjintäkielto tulikin uuteen perustuslakiin (6 §) niin, että sitä täydennettiin vielä vammaisuuteen tai terveydentilaan liittyvällä syrjintäkiellolla. Sukupuolten tasa-arvosta on perustuslain lisäksi säädetty vielä erillisellä lailla.

Uusi perustuslaki turvaakin ns. vapausoikeuksien lisäksi kansalaisille oikeuden koulutukseen, oikeuden omaan kieleen ja kulttuuriin, oikeuden työhön ja elinkeinon harjoittamiseen sekä oikeuden sosiaaliturvaan (§§ 16 – 19). Julkisen vallan velvollisuudeksi säädetään myös velvoite edistää jokaisen oikeutta asuntoon tai asumisen omatoimiseen järjestämiseen. Esimerkiksi romaniväestön ja vammaisten kohdalla tämän velvoitteen toteuttamisessa on edelleen tehtävää, ei vain taloudellisten vaan myös asenteellisten esteiden poistamisessa. Tärkein muutos vanhaan perustuslakiin verrattuna oli perusoikeuksien laajennus TSS-oikeuksiin. Julkinen valta velvoitettiin huolehtimaan myös perusoikeuksien toteuttamisen edellytyksistä.

Maaailma muuttuu kiihtyvällä vauhdilla ja tuo ihmisoikeuksien puolustajalle eteen uudenlaisia ongelmia. Perustuslakeja uudistettaessa ajateltiin esimerkiksi yhdenvertaisuuden ja syrjintäkiellon vielä tarkoittavan lähinnä perinteisten vähemmistöjemme, mm. saamelaisten ja romanien, oikeuksien turvaamista ja heihin kohdistuvan syrjinnän torjumista. Haasteita näissäkin tehtävissä riittää edelleen, ajatellaanpa vaikka saamelaisten ja romanien oikeutta omankieliseen koulutukseen ja oman kulttuurin vaalimiseen.

Jo 1970-luvun komiteassa huolehdittiin ”vieraan maan kansalaisten ja kansalaisuutta vailla olevien” oikeusturvasta ja edellytettiin, että perustuslaissa turvattaisiin pakolaisille turvapaikka. Maahanmuuton ja pakolaisuuden nopea kasvu on tuonut syrjintäkiellon valvojalle uusia,

entistä vaativampia haasteita ja tehtäviä. Samaan aikaan on sosiaalisessa mediassa tapahtuva viestintä räjähdysmäisesti lisääntynyt. Uudessa viestinnässä ei viestejä moderoida perinteisen median tapaan. Sen seurauksena ns. vihapuhe on nopeasti lisääntynyt. Se ruokkii ennakkoluuloja, antaa ”polttoainetta” syrjinnälle ja ruokkii pahimmillaan suoranaista väkivaltaa, kuten esimerkiksi iskut vastaanottokeskuksiin osoittavat. Pahinta on vihapuheen kohdistaminen erittelemättä kokonaisiin väestöryhmiin, kuten valtaväestöstä poikkeavan etnisen taustan tai omasta poikkeavan uskonnollisen tai muun vakaumuksen edustajiin. Tällainen kehitys murentaa sitä luottamusta, jolle yhteiskuntien koko olemassaolo rakentuu.

Syrjinnän herkkä tunnistaminen ja siihen reagoiminen ovat edellytyksille, että vihapuhe ei pääse rapauttamaan yhteiskuntaamme.

Nopea tekninen kehitys on tuottanut myös uusia haasteita yhdenvertaisuuden toteuttamiselle. Yhä suurempi osa viestinnästä tapahtuu digitaalisessa muodossa. Esimerkiksi viranomaisviestinnässä on päätetty siirtyä kokonaan sähköiseen viestintään. Suurelle osalle väestöstä tämä merkitsee viestinnän sujuvoitumista ja nopeutumista, mutta ei suinkaan kaikille. Eri väestöryhmillä on hyvin erilaiset edellytykset käyttää digitaalisia palveluja. Esteet saattavat olla puhtaasti taloudellisia, kaikilla ei ole välttämättä mahdollisuutta hankkia tarvittavia laitteita, koska ei ole hankinnan vaatimia varoja. Esteet saattavat liittyä myös osaamiseen, varsinkin iäkkäämmillä sukupolvilla ei välttämättä ole ollut tilaisuutta opiskella tietotekniikan käytön vaatimia taitoja. Ongelmat saattavat liittyä myös esimerkiksi vammaisuuteen, aistivammaisten tai liikuntavammaisten saattaa olla vaikea tai mahdoton käyttää tietotekniikkaa. Jopa yksinkertainen ikääntymiseen usein liittyvä vapina saattaa tehdä näppäimistön tai hiiren käytön mahdottomaksi. Avustajan käyttö pankkitunnusten takana olevien viestiyhteyksien käytössä saattaa sisältää

Kalevi Kivistö

**Ylioppilas 1960 Kurikan yhteiskoulu
Valtiotieteen lisensiaatti 1969
Helsingin yliopisto**

- Opetus- ja tutkimustehtävissä Jyväskylän yliopistossa 1964–1972
- Kansanedustaja 1972–1984
- Opetus- ja kulttuuriministeri 1975–1982
- Keski-Suomen läänin maaherra 1985–1997
- Opetusministeriön kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntapolitiikan osaston ylijohtaja 1997–2004
- Eläkkeellä

Luottamustehtäviä mm. Suomen Punaisen Ristin puheenjohtaja 1999–2008, Julkisen sanan neuvoston puheenjohtaja 2005–2007, Ihmisoikeusvaltuuskunnan jäsen vuodesta 2016.

riskejä silloin, kun esimerkiksi luotettava lähiomaista ei ole käytettävissä. Apuun turvautuminen saattaa vaarantaa perusoikeuksissa turvatun oikeuden yksityiselämän suojaan.

Perusoikeuksien ymmärtämiseen edellä mainitun positiivisen vapaus – käsitteen kautta sisältää myös oikeuden erityiskohteluun silloin, kun tuen tarve on keskimääräistä suurempi. Tämä oikeus, josta puhutaan myös ns. ”positiivisen syrjinnän” käsitteellä ja jonka oikeutuksen myös EU:n säädökset ja käytännöt vahvistavat, merkitsee sitä, että muita vaikeammassa asemassa oleville voidaan osoittaa erityisiä tukitoimia. Niillä väestöryhmillä, joilla on muita enemmän ongelmia tietotekniikan käytössä, on oikeus saada siihen tukea. Tuki voi olla koulutusta ja opastusta, se voi olla avustamista laitteiden hankinnassa, se voi

olla huolehtimista siitä, että palveluis-
sa ovat saatavilla tarvittavat kieliver-
siot. Se voi olla myös sen seikan var-
mistamista, että palveluja on maan eri
osissa saatavissa. Aina pitää olla mah-
dollisuus myös vaihtoehtoisen viestin-
tätekniiikan käyttöön.

Yhdenvertaisuuden toteutuminen digitaalisen viestinnän aikakaudella tuo väistämättä mieleen yhden nope-
asti kasvavan yhdenvertaisuutta kos-
kevan haasteen. Pari vuotta sitten
65 vuotta täyttäneiden suomalaisten
määrä ylitti miljoonan rajan ja eläke-
läisväestön koko on noin 1.5 miljoonaa.
Ikäpyramidin yläosaan sijoittuvi-
en määrä ja osuus kokonaisväestöstä
lisääntyy nopeasti keskimääräisen elin-
iän pidentyessä ja suurten ikäluok-
kien eläköityessä. Kysymys ikäsy-
rjinnästä ja sen torjunnasta tulee yhä
ajankohtaisemmaksi.

Syrjintä alkaa jo ennen eläke-
ikää, liian paljon on esimerkkejä sii-
tä, että esimerkiksi työhönotossa jo
viittäkymmentä ikävuottaan lähesty-
viä katsotaan karsaasti. Samaan aikaan
kuitenkin halutaan, että ihmiset olisi-
vat työelämässä nykyistä pidempään
ja että työurat pitenisivät. Siksi eläke-
uudistuksen yhteydessä eläkeikä kyt-
ketään eliniän keskimääräisen pite-
nemiseen. Vanhempiin työikäisten
ikäryhmiin kohdistuva syrjintä on
kansantaloudellisesti epäviisasta ja
ennen kaikkea väärin työnhakijoi-
ta kohtaan, pahimmillaan selvää
ikäsyryntää.

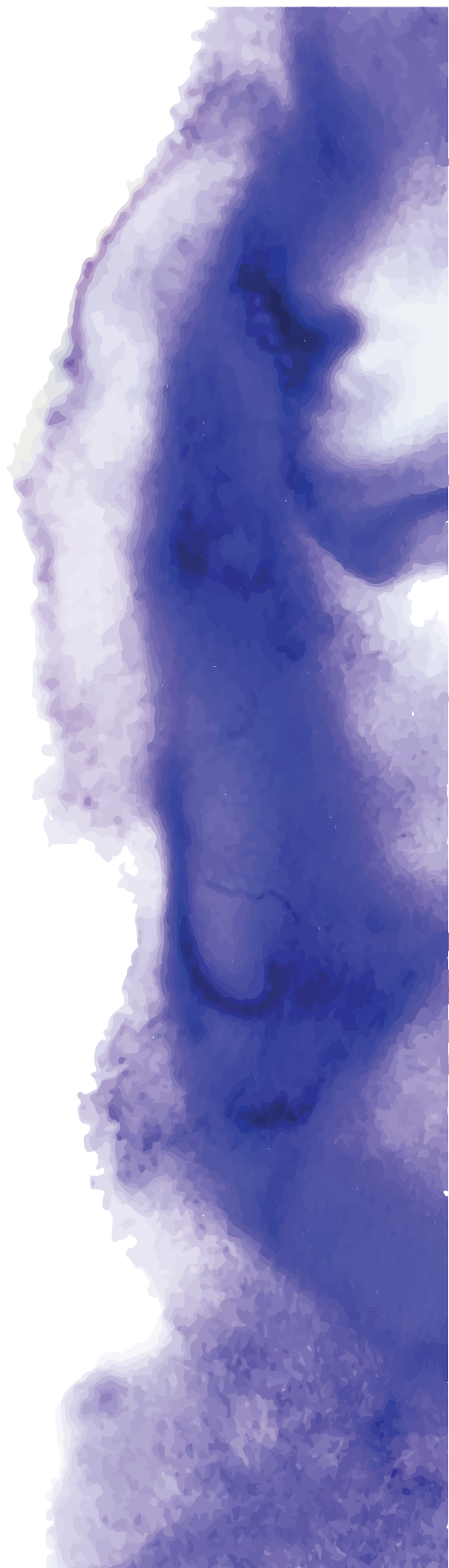
Eläkkeelle siirtyneet kohtaavat
ihmisoikeuksiinsa liittyvät ongelmat
siinä, miten yhteiskunta reagoi hei-
dän toimintakyvyssään tapahtuneiden
muutosten aiheuttamaan palvelutar-
peiden lisääntymiseen. Erityiskohte-
lun tarve liittyy ennen kaikkea toimin-
takyvyyssä tapahtuviin muutoksiin.
Niin kauan kuin toimintakyky on
hyvä, kuuluu eläkeläiselle oikeus val-
tavirran palveluihin alentamalla tar-
vittaessa niiden taloudellista käyttö-
kynnystä, esim. asiakasmaksuja. Kun
toimintakyky heikkenee, kuuluu elä-
keläiselle oikeus tuettuihin palvelui-

hin, esim. kotihoitoon. Kun toimin-
takyky heikkenee niin, että arjesta
selviytyminen edellyttää jokapäiväistä
ja kokoaikaista apua, tulee avun tar-
vitsijalle taata ympärivuorokautinen
hoito. Palveluja ja hoitoa järjestettä-
essä on kaikissa vaiheissa kunnioitet-
tava jokaisen itsemääräämisoikeutta,
ihmisarvoa ja perusoikeuksia.

Yhdenvertaisuutta puolustaessamme
perustelemme usein asiaa toteamalla,
että yhteiskunnan tulee suvaita erilai-
sia ajatuksia, toimintatapoja ja kult-
tuureja. Toivomme suvaitsevaisuu-
den lisääntymistä ja toimimme sen
puolesta. Toisaalta vihapuhetta käyt-
tävät puhuvat suvaitsevaisuutta kan-
nattavista halveeraavasti ”suwakkei-
na”. Tämä terminologia tuo mieleen
yhden mieleen jääneen henkilökohtai-
sen muiston.

Osallistuin taannoin erääseen
Euroopan Neuvoston järjestämään
seminaariin, johon yhdeksi alustajak-
si oli kutsuttu alun perin norjalainen,
sittemmin muualla maailmassa profes-
sorina toiminut sosiologi ja rauhantut-
kimuksen uranuurtaja Johan Galtung.
Omassa nuoruudessaan hän oli koke-
nut vakaumuksensa vuoksi syrjintää,
jopa vankilarangaistuksen, kieltäytyes-
säan aseellisesta palvelusta. Sieltä hän
kirjoitti osallistuvaan havainnointiin
perustuvan tutkimusraportin (Fen-
gelsessamfunnet), joka oli minunkin
sukupolveni sosiologian perusopinto-
jen tenttikirjana.

Esitelmässään Strassburgissa Gal-
tung pohti termiä suvaitsevaisuus
(tolerance). Hän piti sanan valintaa
ongelmallisena. Hänen mielestään se
välittää (varsinkin englanninkielise-
nä) eräänlaisena kätkeytyneä sivumerki-
tyksenä viestin, jonka mukaan ”siedän
sinua, sinun ajatuksiasi”. Sellaisena sii-
hen sisältyy eräänlainen ylhäältä kat-
sova sivumerkitys, vaikka käsitteen
käyttäjä ei niin ajattele. Sen vuok-
si hän piti parempana puhua moni-
kulttuurisuudesta, sen suosimisesta ja
tukemisesta ja sen elämää rikastutta-
vasta merkityksestä. ♦

”Ihmisoikeudet kuuluvat kaikille siksi, että ihminen on ihminen”

Amnesty International Suomen osasto on tänä vuonna 50-vuotias ja tekee edelleen sinnikkäästi monipuolista työtä sen eteen, että ihmisoikeudet ja siihen liittyvä tieto lisääntyisivät ja eriarvoisuus vähenisi.

Loskaisena tammikuun päivänä astelen Helsingin keskustassa sijaitsevan Amnesty Internationalin tiloihin ja tapaan suurehkossa avokonttorissa Niina Laajapuron, joka on vastaava toiminnanjohtaja Frank Johanssonin ollessa virkavapaalla. Toiminnanjohtajan pöydällä ja hyllyillä on paljon papereita ja tukuittain kansioita, joka kertoo siitä, että työtä tälläkin saralla riittää. Kansainvälinen Amnesty International -järjestö perustettiin vuonna 1961 ja on palkittu työstään mm. Nobelin rauhapalkinnolla. Amnesty International on maailman suurin riippumaton ihmisoikeusjärjestö. Amnesty toimii riippumattomuutensa turvatakseen yksittäisten lahjoittajien varassa. Se ei ota vastaan esimerkiksi valtion tukia. Amnesty Internationalin Suomen osasto perustettiin vuonna 1967 ja on siis tänä vuonna 50-vuotias, edelleen aktiivinen järjestö ja toimija ihmisoikeuksien puolustajana. Amnesty keskeinen työ liittyy vaikuttamiseen, kampanjointiin tutkimukseen ja ihmisoikeuksiin liittyvän tiedon lisäämiseen, eikä esimerkiksi suoraan ja välittömään apuun ihmisoikeuksien loukkauksien uhreille. Välitöntä apua antavat muut toimijat omilla tahoillaan. Amnestyyn on

yhteydessä laaja yhteiskunnallinen kirjo: yksittäiset ihmiset, erilaiset yhteisöt, media ja poliitikot tarvitsevat tietoa tai lausuntoja ihmisoikeuksiin liittyen.

Laajapuro tiivistää heti alkuun mistä ihmisoikeuksissa on kysymys. – Niissä on kysymys universaaleista, yleismaailmallisista, kaikille kuuluvista ihmisoikeuksista, joita ei voi antaa eikä ottaa pois. Ne kuuluvat kaikille vain siksi, että ihminen on ihminen. Ne ovat myös juridisesti sitovia normeja, joihin valtiot ovat sitoutuneita ja velvollisia toteuttamaan. Pohjana kaikelle on vuonna 1948 julistettu YK:N ihmisoikeuksien julistus, joka voidaan katsoa ensimmäiseksi kirjalliseksi pohjaksi, josta moderni ihmisoikeusjärjestelmä on syntynyt. Laajapuro näkee, että toisen maailmansodan jälkeen asiat ovat kehittyneet paljon oikeaan suuntaan maailmanlaajuisesti sekä kansallisilla tasoilla. – YK:n ihmisoikeuksien julistuksen jälkeen on kyetty synnyttämään kansainvälinen ihmisoikeusjärjestelmä, sitä seurasi kansainvälisiä ja alueellisia sopimuksia, joilla on sitten valvontajärjestelmiä, komiteoita jotka valvoivat, miten sopimuksia on noudatettu. Esimerkiksi hän nostaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen. – Tämä

"Laajapuro tiivistää heti alkuun mistä ihmisoikeuksissa on kysymys. – Niissä on kysymys universaaleista, yleismaailmallisista, kaikille kuuluvista ihmisoikeuksista, joita ei voi antaa eikä ottaa pois. Ne kuuluvat kaikille vain siksi, että ihminen on ihminen."

laaja kansainvälinen ihmisoikeusjärjestelmä on mielestäni tosi hieno saavutus, Niina toteaa. Oikeuksien toteutuminen kaikille ihmisryhmille ei ole kuitenkaan ollut itsestään selvää. – Ihmisoikeuksien luonnetta ihan kaikille kuuluvina oikeuksina on pitänyt alleviivata laatimalla tarkentavia sopimuksia esimerkiksi rotusyrjintään tai vaikkapa vammaisten oikeuksiin liittyen, Laajapuro hän täsmentää.

Järjestelmän kehittyessä siihen on liittynyt myös vastoin käymisiä. – Esimerkiksi 2000-luvun alussa Yhdysvalloissa tapahtuneiden WTC:n iskujen jälkeen terrorismi nousi käänteentekevästi puheenaiheeksi ja sen varjolla ryhdyttiin Yhdysvaltojen johdolla rapauttamaan ehdotonta kidutuksen kieltoa. Käytännössä moni aiemmin kidutukseksi tunnustettu toimenpide, kuten vesikidutus, katsottiin sallitukse kuulustelumenetelmäksi. Kestävää turvallisuutta ei kuitenkaan ole mahdollista saada aikaan ihmisoikeuksia loukkaamalla, Laajapuro muistuttaa.

Tietoa tulee lisätä

Huolimatta kehittyneistä rakenteista ja järjestelmästä on vielä paljon vääryyksiä, jotka eivät tule ilmi. On paljon ryhmiä, jotka eivät ole maailman keskipisteessä. – Kyllä maailmalla tapahtuu koko ajan ihmisoikeusloukkauksia, jotka eivät tule tietoon. Tämä johtuu siitä, että läheskään kaikki ihmiset eivät tiedä oikeuksistaan. Amnestyn keskeinen lähestymistapa on nostaa esiin myös näitä unohdettuja ihmisryhmiä. Teemme paljon töitä syrjinnän ja marginalisoitumisen saralla, haluamme lisätä tietoa ja aut-

taa erityisesti niitä, joiden ääni ei tule kuuluviin, hän toteaa.

Amnestyn toiminnanjohtaja Laajapuron näkemyksen mukaan Suomessa ihmisoikeuksien toteutuminen on pitkällä aikavälillä toteutunut hyvin. – Suomi on edelleenkin monilla mittareilla maailman huippuluokkaa ihmisoikeuskysymyksissä, vaikka Amnesty ei mitään ranking-listaa pidäkään. Meillä on hyvällä tolalla esimerkiksi sananvapaus, lehdistön vapaus ja vaikkapa taloudelliset ja sosiaaliset oikeudet. Hyvinvointiyhteiskunta on pitänyt aika hyvin huolta, että yleisesti ottaen kaikilla on samat oikeudet ja perusedellytykset hyvän elämän aikaan saamiseksi, Laajapuro kuvailee kotimaamme toimia. Hän kykenee kuitenkin terveen ylpeyden jälkeen heti perään terveeseen kriittisyyteen. – Suomessakaan kaikkien ihmisoikeuksien toteutuminen ei kuitenkaan ole itsestään selvää. Olemme tehneet Suomessa erityisen paljon töitä naisiin kohdistuvan väkivallan eteen, mutta edelleen on tilanteita että pelon ja uhan alla turvaa hakeva nainen on jouduttu käännättämään pois turvakodin ovelta tilanpuutteen vuoksi. Sehän on ihan katastrofitilanne yksilön kannalta, Laajapuro miettii. Lisäksi Amnestyn Suomen osasto tekee paljon töitä pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden oikeuksien eteen. – Valitettavasti lainsäädäntöä on kiristetty, turvapaikanhakijoiden oikeusturvaa sekä hyviä käytäntöjä heikennetty merkittävästi tällä hallituskaudella. Muutokset on pusket-

"Suomessakaan kaikkien ihmisoikeuksien toteutuminen ei kuitenkaan ole itsestään selvää. Olemme tehneet Suomessa erityisen paljon töitä naisiin kohdistuvan väkivallan eteen, mutta edelleen on tilanteita että pelon ja uhan alla turvaa hakeva nainen on jouduttu käännättämään pois turvakodin ovelta tilanpuutteen vuoksi."

tu läpi sen varjolla, että vuonna 2015 Suomeen tuli poikkeuksellinen määrä turvapaikanhakijoita. Emme voi olla varmoja, saavatko kaikki suojelua tarvitsevat todella turvaa.

Myös kansallisella tasolla ihmisoikeusrakenteet ovat kehittyneet huomasti viime vuosina - Hyvin rakennettu järjestelmä ja rakenteet pitää vielä valjastaa jotenkin niin, että oikeudet toteutuvat siellä käytännössä paremmin. Päätöksentekijöiden ja lainsäätäjien tulisi muistaa, että he tekevät päätöksiä, joilla näitä ihmisoikeuksia toteutetaan tai ollaan toteuttamatta. Ihmisoikeuksien toteutumisen arviointi ja huomiointi pitäisi olla aina mukana, kun uusia päätöksiä, myös budjettileikkauksia, tehdään, Laajapuro muistuttaa.

Euroopan romanit kiinnostuksen kohteena

Euroopan romanien heikko ihmisoikeustilanne on myös ollut Amnestyn työlliställä. – Olemme Euroopan tasolla selvittäneet ja tehneet työtä romanien heikkoon tilanteeseen liittyen. Olemme katsoleet, että Suomen romaneiden kohdalla näiltä suurimmilta ihmisoikeusloukkauksilta on välttytty, mutta todenneet että Euroopassa romanit ovat suurin ja syrjityin vähemmistö. Erityisesti työtä on tehty Euroopan romanien asumisoikeuksien puolesta ja pakkohäätöjä vastaan. Lisäksi romanilasten koulunkäyntiin on pyritty vaikuttamaan, koska erityisesti Keski- ja Itä-Euroopan maissa on paljon opiskelun mahdollistamiseen liittyvää rakenteellista syrjintää. Työmme keskiössä on ollut se, että EU:n pitäisi siihen tehokkaammin puuttua. Seurauksena EU on aloittanut esimerkiksi rikkomusmenettelyjä muun muassa Tšekkejä ja Slovakiaa vastaan romanikoululaisten syrjinnässä. Odotamme, että EU:n luoma paine saa aikaa parannuksia ja pääsemme eteenpäin kaikilla elämän alueilla, ei siis pelkästään koulunkäyntiin tai asumisoloihin liittyen, Laajapuro toivoo.

Euroopan romanien heikko tilanne on näkynyt Suomen katukuvassa kerjäläisyyden muodossa. – On ollut ankeaa katsella, miten ilmiössä on keskitytty enemmän tekemisen kriminalisointiin ja erilaisiin kieltoihin kuin

"Euroopan romanien heikko tilanne on näkynyt Suomen katukuvassa kerjäläisyyden muodossa. – On ollut ankeaa katsella, miten ilmiössä on keskitytty enemmän tekemisen kriminalisointiin ja erilaisiin kieltoihin kuin ongelmien alkusyiden ratkaisemiseen. "

ongelmien alkusyiden ratkaisemiseen. Tulee tunne, että köyhyydestä pyritään tekemään rikos. Ongelmien kehä alkaa syrjinnästä, joka on ihmisoikeusloukkaus ja johtaa siihen, ettei ihmisarvoinen elämä toteudu, Laajapuro kiteyttää huolensa. Käymme Laajapuron kanssa lyhyesti läpi vielä Suomen romanien viisisataavuotista historiaa ja taivalta, joka on ollut myös ihmisoikeuksien puutteiden ja lainsäätäjien alistustilassa satoja vuosia. On tarvittu paljon sietämistä, ennen kuin monien raskaiden vaiheiden jälkeen on päästy tilanteeseen, jossa romanipolitiikasta ollaan siirrytty romanien politiikkaan, jossa romanit ovat itse aktiivisina asiantuntijoina ja osallisena päätöksenteossa. Suomen mallia romanien asioiden eteenpäin viemiseksi on haluttu käyttää esikuvana ympäri Eurooppaa. – Romanien integroimis suunnitelmassa yhteiskuntaan ei sinänsä ole mitään pahaa, mutta Amnestyn näkökulmasta niiden olisi pitänyt olla selkeämmin ihmisoikeusperustaisia ja sisältää aktiivisempia syrjinnänvastaisia toimenpiteitä, Laajapuro kokee.

Hän näkee, että ihmisoikeuksiin liittyvää työtä tulee varmasti aina tavalla tai toisella riittämään, mutta toivo parempaan on kuitenkin taustalla. – Ihmisillä tulee aina olemaan potentiaalia hyvään sekä pahaan, joten ihmisoikeusjärjestelmää tarvitaan ja ihmisoikeuskasvatusta pitäisi saada kaikille jo pienestä pitäen. Tässä koko ajan tavoitellaan sellaista utopiaa, jossa joku päivä olisimme tehneet itsemme tarpeettomaksi, hän hymyilee.

Auttaminen auttaa jaksamaan

Olemme Laajapuron kanssa ilta-päivän aikana keskustelleet laajasti ihmisoikeuksiin liittyvistä kysymyksistä, joista kaikki aiheet eivät mahdu tähän artikkeliin. Haastattelun lopuksi minua kiinnostaa vielä toiminnanjohtajan oma matka ihmisoikeuksien puolustamisen polulla. – No minulla on aina ihan pienestä pitäen ollut joku ajatus maailmanparantamisesta, mutta se oli pitkään sellainen epämääräinen ja tarkentumaton. En pienen paikkakunnan kasvattina oikein osannut hakeutua, eikä vastaani tullut asioita, jotka olisivat vetäneet aiheen pariin. Amnesty kuitenkin on selvästi se, jonka paikallisryhmään muistan teininä Lahdessa törmänneeni. Siitä oman nimen kirjoittamisesta vetoamuspaperiin syntyi kipinä oman vaikuttamisen mahdollisuuksiin ja se tuntui silloin jotenkin isolta asialta. Sittemmin hakeuduin opiskelemaan Turkuun Åbo Akademiin, enkä oikein tiennyt mitä olisin ryhtynyt siellä opiskelemaan. Enemmänkin taustalla oli halu oppia myös ruotsinkieli mennessäni sinne, hän toteaa. Niinan kertoessa lisää asiasta mietin, miten sattuma voi olla joskus hyväksi sille epävarmalle nuorelle, joka miettii opintojensa suuntaa. – Sittemmin ajauduin muiden opiskelijoiden virrassa oikeustieteen peruskurssille. Aluksi mietin, onko siinä mitään järkeä, mutta havahduin kansainvälisen oikeuden kohdalla, miten kiinnostava aihe oli. Kun päästiin opinnoissa ihmisoikeusasioihin, tiesin tullessi oikeaan paikkaan. Samaan aikaan hakeuduin paikallisiin Amnesty-kuvioihin ja se oli sitten menoa ja sillä tiellä ollaan vieläkin. Amnestyssä eri tehtävissä ollut Laajapuro aloitti jo 2000-luvun alussa. – Se, että voi tuntea omalta osaltaan vaikuttavansa tässä monilta osin pahassa maailmassa ja että ihmisoikeuksien toteutumiseen liittyviä tuloksia kaikesta huolimatta tulee koko ajan, auttaa omaa jaksamista. ♦

Juttusarjassa tapaamme kansanedustajia kahvilla. Kahvittelun lomassa keskustellaan ohikulkeva hetki tekemisestä, tahtomisesta ja elämästä.

Teksti ja kuvat: David Palm

Kansanedustaja Pekka Haavisto:

”Ihmiskunta kykenee tekemään myös sopua”

Jos kuljet maalla ja näet vanhan kuplavalokkarin alla pelkät jalat, saattavat ne olla kansanedustaja Pekka Haaviston (vihr.), joka tunnustautuu olevansa taipuvainen teknilliseen hulluuteen. Hän vapauttaa ajoittain itsensä politiikan ajattelusta tekemällä kädentöitä.

Tapaan tunnetun poliitikon, rauhanneuvottelijan, lukemattomissa viroissa ja luotamustehtävissä olleen Pekan reilulla kädenpuristuksella eduskunnan Pikuparlamentin kansalaisinfon kahvilassa tammikuuisena perjantaina. Hän saapuu paikalle pirteän ja hyväntuulisen oloisena. 58-vuotias Haavisto kertoo olevansa syntyperäinen helsinkiläinen. – Herttoniemen kupeessa Siilitiellä vuokratalossa vietin varhaisvuodet ja pian perheeni muutti sitten Munkkivuoreen, joka oli siihen aikaan vastavalmistunut helsinkiläinen lähiö. Tällä hetkellä teen kansanedustajan työn lisäksi paljon kansainväliseen rauhanvälitykseen liittyviä tehtäviä, ja nytkin tätä haastattelua tehdessä olen lähdössä jo ensi viikolla Eritreaan, Afrikan sarveen, joka on ollut yksi minun kohteistani. Maan ihmisoikeustilanne on huono. Nuoriso lähtee maasta ja monet Välimerellä hukkuista ovatkin olleet eritrealaisia nuoria. Eritrea on ollut Suomelle yksi niistä maista, joissa olemme pyrkinet oloja parantamaan.

Romaniasiaain neuvottelukunnan puheenjohtajanakin vuosia aikanaan toiminut Pekka on tapaamisessa rentoutuneen ja välittömän oloinen kahvilan puheensorinan kuullessa taustalta. Kerron Pekalle olevani kiin-

nostunut siitä, mikä asia, tunne tai kokemus hänelle on viimeiseksi erityisesti painunut mieleen. Pekan kokemus liittyy suomalaiseen terveydenhuoltoon. – Äitini on 91-vuotias, asuu itseksensä, voi pääosin hyvin ja pärjää edelleen yksin, mutta tuossa joulun aikaan tuli sitten kremppeä ja teimme pienen terveydenhuoltokierroksen. Nähtiin Haartmanin sairaala, Meilahden sairaala, Oulunkylän kuntoutuskeskus ja sieltä tuleva kotipalvelu. Oli hienoa huomata, että sitten kun tulee ihmisellä oikea hätä terveyden puolesta, niin apua saa ja tällaisissa akuuteissa tilanteissa terveydenhuoltojärjestelmä toimii Helsingissä ja varmaan monissa muissakin kunnissa. Minulle ja äidilleni tuli tunne, että olemme osaavan ja asiantuntevan henkilökunnan käsissä. Siitä voi olla kiitollinen ja ylpeä, hän toteaa.

Vihanpidosta ja anteeksiannosta

Kuvittelemme Pekan kanssa tilanteen, jossa hän pääsisi lukemaan itse valitsemansa toiveuutisen pääuutislähettyseen. Häneltä tulee melko nopeasti vastaus, joka on vahvasti kytkeytynyt hänen henkilökohtaiseen maailmankuvaan ja ideologiaansa. – Kyllä kai se liittyy siihen, että kaikki maailman konfliktit on vihdoinkin saatu sovi-

teltua, viimeinenkin sota on loppunut ja aseita ei maailmassa enää tarvita. Ihmiskunnalla on kyky sotia, mutta myös kyky sopia, sovitella, antaa anteeksi ja lopettaa vihanpito. Pekka kertoo käyttävänsä maailmalla neuvottelessaan usein Suomea esimerkkinä. – Meillehän tullaan helposti sanoamaan että hyvähän teidän on puhua ja tulla neuvomaan, kun aina olette eläneet siellä rauhan tyysijassa. Olenkin todennut että hetkinen, meillä on ollut katkera sisällissota 1918, meillä on iso naapuri hyökännyt kimppuun 1939 ja siitä alkaa heti syntyä kunnioitusta ja vuoropuhelua, että tämähän onkin kiinnostavaa, että miten te Suomea olette selvinneet, mites tää homma on oikein teillä hoidettu. Sil- lä tavalla pyrin luomaan neuvotteluissa toivoa, että kaikissa maissa olisi rauhan ja kehityksen mahdollisuus, hän kuvailee menetelmiään sopua hakevissa neuvottelupöydissä.

Keskustelun soljuessa luontevasti eteenpäin olen kiinnostunut asioista, joita tunnetusta, suositusta ja taitavasta politiikasta ei yleisesti tiedetä. Pekka hymyilee hieman ennen vastausta. – no meihin vihreisiin ei ihan heti yhdistetä sellaista teknillistä hulluutta, mutta mä oon aina tykännyt omin käsin rempata, laittaa autoja, ja nyt mulla on myös ollut kaksi kesää puuvene, jota oon hionut, lakannut ja niin pois päin. On nautinto ja tavattoman hyvää ajattelulle miettiä esimerkiksi mitä välinettä käytän, mihin kohtaan poraan reiän, mitä materiaalia tai mitä aineita käytän. Näiden pähkinöi-

den ratkaisu on minulle erittäin mieluista. Oon havainnut että siinä tilanteessa, kun aivot ja kädet toimivat ja prosessoivat yhdessä, niin tuntuu, että ihminen kehittyy. On tärkeää viedä ajoittain myös ajatukset pois kaikesta muusta, esimerkiksi arjen työstä. Arvostus käden töiden ammattilaisiin on korkealla, kuplavolkkarin alla moottorin kimpussa nuoruuden kesiä viettänyt Pekka toteaa selvästi aiheesta innostuneena ja lisää, että tätä puolta itsestään hän ei ole liikojä korostanut vihreissäkään.

Kysyn Pekalta seuraavaksi, minä iän hän valitsisi, jos se olisi tästä eteenpäin hänellä loppuelämän ajan. Pekkaa naurattaa positiivisesti kuullessaan kysymyksen, mutta vastaus löytyy. – No lähtökohtaisesti mikään ikä ei ole oikeastaan toista parempaa, joka iässä ihminen kehittyy ja kasvaa. Mutta ehkä jälkeensä ajatellen 17-vuotiaana oli sellainen vaihe, jolloin kodin, koulun ja oman ympäristön piiristä alkoi hahmottaa maailmaa vähän eri tavalla, alkoi seikkailla kaupungilla ja käydä eri paikoissa. Silloin tuli myös kiinnostuneemmaksi maailman asioista, yhteiskunnallinen minä heräsi ja tuntui, että maailma oli avoinna edessä. Oli hienoja ja päätähuimaavia hetkiä, kun näki joitakin asioita, joita ei tiennyt olevankaan. Se oli sellainen ikä, jolloin näin jälkikäteen miettien tajuaa, miten paljon esimerkiksi yhdessä vuodessa tapahtui kehitystä. Minuus muuttui erilaisten uusien tapahtumien, kokemusten ja ihmisten pyörteissä, hän pohtii.

Sosiaalisesta elämästä ja kirjojen pariin erakoitumisesta

Kahvilatapaamisen loppumetreillä olen kiinnostunut, mikä on paljon nähneelle Pekalle elämässä tärkeää. – Monet asiat ovat tärkeitä, mutta ehkä kaksi asiaa, jotka ovat tietyllä tavalla toistensa kanssa vuoropuhelussa, nousevat tässä kohtaa mieleen. Toinen on sosiaalinen elämä, ihmisten tapaaminen, sellaistenkin ihmisten, jotka ajat-

televat eri tavalla tai elävät erilaista elämää kuin itse. Poliittikkohan kape-loituu herkästi ja puhuu vaan omiensa ja samalla tavalla ajattelevien kanssa. Itselleni on aina ollut erityisen tärkeää, että tuttava- ja ystäväpiiriin kuuluu mahdollisimman erilaisia ihmisiä. Monet ystävästäni eivät ole kiinnostuneet esimerkiksi politiikasta tai yhteiskunnallisista asioista ollenkaan. Se avaa hienosti uusia maailmoja, Pekka kuvailee. – Toinen tärkeä asia on minulle kirjojen pariin hakeutuminen ja lukeminen. Se on minulle niin kuin juhlahetki. Joulun aikana pääsin hyvin lukemisen putkeen ja ahmin kirjan toisensa jälkeen. Aloin jo harmittelemaan, kuinka kohta pitää jo palata reaali maailmaan ja töihin takaisin. Jokainen kirja on niin kuin yksi elämä, viimeisiä sivuja lukiessa alkaa jo nousta tunne ja elämys, että hyvän aika, olen elänyt tässä muutaman päivän ajan toisen elämää ja toisen kokemuksi. Palaan myös joskus luettujen kirjojen pariin, ne saattavat elämäntilanteeseen liittyen aueta ihan uudella tavalla uusintakierroksella. Kirja on valtava aarre, huikea kokemus ja lukiessaan sitä assosioi ja peilaa tahtomattaan omaan elämään, antikvariaattienkin aarteita penkova Pekka tiivistää kovakantisten merkitystä elämässään. Hän kuvailee taitavasti, miten sosiaalisen elämä rikkaus ja toisaalta kirjojen pariin erakoituminen ovat tasapainoisessa vuoropuhelussa hänen elämässään ja luovat mielenkiintoisen kokonaisuuden osana hyvän elämän tavoittelussa.

Kahvi on jo hieman päässyt haalistumaan kupissa mielenkiintoisen kohtaamisen tuoksina. En malta olla kuitenkaan kysymättä Pekalta että jos hänestä tehtäisiin elokuva, niin mihin lajityyppiin se kategorioituisi? –Ehkä mieleenpainuvimpia ja suosikkielekuviani on ollut Federico Fellinin Oscar-palkittu *Amarcord*, jonka näin jo teini-iässä ensimmäisen kerran. Se oli hyväntahtoisesti kerrottu oman lapsuuden ja nuoruuden maailma, mutta ker-

rottunut valtavan hienolla ironialla ja huumorilla. Siihen oli helppo samaistua, kun muistelee vaikka oman elämän ympärillä olleita hahmoja, opettajia ja aikuisia. Siihen liittyy aina tapa katsella elämää hyväntahtoisella huumorilla, ihmisten luonnekirjosta huolimatta. Lisäksi pystyin hyvin samaistumaan elokuvan tuottamiin tunnekuohuihin ja tunneskaalaan, joissa toisaalla sydän pakahtui ja taas toisaalta suuri elämänilo täytti ympäristön ja kaikkea siltä väliltä. Hyväntahtoinen, ironisen pisteliäs huumori ja hauska voisi olla se yhdistelmä, josta elokuvan ainekset syntyisivät, hän miettii hymyillen haastattelun lopuksi. Päättyessämme kahvilatapaamisen minulle jää päällimmäisenä Pekasta mieleen rentous, hyvät vuorovaikutustaidot, innostuneisuus, laaja ymmärrys elämän eri alueista, impulsiivinen nauru, hyväntahtoisuus, positiivisuus ja huumorintaju. Luonteen ominaisuuksista on helppo ajatella syntyvän ympäristöön paljon hyvää. Eikä näistä luonteenpiirteistä varmasti ole haittaa myöskään politiikan ajoittain kivikkoisessa ja haasteellisessa maailmassa. ♦

Yhdenvertaisuusvaltuutettu *puuttuu syrjintään!*

Olen toiminut yhdenvertaisuusvaltuutettuna touko-kuusta 2015 lähtien, aiemmin olen työskennellyt monissa eri viranomaistehtävissä. Olen koulutukseltani juristi ja perus- ja ihmisoikeuskysymykset ovat aina olleet minulle tärkeitä. Valtuutettuna teen päivittäin töitä sen eteen, että nämä oikeudet täyttyisivät kaikkien ihmisten kohdalla. Yhdenvertaisuutta tulee edistää ja syrjintään puuttua niin lainsäädännöllisin keinoin, kuin myös käytännön tasolla ihmisten arjessa.

Valtuutetun tärkein työkalu yhdenvertaisuuslaki uudistui 1.1.2015. Uuden lain myötä meillä on aiempaa laajempi toimivalta syrjintään puuttumiseen. Syrjinnän kitkeminen onkin valtuutetun toiminnan ydin. Valtuutetun työ rakentuu ihmisten ja järjestöjen yhteydenotoista ja syrjintäkanteluista. Jos niin sanottu syrjintäoletama täyttyy, eli jos on syytä epäillä, että syrjintää on tapahtunut, valtuutettu pyrkii neuvomalla tai sovintoa edistämällä lopettamaan syrjinnän ja edistämään uhrin oikeutta hyvitykseen. Käytännössä työmme on neuvontaa, yksittäisten tapausten selvittämistä, sovinnon edistämistä, kouluttamista, tiedon keräämistä, lainsäädäntöön ja viranomaisten sekä yksityisen sektorin käytäntöihin vaikuttamista sekä oikeudellista avustamista.

Pyrimme siihen, että yhdenvertaisuusvaltuutetulle kantelu olisi kansalaisen näkökulmasta katsottuna mahdollisimman matalan kynnyksen oikeusturvakeino. Kantelun voi tehdä kuka tahansa esimerkiksi sähköpostil-

la tai soittamalla päivystyspuhelimeseen, eikä sen tekeminen maksa mitään.

Lain muutoksen myötä valtuutetun työmäärä kasvoi oletetusti ja samalla myös vastuu, sillä lain keskeisenä tavoitteena on yksilön oikeus-suojan vahvistaminen. Kasvavat kantelumäärät edellyttävät myös, että toimintaa kehitetään tunnistamaan syrjintätapaukset, joihin puuttumalla saadaan laaja-alaisempia vaikutuksia.

Syrjinnän ohella toimistollamme on pitkä perinne puuttua eri vähemmistöihin kohdistuneeseen vihapuheeseen. Tätä perinnettä on tärkeä jatkaa. Vihapuheeseen puuttumiseksi teemme läheistä yhteistyötä myös poliisin ja valtakunnansyyttäjän kanssa. Meillä on mahdollisuus puuttua vihapuheeseen erityisesti silloin, kun kyse ei ole rikoslainmukaisesta kiihottamisesta vaan yhdenvertaisuuslain mukaisesta häirinnästä.

Valtuutetun työn yhtenä haasteena on tietoisuuden lisääminen yhdenvertaisuudesta. Sana yhdenvertaisuus tuntuu tutulta, mutta käytännössä ei

sen sisältöä tai tarkoitusta tunneta. Yhdenvertaisuus ei tarkoita, että kaikkia kohdeltaisiin samalla tavoin, vaan jokaisen ihmisen lähtökodit tulisi huomioida yksilöllisesti.

Syrjintään puuttuminen ja yhdenvertaisuuden edistäminen ovat yhden ja saman kolikon kääntöpuolet. Yhdenvertaisuuden edistämiseksi katsotaan tulevaisuuteen ja pyritään muuttamaan toimintatapoja sellaisiksi, että jokaisella meistä olisi erilaisuuskistamme huolimatta yhdenvertaiset mahdollisuudet toimia arjessa. Toimistomme pyrkii aktiivisesti tukemaan ja kannustamaan viranomaisia, työnantajia ja koulutuksen järjestäjiä muun muassa yhdenvertaisuussuunnitelmien kautta pohtimaan yhdenvertaisuuden toteutumista omassa yhteisössään.

Uutta yhdenvertaisuuslakia on sovellettu nyt kaksi vuotta. Yhdenvertaisuusvaltuutetulle tehtyjen kanteluiden määrä on osoittanut, että syrjintäsuojan laajentaminen oli tarpeen. Lain syrjintäsuoja on tarkoitettu meille kai-

Yhdenvertaisuusvaltuutetun asiakaspalvelu

Ota yhteyttä yhdenvertaisuusvaltuutetun asiakaspalveluun, jos olet kokenut tai havainnut syrjintää. Voit ottaa yhteyttä myös syrjintää kokeneen henkilön puolesta.

- Ota yhteyttä yhdenvertaisuusvaltuutettuun ensisijaisesti täyttämällä kantelulomake verkkosivuillamme www.syrjinta.fi
- lähettämällä sähköpostia osoitteeseen yvv@oikeus.fi
- soittamalla päivystykseen (arkisin klo 10–12): 0295 666 817

kille, sillä kuka tahansa meistä voi tulla syrjityksi jossakin elämänvaiheessa. Toki vähemmistöön kuuluvalla on edelleen erityisen suuri riski tulla syrjityksi. Vähemmistöryhmien vaikutusmahdollisuudet yhteiskunnalliseen päätöksentekoon ja politiikkaan jäävät usein puutteellisiksi. Perustuslain syrjintäsuoja onkin vähemmistöryhmien valttikortti, jolla estetään heidän asemaansa heikentävät päätökset. Tämän lisäksi tarvitaan kuitenkin suunnitelmallista ja tavoitteellista yhdenvertaisuuden edistämistä vähem-

mistöryhmien oikeuksien ja aseman parantamiseksi.

Yhteiskunnallinen tilanne on muuttunut koko maailmassa valittavasti ihmisoikeusnäkökulmasta entistä haasteellisemmaksi. Ihmisoi-
keudet kyseenalaistetaan yhä useammin ja ne tuntuvat jäävän suurvallan presidentin päätösten tai oman hallituksemme kärkihankkeiden tai säästöjen jalkoihin oli sitten kyse vanhusten, koululaisten, opiskelijoiden, turvapaikanhakijoiden tai vammaisten henkilöiden oikeuksista. Toi-

sen ihmisarvon kunnioittaminen ja moninaisuuden näkeminen voimavarana antavat kuitenkin mielestäni parhaat lähtökohdat kaikkien osallisuudelle, hyvinvoinnille ja rauhanomaiselle yhteisölle.

Faktaa yhdenvertaisuusvaltuutetusta

Yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtävänä on edistää yhdenvertaisuutta ja puuttua syrjintään. Valtuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomais-
nen. Yhdenvertaisuusvaltuutetun puoleen voi kääntyä, jos on kokenut tai havainnut syrjintää iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Sukupuoleen tai sukupuoli-identiteettiin liittyvää syrjintää käsittelee tasa-arvovaltuutettu.

Valtuutetun tehtäviin kuuluu myös syrjinnän vaarassa olevien ryhmien olojen, oikeuksien ja aseman edistäminen. Tämän lisäksi valtuutettu valvoo ulkomaalaisten maasta poistamisen täytäntöönpanoa ja toimii kansallisena ihmiskaupparaporttijana. ♦

Yhdenvertaisuuden hyödyt yhteiskunnalle

- Parantaa tietoisuutta oikeuksista ja pääsyä oikeuksiin
- Monenlaisten ihmisten osallisuus paranee. Pääsy mukaan esimerkiksi poliittiseen toimintaan tai perhepalveluiden käyttäjäksi helpottuu, kun toiminta suunnitellaan jo lähtökohtaisesti kaikille sopivaksi
- Eri ihmisryhmien kokemukset välittyvät aiempaa paremmin päätöksentekoon
- Ehkäisee syrjäytymistä ja köyhyyttä
- Erityispalveluiden tarve vähenee ja se vähentää ulkopuolisuuden tunnetta

Teksti: Janette Grönfors **Kuva:** Susanna Rajala

Rasisminvastaisesti ja yhdenvertaisuutta edistäen

Olen tehnyt vähemmistöjen ja ihmisoikeusasioiden kanssa töitä yli puolet elämästäni: kunnalla, valtiolla, järjestöissä ja seurakunnalla, niin kotimaassa kuin ulkomailla. Kuulun etniseltä taustaltani Suomen romanivähemmistöön. Tällä hetkellä työskentelen Suomen Punaisessa Ristissä koordinoiden monivuotista (2013–2017) valtakunnallista Ei rasismille! -hanketta. Työkenttä on tuttu ja osittain yllätyksiä täynnä.

Kenelläkään ei ollut kristallipalloa, josta olisi voinut ennustaa nykyisen Suomen asenneilmapiiriin. Ei rasismille! -hanke on nyt ajankohtaisempi, kuin koskaan aikaisemmin.

Miksi tämä työ on tärkeätä minulle?

Olen itse kokenut syrjinnän ja rasismien monenlaiset muodot Suomessa ja tiedän mistä puhun. Päätin jo alle kolmikymppisenä, että kenenkään ei koskaan tarvitse kokea rasismia, eikä syrjintää, missään, missä minä olen mukana vaikuttamassa, kasvattamassa tai toimimassa. Ei kenenkään, jos se minusta riippuu.

Suomessa on aina ollut syrjintää, työpaikka- ja koulukiusaamista, rasismia, seksuaalista häirintää ja pahuutta. Ja tulee aina olemaan. Vasta nyt olen oikeasti ensimmäisen kerran elämässäni keskellä sekasortoa, jossa syrjintä ja rasismi ovat koko Suomen asia. En pysty taistelemaan yksin sitä vastaan, eikä minun tarvitsekaan. Siihen työhön tarvitaan meitä kaikkia ja meitä samalla kentällä toimivia on paljon.

Rasistinen ajattelu on selkeässä ristiriidassa Punaisen Ristin periaatteiden kanssa, jotka korostavat inhimillisyyttä ja tasapuolisuutta. Emme myöskään halua piiloutua puolueettomuuden periaatteen taakse, silloin kun puolustamiamme yhteiskunnallisia arvoja vastaan hyökätään. Siksi Punainen Risti sanoutuu irti kaikenlaisesta rasismista ja toimii rasismia vastaan sekä yhdenvertaisuutta edistäen teoin ja sanoin. Tämän vuoksi työpaikakseni valikoitui Suomen Punainen Risti.

Mitä rasismi on?

Rasismia ei voi määritellä tyhjentävästi ja näkemyserot siitä mitä rasismi on, tekevät keskustelusta värikästä. Rasismien tutkijoiden mukaan julkisessa keskustelussa tulisi keskittyä siihen, onko jokin toiminta tai puhe epäkunnioittavaa ja ihmisarvoa loukkaavaa ja mikä vaikutus sillä on yksilöihin. Rasismien käsitteellä pelataan poliittista peliä ja eri osapuolet syyttelevät toisiaan rasismista ja syrjinnästä.

Rasismi käsitteenä tarkoittaa oletetun ihmisryhmän arvottamista esimerkiksi etnisen alkuperän, ihonvärin, kansalaisuuden, kulttuurin, äidinkielen tai uskonnon perusteella alempiarvoiseksi kuin muut ihmisryhmät. Rasismi on siis ihmisryhmän tai sen jäsenen ihmisarvon alenuttamista. Rasismiin usein kuuluu se, että omaa ryhmää pidetään parempana kuin toisten ryhmiä. Rasismi aiheuttaa eriarvoistumista ja vahingoittaa sen kohteiden lisäksi koko yhteiskuntaa. Rasismia käytetään vallan välineenä.

Rasismia on vaikea vastustaa, jos sitä ei osata tunnistaa ja nimetä. Rasismien tutkijoiden mukaan julkisessa keskustelussa tulisi keskittyä siihen, onko jokin toiminta tai keskustelu epäkunnioittavaa ja ihmisarvoa loukkaavaa ja mikä vaikutus sillä on yksilöihin.

Suomen valtion vuonna 1970 ratifioiman YK:n kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen mukaan rotusyrjinnällä tarkoitetaan:

”...kaikkea rotuun, ihonväriin, syntyperään tahi kansalliseen tai etniseen alkuperään perustuvaa erottelua, poissulkemista tai etuoikeutta, jonka tarkoituksena on ihmisoikeuksien ja perusvapauksien tasapuolisen tunnustamisen, nauttimisen tai harjoittamisen mitätöiminen tai rajoittaminen poliittisella, taloudellisella, sosiaalisella, sivistyksellisellä tai jollakin muulla julkisen elämän alalla.”

Miksi 'Ei'?

Keskustelemme toistuvasti siitä miksi joissakin kampanjoissa tai hankkeissa kielletään jotakin jo nimessään – sen vuoksi muutama lause aiheesta.

Elämme aikaa, jossa kehotukset vastustamaan jotakin valuvat kuin vesi hanhen selkää pitkin unholaan. Ne ovat enemmän käsky toimia päinvastoin kuin ystävällinen muistutus siitä, miten ei tulisi toimia. Tämän vuoksi tämä valtakunnallisesti näkyvä ja toimiva hankkeemme on nimetty jo alkajaisiksi 'Ei' kehoitteella. Viesti on ainakin selkeä, yksiselitteinen eikä siinä ole liikkumavaraa ymmärrettävyydessään. Siksi "Ei"!

#minäpäättän

#jagbestämmer

#idecide

Punainen Risti
Röda Korset

Ei rasismille! – hanke

Ei rasismille! - hankkeen tavoitteina ovat rasisminvastainen kasvatusta, valistaminen, vaikuttamistyö sekä kansalais- ja vapaaehtoistoiminta. Tämä on kumppanuushanke, jota Punainen Risti hallinnoi. Mukana kumppaneina on 16 järjestöä, joista kolme on paikallisia ja 13 valtakunnallisia järjestöjä. Romanijärjestöistä kumppanimme on Romano Missio ry.

Hanke yhdistää eri tahot monipuolistamaan keskustelua rasismista. Ehkäisemme vihapuheen lisääntymistä ja sen juurtumista suomalaisen yhteiskunnan pysyväksi puhekuulttuuriksi. Tämä sisältää ryhmä- ja yksilötoimintaa sekä rasisminvastaisuutta taiteen, liikunnan, vaikuttamistyön, erilaisten tempausten sekä jokavuotisen rasisminvastaisen viikonvaltakunnallisen kampanjan muodossa. Tuemme rasismia kohdanneita muun muassa ryhmä- tai vertaistuen keinoin sekä ylläpidämme sähköistä Ilmoita rasismista - palvelua eirasismille.fi - sivullamme.

Tiimissämme on lisäksi neljä suunnittelijaa, joiden työkenttää ovat rasismia kohdanneiden vertaistukeen liittyvät asiat, viestintä, vapaaehtoistoiminta ja neuvonta- ja ohjauspalvelut. ♦

Lisätietoja hankkeesta: eirasismille.fi

Löydät meidät myös Facebookista, Twitteristä ja Instagramista (Ei rasismille ja spreirasismille)

Vuoden 2017 rasisminvastaisen viikon (20.–26.3.2017) kampanja #minäpäättän #jagbestämmer #idecide

Mitä?

Kampanjassa tuodaan esille jokaisen mahdollisuutta luoda yhdenvertaista, turvallista ja kaikille avointa yhteisöä ja yhteiskuntaa. Viikon aikana rohkaistaan ihmisiä kertomaan, miten hyvien päätösten, positiivisten mielikuvien, tarinoiden, ystävyyssuhteiden ja kohtaamisten kautta luodaan syrjimätöntä ilmapiiriä kaikille. Kampanja ottaa kantaa siihen, miten toiveyhteiskuntaa rakennetaan käytännön tekojen ja päätösten kautta. Itsenäinen Suomi täyttää vuonna 2017 sata vuotta. Kampanjaviikolla vahvistetaan kuvaa Suomesta avoimena ja hyvänä maana ja suomalaisista ystävällisinä ja avoimina. Kampanjaan osallistuu lukuisia yhteisöjä, urheilijoita, urheiluseuroja sekä viranomaisahoja.

Kampanjan suojelija on Tasavallan Presidentti Sauli Niinistö.

**KICK OFF 20.3.2017
Narinkkatori, Helsinki
klo 16.00 -20.00**

Kampanjaviikko polkaistaan käyntiin näyttävästi yhdessä maanantaina 20.3.2017 Narinkkatorilla Helsingissä. Tarkoituksena on saada Narinkkatori täyteen kaikenikäisiä ihmisiä. Ohjelmassa on musiikkia, pelejä,

ilmapalloja ym. Lavalla voi lausua myös oman yhteisönsä/kaupungin terveiset teemaviikon sanomalla.

Mediakumppani

YleX on kampanjamme mediakumppani.

Video

Kampanjavideolla suomalaiset kertovat omista rasismivastaisista/yhdenvertaisuutta edistävästä päätöksistään ja rohkaisevat muita tekemään samoin. Video esitetään Ylen kanavilla kampanjaviikolla (vko 12).

Työnjako valtakunnallisen Rasisminvastaisen viikon 2017 kampanjassa Punaisessa Ristissä

- Kampanjan kokonaisvastuu sekä Narinkkatorin tapahtuma – Janette Grönfors
- SPR piirit ja osastot – Emilia Fagerlund
- Urheiluseurat/urheilijat – Federico Ferrara
- Viestintä – Augustina Jämsä

Vuoden 2017 rasisminvastaisen viikon kampanja #minäpäättän #jagbestämmer #idecide

Ota rohkeasti yhteyttä jos haluat/haluatte lisätietoja kampanjasta ja olla mukana siinä!

**PYYDÄMME TEITÄ MUKAAN
KAMPANJAAN SEKÄ
NARINKKATORILLE ESITTELEMÄÄN
TOIMINTAANNE**

EUROPEAN ROMA AND TRAVELLERS FORUM
EVROPAKO FORUMO E ROMENGO THAJ E PHIRUTNENGO
FORUM EUROPÉEN DES ROMS ET DES GENS DU VOYAGE

Kansainvälinen holokaustin uhrien muistojuhla, Euroopan neuvosto

Miranda Vuolasranta

Euroopan romanien ja kiertävien foorumin puheenjohtaja
24 tammikuuta 2017, Strasbourg

**Kunnianarvoiset presidentit
ja suurlähettiläät, arvoiset
naiset ja herrat, hyvät ystävät**

Tänään vietämme holokaustissa surmansa saaneiden ja Auschwitzin keskitysleirin vapauttamisen sekä eloonjääneiden muistojuhlaa. Auschwitzin vapauttaminen oli ihmisyyden voitto barbarismista ja julmuudesta. Muistamme niitä, jotka eivät sopineet kansallissosialistiseen malliin kuten juutalaiset, romanit, Jehovan todistajat, sukupuolisesti toisin suuntautuneet, vammaiset ja poliittisesti toisin ajattelevat. Vapautus ei vapauttanut ainoastaan eloonjääneitä, vaan myös veljeyden hengen. Ajattelimme tuolloin, että kaikki oli pahaa unta, joka ei koskaan enää toistu.

Olimme väärässä. Seitsemänkymmentä vuotta jälkeenpäin ääriyhmittymät ja rasistiset liikkeet ovat jälleen muokkaamassa Eurooppalaista poliittista ilmapiiiriä ja koettelemassa veljeyden hengen kestävyyttä ja yhdenvertaisuutta, jonka uskoimme juurtuneen meihin ja jonka uskoimme jo saavuttaneemme.

Meidän romanien ei tarvinnut odottaa 70 vuotta käsittäksemme, että mikään ei ollut muuttunut. Ensimmäisestä sodan jälkeisestä päivästä lähtien, romanit kaikkialla

1. 24.1.2017 Euroopan neuvoston kansainvälinen holokaustin muistojuhla Strasbourgissa. Kuvassa: Thorbjørn Jagland Euroopan neuvoston pääsihteeri, Nicos Anastasiades, Kyproksen presidentti, Klaus Werner Iohannis, Romanian presidentti, Carmel Shama-Hacohen, Israelin suurlähettiläs Ranskan kansainvälisiin instituutioihin, Miranda Vuolasranta, Euroopan romanien ja kiertävien foorumin puheenjohtaja, Denis Erhart, puheenjohtaja "Les Oubliés", holokaustissa kuolleiden homoseksuaalien muistoa vaaliva järjestö ja Pedro Agramunt, Euroopan neuvoston Parlamentaarisen yleiskokouksen puheenjohtaja. Kuvan ottajalomistus: Euroopan neuvosto

Euroopassa ovat edelleen kohdanneet torjuntaa, halveksuntaa ja hylkäämistä. Tämä hylkääminen ei koskaan lakannut: tänään 72 vuotta myöhem-

min, romaneita hädätetään säännöllisesti kodeistaan, heidän lapsensa laitetaan erillisiin kouluihin, heidän asumuksensa ovat ilman vettä ja säh-

köä, heitä herjataan, nöyryytetään ja halvennetaan toistuvasti.

Viime vuoden aikana Euroopan pääkaupungeissa juutalaisten asumisalueilla tapahtuneet terrori-iskut ja yksittäisiin romaneihin sekä romanikyliin kohdistuneet viharikokset eri puolilla Eurooppaa, ovat vakava varoitussignaali. Pariisin ja Brysselin tapahtumat, kasvava romaneiden muuttoliike ja turvapaikanhaku sekä viimeaikoina lisääntyneet Israelin vastaiset kannanotot ovat todiste pelottavan lyhyestä ihmiskunnan historiallisesta muistista. 'Ei koskaan enää' slogani, jota olemme toistelleet viimeiset 70 vuotta, ei ole sittenkään vielä vakuuttanut kaikkia ihmisiä.

Tämän päivän seremonia muistuttaa meitä menneestä, mutta entä tulevaisuus? Euroopan neuvosto perustettiin 67 vuotta sitten rakentamaan uuteen Eurooppaan ihmisoi-
keuksien kunnioitusta.

Kukaan ei voi kiistää Euroopan neuvoston saavutuksia ihmisoi-
keuksien ja perusvapauksien suojelussa. Mutta rasmin ja nationalismin synkät varjot pyyhkivät yli Euroopan. Ovatko eurooppalaiset johtajat sitoutuneet vastustamaan näitä hyökkäyksiä? Ovatko he sitoutuneet varmistamaan, että Eurooppa on vapaa vihasta ja rasimis-
ta, jossa jokainen yksilö riippumatta hänen etnisestä taustastaan, ihonvär-
istä, uskonnosta tai elämäntavastaan, voi

elää rauhassa ja vapaana?

Me romanit tiedämme mitä on olla torjuttu ja kohdeltu toisen luokan kansalaisina. Me emme halua sitä itsellemme emmekä muille!

Huhtikuussa 2016 Euroopan Romanien ja Kiertävien Foorumi yhteistyössä Euroopan neuvoston, Romanian parlamentin ja kansainvälisen Holokaustin Muistopäivä Allianssin sekä Suomen ulkoministeriön kanssa järjesti "Unohdettujen Äänen konferenssin" Romaniassa. Suomen tukeman projektin loppukon-

Romani pariskunta Belzecin keskitysleirillä. Kuvan omistajuus/julkinen: <http://jewishvirtuallibrary.org>

ferenssin tuloksena julkaistiin: Opas mustalais-vastaisuuden virallisen tunnustamisen saavuttamiseksi ja Holokaustin muistamiseksi sekä romanien

historian opetuksen täydentämiseksi kouluissa.

(Guidelines on the steps towards achieving official recognition of anti-gypsyism and promoting remembrance and the teaching of Roma history in schools) https://www.ertf.org/images/Pharrajimos_2014/ERTF_Guidelines_on_the_steps_toward_achieving_official_recognition_of_anti-Gypsyism_and_on_promoting_remembrance.pdf

Kutsun jokaista teitä ja erityisesti Euroopan neuvoston jäsenvaltioita, hyödyntämään tässä konferenssissa laadittua holokaustin vastustamisen linjaukseksi laadittua suosituspakettia ja laittamaan käytäntöön tässä asiakirjassa olleita ohjeistuksia.

Olkoon tämä seremonia ja holokaustin muistopäivä herätys kaikille asianosaisille. ♦

◀ *Miranda Vuolasranta Auschwitz-Birkenaun keskitysleirin rautaportilla, jonka yläosassa lukee: 'Työ vapauttaa', Puola vuonna 2013. Kuvan ottaja/omistus: Miranda Vuolasranta*

Muistohetki Ruotsissa

É Romani Glinda -lehti kutsui viettämään holokaustin uhrien muistopäivää Ruotsissa. Muistopäivä viittaa ajankohtaan, jolloin Auschwitz-Birkenaun keskitysleirin vangit vapautettiin vuonna 1945. Muistopäivä on tärkeä siksi, että emme unohtaisi natsien uhreja. Se on myös É Romani Glinda -lehden mukaan kaikkien niiden päivä, jotka taistelevat suvaitsemattomuutta, rasismia, viharikoksia

sekä juutalais- ja romanivastaisuutta vastaan.

Ruotsissa muistopäivää vietettiin 27.1.2017 Pyhän Jaakobin kirkossa Tukholmassa (Kungsträdgården). Muistojuhlissa pohdittiin erityisesti romanien kohtaloa holokaustissa. On olemassa paljon ihmisiä, joille romanien joukkotuho toisessa maailmansodassa on täysin vierasta. Romaneita tapettiin Euroopassa arviolta puoli-

toista miljoonaa ihmistä, osa leireissä ja osa omilla kylissään. Muistopäivän yhteydessä kirkossa esiteltiin näyttely ”Tuntematon tuho”, johon sai tutustua viikon ajan. ♦

É Romani Glinda -lehti
Tiivistelmä ja suomennos
Susanna Rajala

Kulalta Kalixiin

Aino Hedman-Suomela, olen tuntenut sinut teinistä saakka, kun kävimme samaa lapsiinvalidien koulua, jota tuttavallisemmin kutsuimme KULaksi. Muistan sinut positiivisena ”isona siskona”, jolla oli suuri sydän ja hieno luonne. Tuit ja neuvoit meitä nuorempia sekä toimit sovittelijana kriisitalanteissa. Kaikesta huolimatta olit hyvin eläväinen ja ihan hirtittävä puhumaan. Sinulla riitti sanottavaa ja mielipiteitä, kritiikkiäkin kun oli tarvis.

On ollut ilo kohdata sinut nyt somessa aikuisena. Pidän tavastasi elää ja ajatella – olet edelleen se pirtsakka suurisydäminen ystävä, joka haluaa sanallisesti ja tukee vastamäissä lähimmäisiään. Teemme jutun osittain sähköpostihaastatteluna, osin jutustelemme puhelimesta. Ainon ääni kuuluu jutussa mahdollisimman aitona.

Kuka olet ja miten ajautuit Ruotsiin? Millainen on perheesi? Olet myös romani, vaikuttaako se jollain tavalla vammaisena naisena elämiseesi?

Tervehdys teille lukijoille nyt ensinnäkin. Tietysti voisin ja tahtoisinkin kertoa kokonaisen romaanin eri vaiheista elämässäni. Mutta supistan hiukan. Niin kuin Sari tuossa jo mainitsikin, olen erittäin kova puhumaan, josta on ollut vain positiivista palautetta.

Kävin ammattikoulun Järvenpäässä ja minusta tuli oikeaoppinen konttoristi (ammattia jota en tosin koskaan harjoittanut). Sitten tulikin tenkapoo, kun kuukautta ennen koulun loppumista mietin, mistä asunto ja työpaikka. Siispä kysäsin kotikunnastani, voisivatko auttaa löytämään mukautettua huoneistoa, työpaikan otan vaikka kivenkoloista.

Jaa-a, tuumattiin kunnasta. Meillä on vapautunut juuuri huoneisto VAN-HAINKODISTA. Minä 21-v. vastaamaan, että ei onnistu. Noh, mutta TEHÄN olette niin sukurakkaita, että olisikohan sinulla mahdollisuuksia RUOTSISSA, kun sisaruskesikin ovat siellä.

YES, se oli silloin pilkku iin päälle. Päätin piutpaut kotikunnille, jollen passaa niin en. Oleilkaa....

Lähdin Ruotsiin 1980, 3kk päästä minulla oli työpaikka ja asunto. Minua auttoi silloinen lääkärimäsi asunnon saamisessa ja neuvoi menemään työnvälitykseen Uppsalassa. Tein työtä käskettyä ja

ilman kielitaitoa sain kuin sainkin paikan tehtaassa sanomalla tulkin välityksellä: OSAAN MITÄ VAIN MITÄ KÄSIN TEHDÄÄN.

-80 mä muutin tänne, sit mä olin päiväkodissa, sementtivalimolla ja tehtaassa, joka oli tarkoitettu liikuntavammaisille. Siellä me tehtiin kaikkea pakkaamisesta sähkötöihin: erilaisia tekemisiä, erilaisille vammaisille. Kaikki oli tavallisia työpaikkoja, siellä tehtaassa oli ihan terveitäkin mukana ja siitä sai tavallista palkkaa.

Aino Suomela (Hedman) oikealla sisarensa kanssa. Syster VI är bra, sisko me ollaan hyviä!!!

Onko Ruotsissa erilaiset tavat kuin Suomessa?

On eri tavat. Täällä ruotsalainen romani ei ole samanlainen kuin suomalainen romani. Ruotsalaisilla ei ole erilaisia vaatteita, ne ostaa ja myy, niitä ei erota valkolaisista. Suomalaisen romanin näkee 10 km päähän, kun se tulee. Niitä sanotaan täällä tattareiksi, ne ostaa ja myy, ei kierrä, jokaisella on omat kodit. Ovat pääosin auto- ja hevoskauppiaita.

Elätkö kotiäitinä, eläkeläisenä vai oletko mukana työmaailmassa osa- tai kokoaikaisena?

En tänä päivänä ole töissä. Mä teen hyväntekeväisyyspohjalta vapaaehtoistyötä. 2001 mää rupesin keräämään yksityisesti avustusrjestönä tavaroita. Keräsin erilaisilta firmoilta kaikenlaisia vaatteita, leluja... Otin yhteyksiä Suomeen kirkkoon, poliisiin ja postiin. Mää sain sieltä aina tietää, missä tarvittiin vapaaehtoista apua. Kukaan ei tieninyt, mistä maasta apu tuli, se lähetettiin paikkakunnille, ja kukaan ei tieninyt, mitä tavaraa kukakin sai. Tätä mä tein 4 vuotta yksityisesti. En saanut tästä mitään rahaa itte, mä soitin ja keräsin dieselit autoihin, ja vapaaehtoiset kuljettajat vei sitten ne tavarat, minne mä käskin niitä viedä.

Viihdytkö tässä elämäntavassasi ja onko se ajautumista vai oman valinnan kautta tullutta?

Koskaan en ole hävennyt sitä mikä olen. Vammaisena mulla ei ole ollut mitään erilaista, mä en osaa verrata Suomeen, kun mä lähdin vanhainkotiä pakoon Ruotsiin. Me tutustuttiin mun miehen kanssa jo ammattikoulussa, ja siitä asti ollaan oltu yhdessä. Ja lähdettiin silloin nuorena tyrmistyneenä, kun Suomessa kohtelu oli niin typerää.

Kun mä tulin Ruotsiin, opin käytännön katukielen vuodessa, tein samaan aikaan töitä. En tunne itteeni vielääkään vammaseksi. 37 v. ollaan asuttu täällä ja saman ajan sairaanhoito on yrittänyt opettaa mua ymmärtämään, että mä olen vammainen, enkä oo terve. Mut mä en ole siihen alistunut. Meitä ei voi alistaa. Mää teen aina omat valinnat, kukaan muu ei voi mun

puolesta päättää mitään. Mä sanon itteeni ryskytyöläiseksi: pää edellä tuulta päin. Ja jos mä saan päähäni jotain, en mä jää odottelemaan sormi suussa, että jos joku tekis jotain mun puolesta. Koulussa sain hoitajilta aina kurjaa palautetta, mutta mä en välittänyt siitä. Mä vaan istuin huoneessa ikkunassa riekuen, että tuun kohta ja pian olin jo karussa. Ihan puhdasta rasismiahan se siellä oli, vaikka oli siellä ihmisiä, jotka teki sitä työtä sydämelläänkin. Koulussa Kulalla me opittiin omanlaisemme elämäntyyli ja periksi antamattomuus. Oltiin kaikki eri tavoilla vammaisia, mutta meistä tuli elämässä pärjääviä oikeita ihmisiä, joita ei maailman tuulet voi kaataa. On ihanaa, kun ollaan edelleen tekemisissä ja huomaamme, että etäisyyksistä huolimatta puhallamme edelleen yhteen. Ystävää ei jätetä, kaverille kanssa. Meillä on aina ovi auki kaikille, kenenkään ei tarvi lähteä nälkäisenä pois. Sitä ei tee ruotsalainen – eikä suomalainen.

Kyllä meilläkin on samanlaista, se kuuluu nuoruutemme yhteiseen arvo-maailmaamme, totean.

Pitäkää yhteyttä toisiinne, Aino kehottaa. Kuka muistelee niitä aikoja, jos me ei muistella. Mikään ei ollut Kulalla normaalia. Kula opetti meitä tähän elämään, saimme sitä kautta hyvän itsetunnon ja oikeudenmukaisuuden tajun. Sen ansiosta ollaan sitä, mitä nyt ollaan.

Olen saanut hyvän koulutuksen ja voin siitä lapsuuden kyykytyksestä. En ole tarvinnut sossua enkä mitään. Mulla oli aina rahaa sen verran, että pääsin töihin. Ruokapuoli saattoi olla heikkoa, ja nälkäkin oli, mut mä pärjäsinkin. Mulla on yhdeksän sisarusta, me ei ukon kanssa koskaan pyydetty heiltä mitään apua. Kun mä muutin Ruotsiin, mä muutin systerin luo 3 kk:n ajaksi. Sitten tuli mun mies Aimo perässäni, ja sitten me muutettiin omilleen.

Olen eka perheellinen Ruotsissa, jolla on selkäydinkohju. Mulla on kaksi lasta. En mä välittänyt ihmisten ajatuksista, että se vois olla vaarallista tai jotain. Me haluttiin olla normiperhe.

Esiintyykö Ruotsissa rasismia, oletko kokenut tulleeesi syrjityksi tai kaltoin kohdelluksi vammaisena naisena tai romaninaisena?

Ei veikkoset, täällä on niin paljon etelämaalaisia, mä hukun siihen joukkoon tummana, kreikkalaisena tai turkkilaisena. Mä joudun sanomaan, että oon suomalainen. Suomessa on ihan eri juttu. Ja nyt kun mä olen nimeltäni Suomela, sekin vaikuttaa siihen, että se on ihan eri juttu.

Viranomaistenkaan taholta ei kohdata mitään rasismia. Mulla ei ole ollut mitään ongelmia, tai sitten mä olen niin sinisilmäinen. Mä en mee lappu ottassa, että anteeksi, että mä oon romani, en mä pyytele anteeksi. Mä oon ylypee mun sukujuurista ja isäni opeista: Kunnioita lähimmäisiä ja vanhempia, käyttäen kunnolla, vaikka sua kohdeltais huonosti. Isä opetti romanina, että ole aina kohtelias ja käyttäen hyvin. Nauravalle ihmiselle ei voi suuttua. Loppupeleissä hymyilevälle ja ystävälliselle ihmiselle ei voi olla ilkeä.

Oon tottunu selviämään, sä varmaan muistat kouluajoilta: Jos mulla oli nälkä, mä vaikka möin vaatteet päältä, että mä sain ruokaa. Mä keksin aina keinon, en jää paikalleen itkemään vaan teen asialle jotain ja korjaan tilanteen.

Millainen on suhteesi romanikieleen?

Osaan muutamia sanoja romanikieltä, mitä isä opetti. Mutten mä voi keskus-

tella kenenkään kanssa sillä. Olen tyttörellekin opettanut joitain sanoja, se osaa kanssa sanan sieltä toisen täältä.

Miten perheesi osallistuu arjen käytännön toimiin, keneltä ja millaisen systeemin kautta saat apua?

Mulla on avustaja, meillä on eri systeemi kuin Suomessa. Ruotsissa saa mies olla avustaja ja se saa siitä normipalkan. Yksityinen firma, avustajakeskus (Assistance företag) hoitaa homman. Mää haastattelen avustajan ja kaikki muu käytännön homma tulee sen firman kautta. Mä määrään ketä mulle tulee. Mun mies on mulla töissä ja sit se ajaa taksia, on poliittisesti aktiivi, istuu oikeudessa, tekee poliittisia ja valtiollisia juttuja. Tarja, tytär, on mulla myös osa-aikaisena töissä. Sit mulla on yks ruotsalainen avustaja, kukaan ei oo yhtä aikaa töissä. Mutta mulla on joka päivä avustaja töissä. Mun mies tekee yövuorot, Tarja la-su ja sit se ruotsalainen muulloin 8 hl pv. Jos mä haluan lähteä vaikka Espanjaan, mä voin ottaa nämä kaikki avustajat mukaan, mä maksan oman matkan, sairausvakuutuskassa maksaa palkat ja matkat avustajille avustajakeskuksen kautta. Samoin niiden liput maksetaan elokuviin, ravintolaan tai Suomeen. Mä kustannan vain oman matkani ja lippuni yms. kulut reissuista.

Miten mä kuulin, että Suomessa ei oikein haluta olla avustajana? Palkka on keinoa, tunteja liian vähän ja avustettavat hankalissa oloissa. Täällä palkka lasketaan sairaanhoidon palkan mukaan normisti. Jos mää jään kotiin kokonaan sängyn ja pöydän väliin, siitä seuraa laitoshoito, mikä tulee kamalan kalliiksi. Kunta joutuu maksamaan sen laitoshoidon. Ja se tulee kalliimmaksi kuin se, että mä voin olla kotona. Suomessa toinen pykälä syö toisen pykälän. Mun pelko Suomea kohtaan on suurempi kuin halu muuttaa sinne takasin. Mä kuulen niin pelottavia tarinoita, miten vammaisten elämä on Suomessa. Ihan kuin olisi... ei viitti sanoa ääneen. Vammaisten ihmisoikeuksista pitäisi alkaa pitää enemmän ääntä. Että saisi ihmiset reagoimaan. Ihan sama, miten positiivista tai negatiivista. Se pitää uusia 6 kk:n jälkeen, onko tullut vaikutusta. Ongelmat ratkaistaan taistelemalla. Jokainen vammai-

nen, mikä menee eutanasian tai huonon hoidon kautta, se on positiivinen tulos talousihmisille. Mutta me ei olla sellaisia! Sitä ei osata ajatella, että me maksetaan jokaisesta eurosta veroa, me olemme tuottavia.

Niinpä. Mun yksi taksikuski laski jokunen vuosi sitten, että vammaisen ihminen työllistää k.a. 10 ihmistä. Bruttokansantuotteessa se on merkittävä määrä euroja, me pidetään yhteiskunta pystyssä, totean Ainolle ja kerron viime kesänä voimaan tulleesta YK:n vammaisten ihmisten ihmisoikeussopimuksesta.

Surullista katsoa noita Suomen vanhuksia, ne heitetään romukoppaan... Ne on rakentanut nämä molemmat maat. Jotenkin tuntuu huolestuttavalta sekin, että Suomesta tulee viestiä, että vammaisilta evätään monia ihmisyyteen ja inhimillisyyteen kuuluvia asioita. Esimerkiksi pariskunnan yhteenmuuttaminen ajaa arjen niin toivottomaan tilanteeseen, että ei voi asua kimpassa, kun menettää arjen avut. Eihän se niin voi mennä!

Sari kertoo Ainolle omasta kesken olevasta vaikeasta tilanteestaan: Tällä hetkellä talousahdingon ja budjettien alijäämän nimissä Suomessa asuvilta vaikeasti vammaisilta niistetään tukia ja henkilökohtaista apua – jopa vaarallisen huonoon jamaan. Muutin kuukausi sitten Hämeenlinnasta Riihimäkeen ja sain uuden päättöksen palveluasumisesta kotiin tuotettavien palveluin kielteisenä, vaikka minulla on ollut se voimassa jo liki 10 vuotta. Lisäksi henkilökohtaisen avun jatkamisesta supistettiin 85 tuntia kuukaudessa, vaikka avun tarpeeni on ollut sama vuosikausia ja palvelusuunnitelmapalaverissa sovittiin, että molemmilta (minulta ja miesystävältäni) vietäisiin 5 tuntia. Päätöksiä perusteltiin ”elämäntilanteessa tapahtuneen muutoksen vuoksi”. Oikeasti mikään muu ei ole muuttunut, paitsi kotikunta siirtynyt 38 km Helsinkiin päin. Pöyristyttävää, toteaa Aino. Valita vaikka EU tuomioistuimeen saakka, hän puuskahti ja pelkäsi yönien sa karisevan. Miten Suomessa voi olla tällainen asenneilmasto, hän ihmetteli lopuksi.

Kyllä mun joka kevät tekee mieleksi Hesaa, mutta kauas on pitkä mat-

ka. Mä oon Ruotsin kansalainen. Olen miettinyt, voinko muuttaa Suomeen. Kelasta kansainvälisen osaston nainen sanoi mulle kumman selkeästi rivien välistä: ”Koska olet vammainen, sulla ei ole oikeutta muuttaa Suomeen käyttämään meidän rahoja”. Voi mennä jopa 4 vuotta päästä Suomen systeemiin.

Mä en tiijä Ruotsin vammaisten asioista hirveesti, mutta mulla ei ole ollut ongelmia virastojen, töiden yms. kanssa. Ruotsissa on oma työkkäri vammaisille. Se auttaa ottamaan esim. eri mahdollisuuksista selvää. Ottaa yhteyttä vaikka poliisikouluun. Valtio maksaa 80 % palkasta, firma maksaa loput. Ihan normipalkka. Samat oikeudet kaikilla.

Kerron Ainolle, että Suomeen on tulossa maakunnallinen SOTE-uudistus, ja ilmassa liikkuu arvioita kuinka sosiaali- ja terveyspalvelut tulevat toimimaan. Vaikeasti vammaisille ollaan suunnittelemassa ns. henkilökohtaista budjetointia. Henkilökohtaisella budjetoinnilla vaikeasti vammaisilla henkilöillä olisi muunmuassa mahdollisuus valita henkilökohtaisen avun malli, mikä tukee vammaista ihmistä arjessa selviämisessä, koulussa/työssä sekä yhteiskunnallisessa osallisuudessa ja harrastustoiminnoissa.

Kuulostaa ihan Ruotsin mallilta. Valtio maksaa kaiken sairaskassan kautta. Ne tekee joka toinen vuosi kartoituksen erilaisista tilanteista ja se toimii tosi hyvin. Kun mulla on avustaja, kroppa voi hyvin. Kun psyke voi hyvin, ei tarvi olla huolissaan elämästä eikä avustustunneista. Avustaja lähtee mun mukaan joka paikkaan. Assistance företag saa sen rahan ja maksaa kaiken. Siellä on juristit ja kaikki. Systeemi toimii hyvin, itte saat päättää omasta elämästäsi ja kaikesta. Niinku pitääkin. Sama laki toimii koko maassa, ei niinku Suomessa tuntuu olevan, että Hesassa toimii, muualla ei.

Mä joudun käymään Suomessakin tk:ssa, kun meillä on kesämökki Suomessa. Mun vamma kuuluu harvinaisiin sairauksiin ja se on iso ongelma molemmissa maissa. Sen tarpeita ei ymmärretä, pitää itte tietää, mitä tar-

vii, mitä harvinainen vamma merkitsee, ja mitä tapahtuu. Yleislääkärit tietää vähän kaikesta, ite pitää tietää, mitä tarvii. Molemmissa maissa olen joutunut sanomaan, että mä olen niin kauan elänyt tän kanssa, että mä tiedän, mitä mä tarviin. Suomessa kyseenalaistetaan mun vammaa ja tarvitsemiani hoitotarvikkeita. Mä vetoan siihen, että mun on saatava välttämätön apu ja tarvikkeet, koska mulla on harvinaisiin kuuluva vamma ja sen myötä tulleet sairaudet, joihin tarvitsen jatkuvasti hoitoa ja apua. Me ollaan EU:ssa ja molemmissa maissa pitää hommien hoitua, Suomessakin käydessäni.

Onko teillä omalääkäritoimintaa?

Mulla on omavalintainen luottolekuri, yksi vain saa antaa piikkiä, mä en mene muille. Jos mä tarviin speciaalia, mä soitan sinne, ja pääsen sen mukaan, kun on tarvetta.

Kuinka Ruotsissa toimii apuvälineiden saatavuus, niiden huolto sekä päivittäminen, kun vanha väline rikkoutuu/kuluu loppuun?

Mää soitan vaan mun sairaanhoitajalle, ja sanon, että voiks sä tulla kotiin tänään/huomenna, että mä tarviin uuden pyörätuolin. Se tulee tänne. Me valikoidaan ja mä kokeilen sitä, onko se sopiva. Apuvälineet saa, ei tarvii lääkärintodistuksia, sairaanhoitaja hoitaa kaiken.

Kuljetuspalvelut sekä oman auton hankinnan tukeminen parkkilupapalveluineen?

Mä sain vuosi sitten invataksipalvelun, kun en voi ajaa enää itte. Meillä on silleen, että mä saan ajaa vaikka 20 kertaa päivässä ja se maksaa mulle 4,20 e yhteen suuntaan tässä Kalixissa. Ja hin-

ta nousee vähän kun menen Kalixin yli. Meillä ei ole muita rajoja. Meillä saa tarvitessaan valtakunnallisen matkustustuluvan, se pitää vain anoa erikseen.

Positiivinen elämänmottosi, josta saat voimaa arkeen?

Mun voima tulee siitä, että en oo koskaan kuulunut suomalaisiin enkä ruotsalaisiin mustalaisiin. Kun ei kuulu mihinkään, on taisteltava kaksinkertain. Kun sä oot mulatti, sä taistelet ja susta tulee voimakas ja siitä saa voimaa. Et sä voi alkaa itkeä kohtaloa, olet oman onnesi seppä ja itse päätät oman suuntasi. Haluatko sinä tulla kylään liikuntarajoitteisen luo, joka itkee vai sen luo joka nauraa? Meillä on oikeus vetää viltti päälle, mutta ketä se ilahduttaa. Mä jatkan näillä eväillä, mitä mulla on. Omasta elämästään voi tehdä just sellaisen, mitä haluaa. ♦

Yhdenvertaisesti yhdessä osallistuen

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (CRPD, Vammaisyleissopimus) tuli viimein voimaan myös Suomessa 10.6.2016. Laki painottaa tarkastelemaan ihmisoikeuksien toteutumista paitsi perustuslain näkökulmista niin myös vammaisten ihmisten täyden osallisuuden ja syrjimättömyyden näkökulmasta. Vammaisten ihmisten yhdenvertainen osallisuus sekä kaikkinaisen syrjintäkielto on velvoittavaa, ja vammaiset ihmiset on otettava mukaan kaikkeen heitä koskevaan päätöksentekoon ja se velvoittaa viranomaisia noudattamaan lakia, ja tässä mielessä vammaispalvelulailla on oma painava merkityksensä, koska se velvoittaa viranomaisia erityis palveluiden järjestämiseen vammaisen ihmisen yksilölliset tarpeet sekä olosuhteet huomioiden ja on siten vahvempi kuin muut sosiaali- ja terveydenhuollon lait. Samanlainen kohtelu ei takaa aina yhdenvertaisuuden toteutumista, vaan sen takaamiseksi voidaan tarvita positiivista erityiskohtelua, koska heikoimmassa asemassa olevien ihmisten lähtökohdat ja mahdollisuudet voivat olla hyvinkin erilaisia. Positiivinen

erityiskohtelu velvoittaa mm. viranomaisten, työnantajien, koululaitosten sekä palvelujen tuottajien/myyjien tekemään kohtuullisia mukautuksia, jotta vammaisen ihminen voi asioida, saada koulutusta, tehdä työtä yhdenvertaisesti toisten kansalaisten kanssa. (yhdenvert.laki 15§) Yhdenvertaisuuslaki velvoittaa puuttumaan myös tahattomaan ja välilliseen syrjintään.

Ei pidä unohtaa perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuus- ja syrjintäkieltonormien tehokasta toteutumista YK:n vammaisten ihmisten yleissopimuksen näkökulmasta: "Vammaisyleissopimus tuo ihmisoikeustyöhön uutta näkökulmaa ja uutta keskustelukulttuuria, kun vammaisliike on saanut tunnustetun ja arvostetun aseman oikeuksien puolesta toimijana. Nothing about us, without us! Ei mitään meistä, ilman meitä! Tämä on tärkeää pitää mielessä, kun yleissopimusta tuodaan osaksi arjen käytäntöjä." Pirkko Mahlamäki, pääsihteeri, Vammaisfoorumi ry

Suomessa näin, ja Ruotsissa kaikki on toisin: syrjimätöntä, ihmisoikeudet toteutuvat paremmin, rasismi ei kohdistu vammaisiin henkilöihin niin räi-

keästi kuin Suomessa – eikä lainkaan viranomaistahoilta, vaan lakeja noudatetaan paitsi paikallisesti ja alueellisesti samalla tavalla myös koko maan tasolla. Suomessa alueellinen epätasa-arvoisuus saa välillä jopa huolestuttavia piirteitä, ja toivonkin, että SOTE-uudistus tulisi korjaamaan tätä tilannetta edes maakunnallisella tasolla ja sitä kautta koko maan tasolla, koska valtio ottaa kaiken vastuun palvelujen tarjoamisesta tasalaatuisesti kaikille Suomen kansalaisille. (sote: alueuudistus.fi)

Sari Lehikoinen

http://ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf
<http://yvlttk.fi/>
<http://www.yhdenvertaisuus.fi/>
<http://www.yhdenvertaisuus/lainsaadanto/>
<http://www.ihmisoikeudet.net/>
<http://alueuudistus.fi>
<http://www.vammaisfoorumi.fi>
<http://www.manskligarattigheter.se/sv/manskliga-rattigheter-i-sverige>
<http://www.assistansfordig.se>

Näkökulma

Ennen kun pääsen ”vauhtiin”, haluan kertoa, että tänne kirjoittaminen vaatii suuren kynnyksen ylittämisen.

Mediassa on lähiaikoina pyörinyt paljon kielteisiä ja provosoivia uutisia romaneista. Haluaisin kertoa totuuden mukaisesti, itse romanina, minkälaista kohtelua useat romanit saavat osakseen.

Kiusaaminen on ollut esillä nyt jonkun aikaa, ja haluaisin tuoda esille koulukiusaamisen rinnalle myös aikuisien kiusaamisen. Olen nyt 21 -vuotias, kiusaamista olen saanut osakseni aina ala-asteelta tähän päivään asti. Loppua siihen ei oikeastaan edes näy. Se tulee olemaan osani luultavasti koko loppu elämäni. Halusin sitä tai en, minulta ei kysytty. Vaikutanko siihen itse? Olenko ”ansainnut” sen? En, mutta sillä ei ole juurikaan merkitystä.

Koulumaailma on julma, etniseen taustaan katsomatta. Tiedän sen, koska olen ollut kiusattu, sivusta katsoja ja joskus myös kiusaaja, josta olen hyvin pahoillani. Romanilapsi saa osakseen syrjintää usein jo heti ala-asteella. Mannerettelua ensisijaisesti. Kerron nyt heti, että se on äärimmäisen loukkaava haukkumanimi. Osa kantäväestöstä ei pidä sitä loukkaavana; sehän on nimi. Mistä tiedän, etteivät kaikki kantäväestöstä pidä sitä vakavana? Siitä koska koulussa ollessani haukkujen vanhemmat ovat puolustaneet kiusaaja lapsiaan sillä, ”en ymmärrä miten siitä voi suuttua, sehän on nimi”. Juuri tuo haukkumanimi on provosoiva. Se ei ole eikä voi koskaan olla hauska vitsi. Se ikään kuin haastaa lapsen, joka ei osaa vielä kontrolloida omia tunteitaan ja kanavoida niitä järkevästi, puolustamaan itseään.

Ajatelkaa se näin; Jos lasta sanotaan varkaaksi, hän pystyy kieltämään sen asiallisesti, jos hän ei sitä ole. Hänen ei tarvitse muuttua aggressiiviseksi koska hän tietää, ettei se pidä

paikkaansa. Sitä vastoin lapsi voi loukkaantua, alkaa itkemään; miksi häntä syytetään siitä mitä hän ei ole tehnyt? Tämä reaktio pätee melkein kaikissa lapsissa, ei vain romanilapsissa.

Kun romanilasta haukutaan manneksi, häntä haukutaan sellaisella nimityksellä joka pitää sisällään kaksi asiaa; ensimmäisenä sen, että hän on romani, ja toiseksi kaikki omat ja opitut negatiiviset kokemukset ja oletukset romaneista. Nämä kaksi kulkevat käsi kädessä tässä suhteessa, niitä ei irroteta toisistaan; romani = varas, tappaja, yhteiskuntaan kelvoton, äänekkäs/vaarallinen naapuri jne. Se on hämmentävä haukkumanimi lapselle, hän ei tiedä kuinka puolustaa itseään ja mitä hän oikeastaan puolustaisi, sillä toisaalta hän ei ole sitä miksi häntä haukutaan (varas, jne.) ja toisaalta hän on romani. Romanilapsi opetetaan kotona olemaan ylpeä siitä mitä hän on. Siksi puolustautuminen on usein aggressiivista (en toki puolla sitä!) ja siihen osallistuvat usein kaikki samassa koulussa olevat romanilapset. He ottavat sen henkilökohtaisesti koska haukkumasana on yleistävä ja ”alun perin hän kaveria on haukuttu siksi, että hän on romani, niin kuin mekin”. Ottakaa huomioon että lapsella harvemmin on omia huonoja kokemuksia, jos lapsi ”osaa” haukkua manneksi, se on useimmiten opittu tai kuultu aikuiselta. Tuskin lapsi kutsuu sillä nimellä siksi, että haluaa haukkua varkaaksi tai tappajaksi, hän haukkuu romanilasta siksi että hän on romani.

Huvikseen sitä ei yleensä huudella, sanaa käytetään negatiiviseen tarkoitukseen. Kantäväestöön kuuluva lapsi ei osaa käsitellä sanan monisäikeisyyttä, ja siksi kotonakaan sanaa ei saisi käyttää missään muodossa.

Yläastetta kävin neljässä eri koulussa neljällä eri paikkakunnalla, sillä perheeni muutti siihen aikaan paljon. Opiskeluni eivät siitä pahemmin kärsineet, ja päätinkin peruskouluni ihan

keskinkertaisen hyvällä keskiarvolla, 7,3. Kotona minut opetettiin menemään saman tien rehtorin puheille, jos kiusaamista tai syrjintää ilmeni.

Joskus syrjiminen tuli opettajilta, kerran jopa ensimmäisellä oppitunnilla opettajalta joka ei koskaan ollut nähnyt minua. Kerron rehellisesti, että ei ollut itku kaukana, ensimmäistä päivää uudessa koulussa ja minua nöyryytetään koko koulun 9lk edessä. ”Luuletsa etten mä tiä miten nää teikäläisten asiat menee, mulla on ennenki ollu teikäläisiä oppilaa”. Mieleni teki niin lujasti ”pistää ranttaliksi”, sitähän minulta odotettiin. Minun piti olla vaikea ja huonokäyttöinen ongelmanuori. Opettajan ikäväksi olin ujo ja suurin piirtein fiksu käytökseltäni, mitä nyt välillä kovistellut niin kuin yläasteella kuuluukin, toki tuossa vaiheessa en ollut tehnyt sitäkään. Ja mitäpä sitä opettajan kanssa väittelemään kuka on oikeassa tai väärässä, tuskin siltä olisi voittoa saanut. Etenkään sen jälkeen, kun hän oli mennyt valittamaan luokanvalvojalleni kuinka olin järjestänyt shown.

Todistukseen sain hänen oppiaineensa kohdalle 5, vaihdoin koulua ja numero nousi 8. Ei paljoa näkynyt opettajan asenne numerossa eihän?

Järkyttävää, että hänen asenteensa sai vaikuttaa niin suuresti sellaisessa paperissa, joka vaikutti suoraan siihen mihin ammattikouluun tai lukioon pystyin hakemaan. Järkyttävää, että kiusaaja oli tässä tapauksessa aikuinen. Aikuinen, joka on tekemisissä lasten kanssa joka ainoa työpäivä. Hän antoi oman asenteensa mennä ammatillisuutensa edelle.

Ammattikouluun pääsin heti peruskoulun jälkeen ja siellä vietin opiskeluaikani mukavimmat ja suvaitsevaisimmat vuoteni, itse asiassa koin, että osa opettajista oli ylpeitä siitä, että olin siellä opiskelemassa ja loppujen lopuksi sitten valmistumisestani. Noi-

na vuosina sain olla juuri minä, en vain kasvoton romani, vaan ihminen omana itsenään.

Luokkani oli muutenkin värikäs, ei ehkä etnisesti mutta persooniltaan.

Emme olleet läheskään kaikki samanlaisia, mutta suurin osa tuli hyvinkin toimeen keskenään. Ehkä siksi en ollutkaan koulussa enää ujo vaan kovääninen ääneen ajatteleva hölöttäjä, anteeksi pyyntö jälkikäteen luokkalaisilleni! Suuri kiitos kuuluu opettajilleni myös siitä, että he olivat aidosti kiinnostuneita kulttuuristani ja siitä, että he tukivat minua aina alusta valmistumiseeni asti.

Kiusaaminen ei toki ole loppunut opiskelemisen jälkeen. Saan sitä osakseni missä ja milloin vain.

Jos käyn muussa kaupassa kuin siinä missä päivittäin (tarkoitoin sellaista kauppa missä naamani ei ole tuttu) saan olla melko varma että seuraani liittyy vartija, ei siksi että varastaisin. Siksi että olen romani. Siirrän ostokseni suurelleisosti hyllyiltä kärryihin ja vältän omiin ja lapseni vaatteisiin koskemista, siksi että kaikki näkevät varmasti etten varasta mitään. Sekään ei joskus riitä, olen ollut takahuoneessa siitakin syystä että muut asiakkaat ovat epäilleet että olisin voinut varastaa. Kuvitelkaa miten nöyryyttävää on kävellä kaupassa vartija perässä. Usein vartijalla on myös jo asenne minua kohtaan, hän luulee tietävänsä mitä minä olen ihmisenä ja minkälaista elämää elän. Ja koska vartijalle ei useimmiten riitä, että olen naama punaisena häpeästä kaupan kassalla maksamassa ostoksiani, hänen on pakko lausua kaikkien muiden asiakkaiden läsnä ollessa ”no ainahan teidän kanssa on jotain”. Kiitos! Kaunista että tämä kiusaaminen jatkuu myös aikuisiällä. Tätä Ainahan- lausetta käyttävät myös poliisit. Ajatelkaa, virkavalta. He, joihin pitäisi luottaa sataprosenttisesti avun ja oikeudenmukaisuuden saamisessa ovat niputtamassa minut rikolliseksi, vaikkei minulla ole edes rikosrekisteriä. En väitä, että tämä toistuu vain romaneiden kohdalla, mutta ehkä kuitenkin useammin.

Minulle huudellaan myös kaduilla, haukutaan ja nälvitään. Tunnenko

huutajia? En. Eivät hekään minua, he huutavat siksi, että olen romani.

Ihmisyuteni katoaa etnisen taustani taakse. Minua ei nähdä nuorena aikuisena, eikä naisena. Tavallaan minulla on siis oma tavaramerkki, olen romani, esine tai tavara, ei tunteita tai muutakaan mikä tekee ihmisestä ihmisen. Jotkut ihmiset puhuvat romaneista eläiminä, heidän mielestään me kuulumme asumaan pelloille niin kuin siat. Jotkut haluaisivat luvan saada ”lopettaa” romanit. Tappaa siis, kaikki romanit. Sen sanominen on kuulema sanavapautta. Sairasta se minusta on, ehdotan ammattiapua sellaiselle ihmiselle joka haaveilee massamurhista.

Olen täysin tietoinen siitä että osa romaneista on huonokäyttöisiä tai rikollisia. Eivät he ole väärintekijöitä vain kantaväestön silmissä, eivät kaikki romanitkaan hyväksy sellaista käytöstä. Vääryys on aina vääryys, oli sen tekijä kuka tahansa. Vääryyttä on myös kantaväestössä. Rikollisten kuuluu minun ja monen muunkin mielestä saada rangaistus. Miksi siis minutkin leimataan rikolliseksi, vaikkei ole sellainen? Miksi minäkin saan joidenkin mielestä oikeutetusti osakseni haukkumista ja huonoa kohtelua?

Minun on vaikea saada asuntoa, vaikka luottotietoni ovat kunnossa, pystyn maksamaan vuokrani, enkä ole tuhonnut edellistäkään asuntoa.

Minusta ei ole tehty valituk- sia enkä ole saanut häätöä. Niillä ei ole merkitystä. Vain sukunimelläni on painoarvoa. Koska joskus joku romani oli ollut sellainen ja tällainen vuokralainen.

Minua haukutaan sossupummiksi, vaikkei ole sosiaalihuollon asiakas.

Varkaaksi, vaikkei ole varastanut.

Tappajaksi, vaikkei ole tappanut.

Käsketään muuttamaan mm. Nigeriaan, vaikka Suomi on minun kotimaani.

Käsketään kouluttautua ja menemään töihin, vaikka minulla on jo ammatti ja olen työhön valmis. Toki nyt on vaikea aika saada töitä, mutta uskokaa tai älkää, siihenkin on naamaraja, tai toisin sanoen se raja alkaa kun naamatauluni tulee hakemuksen takaa esiin.

Minulla on paljon hyviäkin ystäviä kantaväestöstä, he ovat ystäviä-

ni siksi että ovat ensin tutustuneet minuun. Ihmisenä ja yksilönä.

Jokaisella heistä on ollut oma käsitys romaneista, jonka olen käytökselläni muuttanut.

Ärsyttävimpiä perusteluja syrjimiselle ja yleistykselle on ”Teistä on tilastollisesti enemmän porukkaa van- kilassa ku meistä” tai ”Jotkut roma- nit pilaa kaikkien maineen”. Minä en voi maksaa loputtomiin, enkä alkuun- kaan muiden virheistä. En voi pyy- tää anteeksi jos minä en ole vääryy- tä tehnyt.

Miten kukaan voi olettaa, että ihmisestä joka on kokenut syrjintää lapsesta asti, tulee yhtäkkiä automaatisesti yhteiskuntaan sopiva ja kelvol- linen, jos hänelle ei ole annettu alun perinkään siihen tilaisuutta? Jos juu- ri yhteiskunta on hänet puristanut ja pakottanut tiettyyn osaan, josta on pyristeltävä irti kaikin voimin. On tehtävä monin verroin töitä sen eteen, että ihminen nähdään yksilönä. Ja val- vottava omaa olemistaan ja käytöstään koko ajan, sillä jos tekee pienenkin vir- heen, se laitetaan heti etnisen taustan piikkiin. Päästään julistamaan yleisesti ”Minä luotin kerran romaniin kunnes hän jne jne, enkä sen jälkeen tutustu enää yhteenkään, kaikki ovat kuiten- kin samanlaisia”. Ei kai kukaan täysillä käyvä luota sinisilmäisesti kehenkään tuntemattomaan etnisestä taustasta huolimatta heti ensikättelyssä?

Tätä tekevät aikuiset. He, jotka ovat esimerkkejä lapsille. Siksi pyy- dänkin, että ajattelisitte tämän kai- ken päivittäisenä kohteluna omalle kohdallenne, ennen kuin päätätte kir- joittaa sen nasevan kommentin jon- kin uutisen alle facebookissa tai ennen kuin tuomitset katseellasi ja olemuk- sellasi vastaan tulevan romanin. Jos luulet, etten huomaa sitä, olet vääräs- sä, siitä tulee todella surullinen mieli.

Siis,

jos jokin asia mietityttää, kysy. Jos haluat tietää jotain, kysy. Jos et ymmär- rä, kysy uudelleen. Älä oleta tai yleis- tä. Uskoisin, että suurin osa romaneista kyllä vastaa mielellään kysymyksiin. ♦

Arjen yhdenvertaisuutta

Jotkut teistä ovat ehkä kuulleet tarinan eräästä lentomatkasta. Vanhempi naisihminen istui jo omalla paikallaan ikkunan vieressä, kun hänen viereensä istuutui tummaihoisen miehen. Naista ennen kokematon tilanne häiritsi siinä määrin, että hän kutsui lentoemännän ja kysyi, voisiko päästä jonnekin muualle istumaan. Lentoemäntä kertoi, että kone on kyllä ihan täysi, mutta hän keskustele vielä asiasta kapteenin kanssa. Kun lentoemäntä palasi, hän sanoi, että heillä ei todellakaan ole yhtään vapaita paikkoja matkustajaluokassa. Mutta koska heidän lentoyhtiönsä pyrkii tekemään matkustajiensa lennon mahdollisimman mukavaksi, hän haluaisi kysyä herralta, haluaisiko tämä siirtyä istumaan ensimmäiseen luokkaan.

Vaikka tarina on vanha ja tuntuu tämän päivän globaalistuneessa maailmassa jo hyvin erikoiselta, on se kuitenkin jollakin tapaa ajankohtainen edelleen. Kun menen romanikollegani kanssa vaikkapa ruokakauppaan, huomaan hyvin pian, että vartijat ovat lähettyvillä. Yksin kaupassa käydessäni hyvin harvoin edes näen vartijoita.

Näin vastikään dokumentin Human, jonka tekijä Yann Arthus-Bertrand on viimeiset 40 vuotta kiertänyt eri puolilla maailmaa haastattelemassa ihmisiä. Dokumentissa näiden erilaisten ihmisten tarinat ovat täynnä rakkautta ja onnellisuutta mutta myös vihaa ja väkivaltaa. Dokumentti tuo silmien eteen monenlaista toiseutta. Se on täynnä arkipäivän kokemuksia, jotka yhdessä muodostavat erilais-

ten elämäkokemusten kokoelman. Näiden liikuttavien elämäntarinoiden avulla muodostuu katsojalle harvinaisen rehellinen kuva siitä, millaisia me oikeastaan olemme. Se näyttää pimeän puolemme, mutta tuo sen rinnalle myös sen, mikä meissä on jaloa.

Paljon on siis vielä tekemistä kulttuurienvälisen ymmärryksen edistämisen saralla sekä maailmalla että meillä Suomessa. Uusissa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2014) kulttuurinen moninaisuus on määritelty yhdeksi koko koulun toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavaksi periaatteeksi.

Kulttuurisen moninaisuuden huomioiminen myös koulussa on tärkeää, koska koulu on tänä päivänä osa kulttuurisesti monimuotoistuvaa ja globalisoituvaa yhteiskuntaa. Kouluyhteisön tulee suhtautua avoimesti kulttuuriseen moninaisuuteen ja antaa tilaa monikerroksisille identiteeteille. Sen tulee myös kehittää kulttuurienvälisiä ymmärrystä ja kunnioitusta kouluyhteisön sisällä.

Oikeusministeriö julkaisi vuonna 2016 selvityksen eri vähemmistöryhmiin kohdistuvasta vihapuheesta. Selvityksen mukaan toimenpiteiden häirinnän ja vihapuheen ennaltaehkäisemiseksi ja puuttumiseksi tulee näkyä kansalaisten tasolla ja arjen toiminnassa. Tämä vaatii muun muassa kansalaisten aktiivisuuden ja tietoisuuden lisäämistä ja rohkeutta puuttua asiaan.

Yhdenvertaisuudesta puhutaan liian usein vain juhlapuheissa. Toteu-

tuuko se myös käytännössä? Konkreettisen yhdenvertaisuutta edistävän teon toteutti opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasonen käynnistäessään viime vuonna Merkityksellinen Suomessa -ohjelman. Ohjelma sisältää kymmenen toimenpidettä, joiden toteuttamiseen voivat osaltaan vaikuttaa sekä viranomaiset, järjestöt että yksittäiset ihmiset. Hallinnon kannalta hyvin tärkeä on toimenpide, jonka mukaan opetus- ja kulttuuriministeriön toimialojen virastojen, laitosten ja muiden organisaatioiden ohjauksessa otetaan jatkossa läpäisyperiaatteella huomioon vihapuheen ja rasmin vastustaminen sekä monikulttuurisuuden, osallisuuden ja yhdenvertaisuuden vahvistaminen.

Yhdenvertaisuutta lisäävissä ajatuksissa ja teoissa on yleensä kysymys vain kyvystä asettua toisen asemaan. Palaan vielä tarinaan lentomatkasta. On hienoa huomata, että joskus löytyy kykyä asettua juuri sen syrjityksi tulleen asemaan. Vaikka usein juuri he eivät itse teekään numeroa asioistaan ja kokemuksistaan.

Millaisen yhdenvertaisuutta edistävänä teon voisinkin tehdä tänään? ♦

Leena Nissilä
Kirjoittaja on opetusneuvos ja yksikön päällikkö Opetushallituksessa.

Roosan muistoja Mäkkylästä

Kolmannes kaikista Suomen romaneista asui ennen sotia Karjalassa. Evakkoromanien asuttaminen ei sujunut sotien runtelemassa Suomessa, mikä johdatti asunnottomien mustalaisyhdyksuntien syntymiseen pääkaupunkiseudulle. Asunnottomia romaneita kerääntyikin sotien jälkeen erityisesti Helsingin Malmin, Puistolan ja Tattarisuon alueille (Tervonen 2012). Myös Mäkkylän mäen telttakylä on joskus mainittu jälleenrakentamisen ajan häpeäpilkkuna. Se sijaitsi Espoon Leppävaaran ja Helsingin Pitäjänmäen välisellä kaistaleella vanhan Turuntien varressa.

Roosa Åkerlund tuntee paikan hyvin, koska hänen Amanda-äidillään oli Mäkkylässä pieni talo. Juuri Mantan tontille alkoi sotien jälkeen muodostua romanien telttakylä, jota viranomaiset huonolla menestyksellä aikanaan yrittivät moneen otteeseen purkaa. Mihin romanit olisivat menneet, kun asuntoja ei ollut? Mantalla oli kuitenkin oma tontti ja telttailivat romanit olivat periaatteessa hänen vieraitaan.

Roosan kertoman mukaan heidän perheensä tuli Mäkkylään 1940-luvun lopussa, mutta telttakylä alkoi muodostua vasta 1950-luvun alussa. Ihmisillä oli teltoissa sietämättömät olosuhteet, varsinkin sateella, tuulella ja pakkasella. Paperisista sementtisäkeistä kyhättyjä teltoja yritettiin tilkitä rievuilla ja kattohuovan palasilla (Tanner & Lind 2009). Roosa kertoo teltoissa asuneen kaikenikäisiä romaneita, myös lapsia ja vanhuksia. Mäkkylän teltoilla vierailivat joskus

sosiaaliviranomaiset. Toisella vuodella olevan Tuula Lindin huostaanotto Mäkkylästä on kuvattu kirjassa Käheä-ääninen tyttö:

"Marraskuun toisen päivän aamuna kahvit juotuaan Emma Lind lähti tytär sylissä kävelen kohti Espoon kunnantointimistoa ja allekirjoitti siellä lastensuojelijan huoneessa sopimuksen tyttärensä huostaanotosta. --- Seuraavana aamuna Tuula Aila Ramona kuljetettiin autolla Mustalaislähetyksen Sipoon lastenkotiin. --- Tuulan huostaanotto vahvistettiin Espoon sosiaalilautakunnan kokouksessa 10. marraskuuta vuonna 1953."
(Tanner & Lind, 2009).

Amanda Åkerlund kannusti lapsia koulunkäyntiin. Jotkut lapsista lähtivät koulupäivisin tallemaan Mäkkylästä kahden kilometrin päähän Leppävaaran kansakouluun. Romanien sinnitelly Mäkkylässä kesti useita vuosia. Roosa muistaa, että hänen isoäitinsä kuollessa vuonna 1956, Mäkkylän mäki oli vielä täynnä telttoja.

Olen usein liikkunut Mäkkylässä päin ja ihmetellyt, missä historiallisten romaniteltojen täsmällinen paikka oikein mahtaa olla. Kesällä 2016 Mäkkylän mäki tuli puheeksi romaniväestön koulutusryhmän työvaliokunnassa. Kokouksen jälkeen Roosa Åkerlund lähti Helena Korpelan

ja allekirjoittaneen oppaaksi Mäkkylään. Ajoimme Roosan ja Helenan kanssa Helsingistä Vanhaa Turuntietä kohti Espoota. Olimme kaikki jännittyneitä: löytäisimmekö entistä romanien asuttamaa Mäkkylää vai olisiko Espoon kaupunkisuunnittelu pyyhkinnyt kartalta kulkijoiden köyhän menneisyyden ja pilkkonut romanien vanhan maiseman tunnistamattomaksi?

Mäkkylän alue on sitten 1950-luvun laitettu aivan uuteen uskoon. Sinne on 1960-luvulta alkaen rakennettu kerros-, rivi- ja omakotitaloja. Polut ja tiet risteilivät aivan uudella tavalla, eikä Roosa ensin tahtonut ympäristöä tunnistaa. Vanhoja rakennuksia oli purettu, tontteja pilkottu, aitoja rakennettu ja vanhoja teitä hävitetty.

Autolla kiertäen emme löytäneet edes viitteitä entisen telttakylän paikasta. Roosan pyynnöstä pysäköin auton. Kun lähdimme kiertämään aluetta jalan, Roosa löysi vihdoin lapsuutensa maamerkit, oikeat ilman suunnat ja maiseman muodot. Vais-tonvaraisesti hän johdatti Helenan ja minut Amanda Åkerlundin puretun mökin luo. Metsäiseltä kaistaleelta löytyi tuttu kivetty tie ja muutama kappale entistä kotimökin kivijalkaa. Roosa osasi jo tässä vaiheessa kertoa meille, missä romanien teltat sijaitsivat. "Ei siellä, missä on metsää, vaan

täällä, ihan lähellä tätä vanhaa tietä!" Roosa oli samaan aikaan innostunut ja liikuttunut.

Maaailman kaikkea kurjuutta ei tarvitse museoida, eikä katkeria muistoja ja köyhyyttä välttämättä dokumentoida. Tuntui kuitenkin erikoiselta, ettei Mäkkylän mäen lenkkeilevä ja koiraa ulkoiluttava paikallinen väki yhtään osannut auttaa, kun kyselimme heiltä, missä romanien telttakylä aikoinaan sijaitsi. Mikä? Romanien? Telttakylä? Ehkä Espoon kaupunki voisi kiinnittää lenkkipolun varrelle pienen muistolaatan: Mäkkylässä asui 1950-luvulla 100–200 evakkoromania telttoissa usean vuoden ajan. ♦

Lähteet

Tanner Riikka & Lind Tuula, 2009, Käheä-ääninen tyttö. Kaalengo tsaj, Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tervonen Miika, 2012, Romanit ja suuri muutos, teoksessa Pulma Panu (toim.), Suomen romanien historia, Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Åkerlund Roosa, 6.6.2016, henkilökohtainen tiedonanto.

Teksti: Satu Elo **Kuva:** Susanna Rajala

Ihmisoikeudet ja yhdenvertaisuus opetussuunnitelmien perusteissa

Ihmisoikeudet sitovat kaikkia kaikkialla ihonväriin, sukupuoleen, maahan, uskontoon, varallisuuteen tai mielipiteisiin katsomatta. Ne perustuvat kaikkia koskeviin arvoihin kuten ihmisen arvokkuus, vapaus ja tasavertaisuus, jotka sekä edustavat ihmisyyden ihannetta että ovat periaatteita joiden varaan miesten, naisten ja lasten elämä voidaan rakentaa.

◀ *Opetusneuvos Satu Elo, filosofia, elämäntietä, tasa-arvoasiat ja globaalikasvatus, on toiminut ihmisoikeuskouluttajana Kosovossa.*

Ihmisoikeudet ovat paitsi kaikkia sitovia myös konkreettisia, sillä niiden valossa voidaan tunnistaa sellaiset epäinhimilliset toimet kuten orjuuttaminen, kidutus tai laitton vapaudenriisto. Jokaisen asiana on tuomita ihmisoikeusrikkomukset ja toimia ihmisoikeuksien puolesta, sillä jokainen ihmisoikeus kuuluu koko ihmiskunnalle.

Ihmisoikeudet sitovat kaikkia ja lisäksi ne ovat jakamattomia. Ihmisoikeudet on kattava kokonaisuus. Yhtä osaa ei voi valita erikseen, eikä yhtä oikeuksien ryhmää voi suosia toisten kustannuksella vahingoittamatta itse ihmisoikeuksien käsitettä. Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen erikoisuus on siinä, että se korostaa yhtä vahvasti erilaisia oikeuksia. Se suojaa kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia sekä myös taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia oikeuksia.

Opetus edistää ihmisoikeuksia

Opetussuunnitelmien perusteet eri kouluasteille on juuri uusittu Opetushallituksen johdolla. Varhaiskasvatuksellekin laadittiin ensimmäiset normiperusteet. Nämä asiakirjat ovat lakiin perustuvia määräyksiä, jotka sitovat koulujen toimintaa ja varhaiskasvatuksen järjestämistä. Perusteasiakirjoissa linjataan opetussisältöjen ja toimintatapojen lisäksi arvoja, joille paikalliset opetussuunnitelmat rakennetaan. Ihmisoikeuksia korostetaan jokaisessa perusteasiakirjassa:

”Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmi-

syyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan.”

”Perusopetus rakentuu elämän ja ihmisoikeuksien kunnioittamiselle. Se ohjaa niiden puolustamiseen ja ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Perusopetus edistää hyvinvointia, demokratiaa ja aktiivista toimijuutta kansalaisyhteiskunnassa.”

”Lukio-opetuksen perustana on elämän ja ihmisoikeuksien kunnioitus sekä ihmisarvon loukkaamattomuus. Opiskelija muodostaa lukioaikana jäsenyneen käsityksen perus- ja ihmisoikeuksien taustalla olevista arvoista, keskeisistä perus- ja ihmisoikeusnormeista sekä näitä oikeuksia edistävistä toimintatavoista. Lukio-opetus pohjautuu keskeisiin ihmisoikeussopimuksiin, kuten Lapsen oikeuksien sopimukseen.”

Ihmisoikeudet on nostettu keskeiseen asemaan koulujen ohjeistuksessa. Tämän mukaisesti ihmisoikeuskasvatus on mukana eri kouluasteitten opinnoissa ja koulun toiminnassa. Perusopetus on keskeinen ihmisoikeuksien ja yhdenvertaisuuden edistäjä. Perusopetus kestää yhdeksän vuotta ja kaikki käyvät sen koulussa, jossa eritaustaiset lapset opiskelevat yhdessä. Koska ihmisoikeudet koskevat myös jokaista luokan oppilasta, tulisi oppilaiden ihmisarvoa ja vapautta kunnioittaa myös kaikissa oppimistilanteissa.

Peruskoulu ohjaa moninaisuuden ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen

Perusopetuksen toiminnan kehittämisen yksi osa-alue on nimeltään Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo. Siinä todetaan: ”Oppiva yhteisö edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi samanarvoisina riippumatta mistään henkilöön liittyvästä tekijästä. Samanarvoisuus ei merkitse samanlaisuutta. Yhdenvertainen kohtelu edellyttää sekä perusoikeuksien ja osallistumisen

mahdollisuuksien turvaamista kaikille että yksilöllisten tarpeiden huomiointa.” Koulun koko toimintakulttuurin tulee olla ihmisoikeuksia kunnioittavaa ja yhdenvertaisuutta edistävää.

Ihmisoikeuksia suojellaan yhdenvertaisuuslailla ja tasa-arvolalla. Yhdenvertaisuuslaissa kielletään syrjintä usealla perusteella: ikä, alkuperä, kansalaisuus, kieli, uskonto, vakaumus, mielipide, politiikka, ay-toiminta, vammaisuus, seksuaalinen suuntautuminen ja muu henkilöön liittyvä syy. Tasa-arvolaki kieltää syrjinnän sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuen. Näitten seikkojen perusteella ei saa ketään asettaa eriarvoiseen asemaan.

Laki määrää myös koulut ja oppilaitokset laatimaan yhdenvertaisuussuunnitelman ja tasa-arvosuunnitelman. Näillä suunnitelmissa on tarkoitus varmistaa, että opetuksessa ja muussa toiminnassa edistetään yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa, ja että oppilaitoksen toimintatavat eivät ole syrjiviä. Nämä suunnitelmat laaditaan oppilaitoskohtaisesti, ja niiden tulee vastata koulun todellista tilannetta. Niissä tulee kehittää ratkaisuja esimerkiksi oppilaskyselyjen ja henkilöstön esiin nostamiin ongelmakohtiin opetuksessa tai muussa toiminnassa.

Uusissa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa on aiempaa paremmin turvattu erilaisiin vähemmistöihin kuuluvien lasten yhdenvertainen asema opetuksessa. Erityisesti mainitaan saamelaiset, romanit, viittomakieliset ja muut monikieliset oppilaat: ”Oppilaiden kielelliset valmiudet sekä kulttuurista otetaan perusopetuksessa huomioon. Jokaisen oppilaan kieli- ja kulttuuri-identiteettiä tuetaan monipuolisesti. Oppilaita ohjataan tuntemaan, ymmärtämään ja kunnioittamaan jokaisen kansalaisen perustuslain mukaista oikeutta omaan kieleen ja kulttuuriin.”

Tiedot, taidot ja asenteet

Oppilaille ja opiskelijoille opetetaan ihmisoikeuksiin ja yhdenvertaisuuteen liittyviä tietoja ja taitoja. Perusopetuksen ensimmäisillä luokilla kaikkien oppilaitten kanssa käsitellään lasten oikeuksia riippumatta siitä osallistuu-ko lapsi jonkin uskonnon vai elämäntarkastomustiedon opetukseen. Vuosiluokilla 3-6 ihmisoikeudet ja lasten oikeudet ovat esillä katsomusaineiden opetussisällöissä. Neljännellä luokalla alkaa myös yhteiskuntaoppi, jossa oppilaita ohjataan toimimaan ”erilaisuutta ymmärtävässä, ihmisoikeuksia ja tasa-arvoa kunnioittavassa moniarvoisessa yhteiskunnassa demokrati-an arvojen ja periaatteiden mukaan”. Yläkoulussa luokilla 7-9 käsitellään ihmisoikeussopimuksia ja yhdenvertaisuutta sekä historian että katsomusaineitten oppisisällöissä. Historiassa ja katsomusaineissa käsitellään myös ihmisoikeusloukkauksia kuten holokaustia ja muita vainoja. Myös maantiedossa ja terveystiedossa sivutaan yhdenvertaisuuteen liittyviä asioita.

Ihmisoikeus- ja yhdenvertaisuusasioita painotetaan kouluopetuksessa. Näin tuetaan työtä yhdenvertaistamisen yhteiskunnan saavuttamiseksi. Työtä riittääkin, sillä on monia merkkejä siitä, että suomalaisen peruskoulun tasa-arvoisuus on kenties heikentynyt. Tyttöjen ja poikien oppimistuloksissa on kasvavia eroja, samoin alueellisissa oppimistuloksissa. Yhteiskunnan asenteet ovat nopeasti koventuneet ja rasistisesta vihapuheesta on tullut yleistä. On syntynyt ryhmiä, joissa erilaisuus koetaan uhkavaksi. Taloudellinen taantuma ei paranna tilannetta.

Perusopetuksella on tärkeä tehtävä koko ikäluokan asenteitten ja arvojen muokkaamisessa. Ihmisoikeuksien yhdenvertaiset juuret ovat Ranskan vallankumouksen arvoissa, vapaudessa, veljeydessä ja tasa-arvossa. Vapauden ja tasa-arvon vaatimisen ja vaalimisen ohella on tärkeä muistaa veljeyden, solidaarisuuden arvo ja merkitys. Yhteisöllinen toimintakulttuuri vaalii veljeyttä, toisista välittämistä ja jokaisen ainutlaatuisuuden tunnustamista. ♦

Koulutuksellisesta yhdenvertaisuudesta:

Toivon pedagogiikka ja vähemmistönäkökulma

Artikkelini käsittelee toivon pedagogiikkaa, joka rakentuu tekstissäni kriittisen pedagogiikan teorioille. Keskeisinä ajatuksina toimivat käytännön ja periaatteiden vuoropuhelu sekä vähemmistönäkökulma. Tärkeäksi inhimilliseksi kyvyksi nostan ”itsensä ylittämisen” osana yhdenvertaisuuden kokemusta. Tämä liittyy aitoon vuorovaikutukseen, jolla on moraalinen ulottuvuus. Nostan esille myös vierauden pelon näkökulman, joka näkyy ajassamme ja estää itsensä ylittämistä. Viharikokset nousivat vuonna 2015 Suomen historian tilastojen kärkeen. Yhdysvalloissa Donald Trump valittiin presidentiksi huolimatta hänen syrjivistä lausunnoistaan erityisesti vähemmistöjä ja naisia kohtaan. Vaikka käsitteelen artikkelini teemoja koulutuksen näkökulmasta, kirjoitukset luokahuoneesta heijastavat yhteiskuntaa pienoiskoossa. Nimittämäni toivon pedagogiikka symboloi siis toivon rakentumista laaja-alaisemmin.

Periaatteet ja käytäntö

Olen usein pohtinut ideaalin ja käytännön välistä eroa lukiessani filosofiaa tai toimiessani opettajana. Meillä jokaisella on arvoja ja periaatteita, joiden mukaan haluaisimme toimia, mutta käytännössä niiden toteutuminen on usein vajavaista. Filosofissa normatiivisuudella tarkoitetaan sääntöjä, kuten ”minun tai meidän *pitäisi*”. Säännöt voivat olla myös julistuksia tai periaatteita. Joskus niiden sisältö ei kuitenkaan toteudu, kuten kansalaisoikeustaistelujen historia todistaa. Koulutyössä opettajan keskeisenä ohjenuorana toimivat opetussuunnitelmien perusteet ja opettajan etiikka, kuten periaate, että ”jokainen lapsi on arvokas”. Tuon periaatteen arvoperusta rakentuu YK:n ihmisoi-
keuksien julistuksessa, joka on myös koulussa keskeinen oppimistavoite.

Katsoessani dokumenttia afroamerikkalaisten kansalaisoikeuksien historiasta, havaitsin jälleen tutun teeman: vaikka orjuus oli päättynyt ja kouluhallitus hyväksynyt afroamerik-

kalaisten syrjimättömyyden, mikään ei koulujen arjessa ollut muuttunut. Vasta vuosikymmenten taistelujen, passiivisen ja suoran vastarinnan jälkeen, alkoi tapahtua muutoksia käytännössä. Koska maailma on kaoottinen paikka, perinteet ja normit tuovat ihmisille turvaa. Muutoksien keskellä on helppoa turvautua tuttuihin toimintatapoihin. Joskus tämä pitäytyminen ja vierauden pelko kuitenkin estävät näkemästä parasta ratkaisua. Mikä sitten auttaisi tunnistamaan arjen kiireissä sen, mikä on tärkeää? Mikä auttaa meitä tunnistamaan oman aikamme ongelmat?

Tarkastelen vierauden pelkoa yhtenä näkökulmana, joka estää meitä omaksumasta uusia tapoja. Sen vastavoimana esittelen itsensä ylittämisen ajatuksen. Miksi vieraan tai uuden vastaanottaminen on niin vaikeaa? Koulutuksellisen yhdenvertaisuuden ideaali on tärkeä periaate, mutta esimerkiksi luokahuoneen käytännöissä opettajan omat stereotypiat voivat estää reilun kohtelun toteutumisen.

Korostan artikkelissani näkökulmaa, jonka mukaan juuri kriittinen pedagogiikka koulumaailmassa on vähemmistöjen huomioimisen kannalta tärkeää. Kotimaisena käytännön esimerkkinä vähemmistönäkökulmasta nostan esiin suomalaisten aikuisten romanien koulutuskokemuksia.

Vierauden pelko ja itsensä ylittäminen

Pelko on mielenkiintoinen inhimillinen tunne. Se voi olla viisas ja pelastaa aidosti vaarallisessa tilanteessa, mutta se voi myös automaattisena reaktiona olla lamauttava, sokeuttava ja este luovuudelle. Se liittyy yleisesti tunteuttomattoman kohtaamiseen ja astumiseen vieraalle maaperälle. Tunteuttomattoman kohtaaminen liittyy muun muassa oppimisprosessiin ja inhimilliseen vuorovaikutukseen. Tarkastelen seuraavassa pelkoa oppimisprosessin näkökulmasta Stephen Brookfieldin ja Shaun Gallagherin kirjoitusten pohjalta. Hyödynnän myös Viktor Franklin vuorovaikutuksellista näkökulmaa.

Stephen Brookfield kirjoittaa pelon yhteydestä oppimiseen. Hän erittelee aikuiskouluttajana, mistä oppimisen vastustus syntyy? Oppiminen sisältää muutosta ja muutos on pelottavaa. Ihminen voi pitäytyä mieluummin huonoissa olosuhteissa kuin ryhtyä toimiin muutoksen puolesta. (Brookfield 1990, kpl 11, 147.) Kyse voi olla oppimisen vastustuksessa myös huonosta pedagogiikasta, mutta yleisinhimillisesti keskeistä on mielestäni Brookfieldin esiin nostama tuntemattoman pelko. Rutiinit, tavat ja tuttuus vetoavat ihmisiin esimerkiksi ammatillisessa ja poliittisessa toiminnassa. Tietty sosiaalinen järjestys voi tarjota psykologista turvaa ja olla niin voimakas, ettei se rikkoudu edes kohdattessaan jatkuvia epäjohtamismukaisuuksia. Brookfieldin mukaan ”ihmisen kyky kieltämiseen ei tunne rajoja” (mt., 150–151.) Uuden oppiminen on näin ollen ”varmuuksien hukkaamista” aiheuttaen myös surua (mt., 46). Esitän, että tämä pelko ohjaa ihmistä tarttumaan omaan perspektiiviin, sillä myös toisen kokemuksen vastaanottamiseen kuuluu uuden oppimista, vieraaseen ulottumista.

Viktor Franklille ”itsen transsendsin” eli itsensä ylittämisen käsite kuvaa ihmisen merkityksellistä liittymistä maailmaan. Se voi olla Franklin mukaan esimerkiksi ulottumista itsensä ulkopuolelle tiettyyn tarkoitukseen, kuten yhdessäoloon tai rakkauteen (Frankl 1981, 65). Franklin mukaan, kyse ei kuitenkaan ole sokeasta tarttumisesta annettuihin totuuksiin, vaan aidosta vuoropuhelusta, joka on mahdollista vain itsensä ylittämisen kautta. Aito vuorovaikutus edesauttaa tällöin molempien osapuolten kykyä ylittää itsensä (Frankl 1981, 64–65.) Stereotyyppisessä suhtautumistavassa ei sen sijaan tapahdu itsen transsendsensia.

Itsensä ylittäminen liittyy koulutusta tarkastellessa sekä opettajan asenteeseen että oppilaan oppimiseen. Shaun Gallagherin (1992) mukaan outouden kohtaaminen osana oppimisprosessia on välttämätöntä itsensä ylittämistä. Hänen mukaansa se on avautumista kohti omia mahdollisuuksia sekä uskaltautumista kohti tuntematonta (Gallagher 1992, 182). Jotta kokemus olisi opettavainen, se

vaatii aitoa läsnäoloa, joka antaa oppimiselle sen moraalisen ulottuvuuden. (mt., 187). Eräs hyvä koulumuisto kertoo, kuinka ”En ollut ensimmäisinä vuosina ollenkaan kiinnostunut koulumenestyksestäni, mutta kuuden luokan inspiroiva opettaja muutti kaiken” (Nainen, ikäluokka 35–44). (Rajala & Blomérus 2016, 20). Kenties inspiroivuus perustui tähän aitoon läsnäoloon. Uuden oppiminen voi siis olla sekä pelottavaa että vapauttavaa.

Kriittinen pedagogiikka: vähemmistönäkökulman tärkeys

Kriittinen pedagogiikka kysyy, millaisia valta-asetelmia koulu pitää sisällään. Keitä se suosii tai syrjii? Paulo

Freiren *Sorrettujen pedagogiikka* (2005) on kriittisen pedagogiikan perusteos. Hänen mukaansa vähemmistönäkökulma on tärkeä tekijä todellisuuden paljastamisessa, koska valtaapitävällä ei välttämättä ole tarvetta muutokseen. Esimerkiksi afroamerikkalaisten kansalaisoikeuksia ei Yhdysvalloissa pitkään aikaan tunnustettu, vaikka Yhdysvallat tunnetaan vapautta ja demokratiaa kannattavana maana. Kyse on usein vähemmistökulttuurin piilosyrjinnästä, jolloin kulttuurin edustajat voivat kokea väheksyviä asenteita suoraan tai epäsuoraan. Esimerkiksi aikuisten romanien koke-

muksissa opettaja osallistui syrjivään toimintaan: ”Erään opettajan ainainen muistutus siitä että olen Romani, eikä teistä Romaneista voi tulla mitään.” (Mies, ikäluokka 55–64.)” ja ”...niin opettaja sanoi, ettei kuule mustalaiset mitään opi...” (Nainen, ikäluokka 25–44) (Rajala & Blomerus 2016, 34). Näissä esimerkeissä opettaja on antanut stereotyyppiselle ajattelulle vallan. Tiedostamattaan tai tiedostetusti hän tuottaa syrjivää rakennetta. Martha Nussbaum esittää, että toisten ihmisten väheksymisen tai leimaamisen taustalla on ahdistus itsessä olevaa heikkoutta kohtaan (Nussbaum 2011, 50–51). Tämä heijastuu usein inhona yhteiskunnallisesti alemmassa asemassa olevaan. Näen tämän myös pelkona omasta haavoittuvuudesta.

Freirelle kriittisen ajattelun ja ihmisen historiallinen päämäärä on inhimillistyminen (Freire 2005, 92.) Kuten Frankl kuvasi itsen transspondenssia mm. rakkauteena, perustuu Freiren (2005) mukaan dialogi rakkaudelle maailmaa ja ihmisiä kohtaan. ”Rakkautta määrittää rohkeus, ei pelko, koska se on omistautumista toisille ihmisille” (Freire 2005, 97–98.) Aito dialoginen suhde mahdollistaa siis itsensä ylittämisen ja pelon voittamisen.

Aino Hannula kuvaa Paulo Freiren ajattelun tulkintaa ”toivon kielellä” (Hannula 2001, 68). Hannula tarkoittaa sorrettujen oikeutta nimeä maailmaa omasta perspektiivistään ja taistella yhdessä kohti inhimillistä yhteiskuntaa. Freiren ajattelussa juuri yhteiskunnan sorretut pyrkivät tekemään yhteiskunnasta dialogisemman ja oikeudenmukaisemman, koska valtaa pitävät eivät tarvitse muutosta. Freiren ajattelu muistuttaa kärsimyksen ja sortamisen yhteydestä valtaan ja poliittisiin toimijoihin. Freirelle yhteiset arvot, kuten ihmisarvo tai demokratia ovat tärkeitä, mutta myös eletty kokemukset, joissa sortoa tuotetaan. (Hannula 2001, 68.) Jatkan ajatusta siten, että tarvitsemme oikeudenmukaisuuteen pyrkiviä periaatteita, niiden käytännöllistä tarkastelua ja eri-

tyisesti näiden välistä vuoropuhelua. Ei riitä, että periaatteet ovat kunnossa, vaan niiden tulee näkyä myös ihmisten kokemuksissa ja eletyssä elämässä. Freire kirjoittaakin, että ihmisten osallisuus yhteiskunnasta mahdollistuu, kun he näkevät maailman ja itsensä paljastettuina käytännössä (Freire 2005, 188).

Toivon rakentuminen: käytäntö ja periaatteet vuoropuhelussa

Erich Fromm (1969) toteaa, että ”Toivo on ehdoton edellytys kaikissa pyrkimyksissä suunnata sosiaalista muutosta kohti suurempaa elinvoimaisuutta, tietoisuutta ja järjenmukaisuutta” (Fromm 1969, 19). Toivominen merkitsee Frommille valmiutta syntymättömälle ilman toivottomuutta silloinkin, kun syntymisen hetki ei koittaisi omana elinaikanamme. Frommin mukaan toivo on kuitenkin tärkeää erottaa passiivisesta ”odottelusta”, joka voi vieraannuttaa ihmisen toivosta. Myös todellisuuden vähättely tai pyrkimys saada aikaan jotain, mikä on mahdotonta, voivat Frommin mukaan esiintyä toivon valepuvussa. (mt., 20–23.) Toivo on siten sidoksissa tunteisiin ja tiedostamiseen, jolloin toivon menetys voi ilmetä emotionaalisenä kylmettymisenä ja jonka murtumiseen tarvitaan myötätuntoa (mt., 27, 36–37).

Kuten todettua, usein vähemmistönäkökulmasta nousee tarve mahdolliselle yhteiskunnalle eli vaihtoehtoiselle ajattelulle ja muutokselle. Näen toivon prosessina, joka tarvitsee sekä periaatteita että käytäntöä. Periaatteet, joihin kuuluvat jopa saavuttamattomat ideaalit kuten moraaliset hyveet, ovat tärkeitä suuntaviivoja. Periaatteiden toteutuminen käytännössä voi kuitenkin olla haastavaa, koska elämme ihmisinä epätäydellisyyden maailmassa. Vajavaisuus ei kuitenkaan tee tyhjäksi periaatteiden arvoa, mutta ilman tekoja ne ovat voimattomia. Elliot Eisner kuvaa hyvin, kuinka ”Periaatteet, jotka eivät taivu, ovat kankeita. Ja mikä on kankeaa, usein hajooa. Käytännöltä, jolta puuttuvat periaatteet, puuttuu kompassi; se ei tiedä, mihin on menossa” (Eisner 2002, 42, käännös minun).

Tarkastelemieni teorioiden valos-

sa pelon vastavoimana toimii rohkeus irtaantua omasta perspektiivistä ja ylittää totutut ajatusmallit, mitkä auttavat uuden oppimisessa. Pelolle vastakkaisena voidaan nähdä myös aito dialogisuus, joka rakentuu samoin kuin toivo. Palatakseni alun pohdintaan käytännön ja periaatteiden suhteesta, kirjoitti mielestäni Freire osuvasti, että toivo on perimmäinen tarve; kuitenkin inhimilliseen perusolemukseen kuuluvana tarpeena ”toivo tarvitsee käytäntöä muuttuakseen historialliseksi konkreettisuudeksi.” (Freire 2004, 2, käännös minun). ♦

Lähteet:

Brookfield, Stephen (1990): *The Skillful Teacher: On Technique, Trust, and Responsiveness in the Classroom*. Oxford: Jossey-Bass Publishers.

Fromm, Erich (1969): *Toivon valankumous*. (suom.) Ilse Koli. Helsinki: Kirjayhtymä.

Frankl, Viktor, E. (1981): *Ihmissyyden rajalla*. Kolmas painos. (suom.) Osmo Jokinen ja Eila Sandborg. Keuruu: Otava.

Freire, Paulo (2005): *Sorrettujen Pedagogiikka*. (suom.) Joel Kuortti. Tampere: Vastapaino.

Freire, Paulo (2004): *Pedagogy of Hope: Reliving Pedagogy of the Oppressed*. London: Continuum.

Eisner, Elliot, W. (2002): *The Arts and the Creation of Mind*. New Haven: Yale University Press.

Hannula, Aino (2001): *Paulo Freire – kritiikin ja toivon pedagogi*. Niin & Näin. 2, 64–70.

Nussbaum, Martha (2011): *Taloukasvua tärkeämpää: Miksi demokratia tarvitsee humanistista sivistystä*. (suom.) Timo Soukola. Helsinki: Gaudeamus.

Rajala, Susanna & Blomerus, Satu (2016): *Katsaus aikuisten romaniin koulutustaustoihin. Opetushallitus, Raportit ja selvitykset 2015:8*. Tampere: Juvenes Print.

Tihveräinen, Tero (2016): *Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2015. Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 10/2016*. Tampere: Juvenes Print.

Romanioppilaiden perusopetuksen tuen kehittämistoiminta 2008–2016

Opetushallitus on myöntänyt valtionavustuksia romanioppilaiden perusopetuksen tukemiseen koulutuksen järjestäjille vuosille 2008–2016 yhteensä 2,58 m€. Valtakunnallisessa kehittämistoiminnassa on ollut mukana 38 hyvin erilaista kuntaa erilaisine tarpeineen. Latšo Diives sai muutamalta pitkään hankkeessa mukana olevalta kunnalta lyhyen kuvauksen romanioppilaiden perusopetuksen tukemisesta.

Perusopetuksen laadun parantamiseksi käynnistyi 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen jälkipuoliskolla Perusopetus paremmaksi -ohjelma. Sen avulla kohdennettiin valtionavustusta pitkäkestoiisiin ja valtakunnallisiin kehittämishankkeisiin (mm. tehostetun ja erityisen tuen kehittäminen, oppilaanohjauksen kehittäminen ja vieraiden kielten opetuksen kehittäminen). Vuonna 2007 käynnistyi monikulttuurisuustaitojen kehittämistoiminta, joka viitoitti sisällöllisesti seuraavana vuonna käynnistettyä romanioppilaiden perusopetuksen tukemisen valtionavustushakua.

Opetushallituksessa oli kuitenkin jo aikaisemmin kiinnitetty huomiota romanioppilaiden tilanteeseen perusopetuksessa. Vuonna 2004 julkaistiin lukuvuodesta 2001–2002 tehty selvitys Romanilasten perusopetuksen tila¹. Siinä ilmeni monia huolestuttavia seikkoja, kuten romanioppilaiden runsaat siirrot erityisopetukseen ja koulun keskeyttäminen poikkeuksellisen usein. Raportti kertoi eriaistaisesta näköalattomuudesta, joka vaivasi romanioppilaita jo pienestä pitäen. Valtionavustukset perusopetuksen

laadun kehittämiseen tulivatkin hakuun romanioppilaiden kannalta hetkellä, jolloin tilanne olisi hyvin voinut kääntyä huonompaan. Tätä kehitystä yritettiin muun muassa ehkäistä laajasti kouluihin ja romaniperheisiin levitetyllä oppaalla Romanilapsen kohtaaminen esi- ja perusopetuksessa².

Romanioppilaiden perusopetuksen tukemisen valtionavustukset suunnattiin vuonna 2008 koulutuksen järjestäjille eli kunnille. Kuntien lähtötilanteet olivat hyvin erilaisia. Joissakin kunnissa oli jo tehty paljon romanityötä ja valmiita yhteistyöverkostoja paikallisten romanien kanssa oli olemassa. Jotkut kunnista olivat myös jo hakenneet muita Opetushallituksen myöntämiä valtionavustuksia ja olivat näin ollen kokeneita hanketoimijoita. Hakijoissa oli kuitenkin myös kuntia, jotka vasta opettelivat hanketyötä ja niitä, jot-

▲
Mirjami Grönfors on Ruotsissa asuva Suomen romani, joka on antanut kasvot kehittämistoimintaa esitteleville kalvoille, julkaisuille ym. vuosien ajan. Kuvassa Mirjami vuonna 2008. Kuva: Susanna Rajala

¹ Romanilasten perusopetuksen tila. Selvitys lukuvuodelta 2001–2002. Opetushallitus 2004.

² Romanilapsen kohtaaminen esi- ja perusopetuksessa. Opetushallitus 2008.

ka avoimesti myönsivät romanioppilaidensa tilanteen olevan erittäin heikko. Monet kehittämistoiminnan koordinaattorit pohtivatkin ankarasti sitä, miten romaniyhteisön tilannetta koulutuksen suhteen olisi mahdollista parantaa. Aina hyvää tarkoittava toiminnan suunnittelu ei tuottanut tulosta: jos yhteistyötä opetusviranomaisten ja romaniyhteisön välillä ei saatu toimimaan, parhaatkaan suunnitelmat eivät toteutuneet. Ilahduttavasti vuosien mittaan löytyi kuitenkin monia kuntia, joissa jopa erittäin huono alkutilanne sai työn kuluessa käänteen parempaan.

Romanioppilaiden perusopetuksen tuen hyviä käytäntöjä on kerätty Opetushallituksen samannimiseen julkaisuun vuodelta 2011³. Myös muutama hyvä käytäntö on päässyt Opetushallituksen hyvien käytäntöjen verkkosivustolle⁴. Erinomaisia tuloksia saavutettiin eri puolella Suomea esimerkiksi läksykerhojen avulla. Useissa kunnissa romanioppilaat, joskus jopa huoltajineen, perehdytettiin käytännönläheisesti läksyjenteon merkitykseen. Kerhot toimivat eri periaatteilla: perhekerhoina, kaverikerhoina jne. Koska kehittämistoiminnan päämääränä on ollut parhaiden käytäntöjen vakiinnuttaminen, joissakin kunnissa romanitautaisen koulunkäynnin ohjaajan tai vastaava työntekijän palkkakustannukset ovat päässeet kunnan budjettiin. Taloudellisesti hankalampina aikoina voi vain toivoa, että rahan puute ei tuhoa tehtyä työtä.

Lukuvuonna 2010–2011 Opetushallitus päätti tehdä tilannekatsauksen romanioppilaiden perusopetuksesta⁵. Tuo katsaus tehtiin laajapohjaisena yhteistyönä romanien kanssa. Valtakunnallinen romaniverkosto keräsi tietoa romaniperheistä, oppilailta ja huoltajilta, siitä, miten nämä kokivat suhteensa kouluun. Sähköisellä kyselyllä kerättiin myös tietoa perusopetuksen rehtoreilta, miten nämä kokivat koulunsa romanioppilaiden pärjäävän. Tilannekatsauksen mukaan

neljällä viidestä romanioppilaasta koulu sujui aivan samoin kuin pääväestöön kuuluvilla oppilailla (erinomaisesti, hyvin, tyydyttävästi, heikosti tai välttävästi). Ratkaiseva ero löytyikin jäljellejäävästä viidenneksestä, jolle oli kerääntynyt kaikki mahdolliset ongelmat: sosiaaliset haasteet kuten kiusaaminen tai kiusatuksi tuleminen, runsaat poissaolot ja koulun keskeytyminen. On suurin haaste tukea tätä koulusta syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien ryhmää.

Tilannekatsauksessa oli mahdollista silmäillä eroja ns. kehittämiskuntien ja muiden kuntien välillä. Kun arvioitiin romanioppilaiden keskimääräistä koulumenestystä, kehittämiskunnissa näytti olevan selvästi enemmän tyydyttävästi menestyneitä oppilaita kuin muissa kunnissa. Muissa kunnissa oli rehtorien mukaan puolestaan enemmän heikosti tai välttävästi menestyneisiin oppilaisiin kehittämistoiminta ei näyttänyt juuri vaikuttaneen: näitä oppilaita oli hieman alle kolmannes kaikissa kunnissa.

Lukuvuoden 2010–2011 tilannekatsaus paljasti perusopetuksen päättävien romanioppilaiden usein jättävän opiskelun päättötodistukseen. Toiselle asteelle jatkaminen jätettiin hamaan tulevaisuuteen ja tie lukioon katkesi yleensä kokonaan. Kun Opetushallitus käynnisti valtionavustushaun vuonna 2012, oli sen keskeinen tavoite kanavoida rahaa nimenomaan niihin toimenpiteisiin, jotka edesauttoivat romanioppilaita hakeutumaan perusopetuksen jälkeiseen koulutukseen. Nämä toimenpiteet vaativat ajattelun muutosta monella suunnalla. Kouluissa tuli lähteä siitä, että perusopetuksen päättötodistus ei riitä romanioppilaille, kuten ei muillekaan oppilaille. Kouluille jäi usein vastuu kokonaisten romaniperheiden tukemisesta. Monissa kunnissa onkin järjestetty erilaisia tietoiskuja jatkokoulutuksesta tai tutustumiskäyntejä ympäröiviin oppilaitoksiin, joskus myös paikkakunnan yrityksiin. Viime vuosina tällä saralla on saatu paljon aikaan. Romanit suhtautuvat koulutukseen nykyään erittäin myönteisesti, mikä selvisi vuonna 2016 julkaistussa Opetushallituksen tekemäs-

sä katsauksessa aikuisten romanien koulutustaustoihin⁶.

On vaikea tietää täsmälleen, mikä osa hyvästä kehityksestä on romanioppilaiden perusopetuksen tukemisen kehittämistoiminnan ansiota ja mikä on kehitystä, joka olisi tapahtunut koulutusmyönteisessä maassamme muutenkin. Uskoakseni toiminnan kaikkein suurin anti on liittynyt verkottumiseen. Ne kunnat, jotka ovat kyenneet saamaan aikaan luotamuksellisen yhteistyön paikallisen romaniyhteisön kanssa, tulevat varmasti hyötymään siitä monin eri tavoin. Romanit ovat monella paikkakunnalla saaneet kehittämistoiminnan ansiosta myönteistä näkyvyyttä. Romanioppilaat ovat hyvässä mielessä joutuneet koulussa lujemmalle eli heiltä on vaadittu enemmän ja heiltä on ohjattu aktiivisesti jatkokoulutukseen. Myös perusopetusikäisten romanilasten ja -nuorten vanhemmat ovat joskus löytäneet innostuksen ja rohkeuden suorittaa oman perusopetuksensa loppuun ja ehkä hakeutua uusille koulutuspoluille.

Kehittämistoiminnan vetureina kunnissa toimineet ovat tehneet vuosien mittaan hienoa työtä. Monet rehtorit ja opettajat ovat panneet itsensä peliin. Varsinkin kehittämistoiminnan alkuvuosina iltapuhteita tehtiin paljon sekä kouluissa että romaniyhteisöissä. Romaniaktiivien työ hankkeessa ei välttämättä ole ollut helppoa. Yhteisössä on aina joku, jonka mielestä toiminnan painopiste on väärä, toimijat vääriä jne. Vuosien mittaan moneen kuntaan on kuitenkin muodostunut osaavien ihmisten verkosto, jonka kanssa on toivottavasti jatkossakin mahdollista tehdä työtä. Siihen kuuluu rehtoreita ja opettajia, koulunkäynnin ohjaajia, oppilaan ja opinto-ohjaajia sekä paljon aktiivisia romaneja ympäri Suomen. Vaikka romanioppilaiden perusopetuksen kehittämistoimintaan ei enää myönnetä valtionavustuksia, Opetushallitus tulee jatkossakin vaalimaan valtakunnallista verkostoa, joka toiminnassa on syntynyt. ♦

³ Rajala Susanna (toim.), Romanioppilaiden perusopetuksen tuen hyviä käytäntöjä. Oppaat ja käsikirjat 2011:14. Opetushallitus 2011.

⁴ <https://hyvatkaytannot.oph.fi/>

⁵ Rajala Susanna, Salonen Minna, Blomerus Satu ja Nissilä Leena, Romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsaus 2010–2011 ja toimenpide-ehdotukset. Raportit ja selvitykset 2011:26. Opetushallitus 2011.

⁶ Rajala Susanna ja Blomerus Satu, Katsaus aikuisten romanien koulutustaustoihin. Raportit ja selvitykset 2015:8. Opetushallitus 2016.

Ylioppilas Soraja Bollström, Kiteen lukio 2016, kuva: Jenna Hartikainen

Kiteen malli tukea romanioppilaita

Kiteen kaupunki on järjestänyt peruskoulussa olevien romanioppilaiden koulunkäynnin tukitoimintaa vuosina 2008–2016. Kiteen kaupunki sai rahoitusta Opetushallitukselta toiminnan järjestämiseen.

Romanioppilaiden perusopetuksen tukemishankkeen käynnistämiseen nähtiin seuraavat perusteet.

1. Useat romanioppilaat jäivät ilman perusopetuksen päättötodistusta, eivätkä jatkaneet toisen asteen koulutukseen
2. Romanioppilaat alisuoriutuivat peruskoulusta ilman todellisia oppimisvaikeuksia
3. Romanioppilaiden huoltajat eivät halusta huolimatta pystyneet riittävästi auttamaan lastaan koulunkäyntiin liittyvissä ongelmissa. Syynä oli usein puutteellinen oma koulutusta.
4. Romanikulttuuria tunnettiin valtaväestön oppilaiden ja koulun henkilökunnan keskuudessa puutteellisesti. Tämä johti väriin

ennakkoasenteisiin ja tarpeettomiin ongelmatilanteisiin.

Romanien perusopetuksen tukemishankkeen aikana Kiteellä järjestettiin romanioppilaille ns. ”läksykerhoa”. Kerhossa keskityttiin koulussa annettujen kotitehtävien tekoon. Kerhoa järjestettiin sekä alakoulun että yläkoulun oppilaille. Läksykerhoon voivat tulla mukaan myös romanivanhemmat seuraamaan ja oppimaan. Kotitehtävien tekeminen vähensi merkittävästi romanioppilaiden poissaoloja koulusta.

Hankkeen kautta toteutettiin myös erillisiä romanivanhemmille suunnattuja vanhempaintilaisuuksia, joissa käsiteltiin toisen asteen koulutukseen hakeutumista ja yhteishakua. Hankkeen yhteydessä toteutettiin myös ensisijaisesti romanien järjestämä romanikulttuuripäivä Kiteen Arpen koulussa. Tapahtumassa oli esillä romanien historiaan liittyviä valokuvia, esineistöä ja musiikkitapahtumia.

Merkittävimmät tulokset hankkeesta:

1. Romanioppilaat saivat peruskoulun päättötodistuksen ja jatkoivat toiselle asteelle.
2. Romanioppilaiden erityisopetussiirot vähenivät merkittävästi
3. Koulun ja romanihuoltajien välinen yhteistyö parani ratkaisevasti
4. Romanioppilaisiin kohdistuva syrjintä väheni
5. Kokemuksia siirrettiin naapurikuntiin.
6. Kiteelle perustettiin 2014 Kiteen seudun romaniyhdistys, joka jatkaa mm. alueella asuvien romaninuorten kouluasioiden tukemista.

Kiteen mallin kuvasi pitkään kehittämistyötä tehnyt rehtori Erkki Kontro. ♦

Romanioppilaiden oppimisen tuki Oulussa

Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalveluiden toteuttama Romanioppilaiden perusopetuksen tukeminen -kehittämistoiminta on saanut rahoitusta Opetushallituksesta vuosille 2008–2016. Tavoitteena on ollut tukea romanioppilaiden opiskelua perusopetuksessa kouluilla pidetyillä läksykerhoilla. Yläkoulun 8. ja 9. luokkien oppilaat ovat osallistuneet koulutuskokeiluihin, joilla on pyritty auttamaan oppilaiden toisen asteen opintoihin hakemista peruskoulun jälkeen.

Lisäksi olemme pyrkineet lisäämään oppilaiden ja opetushenkilöstön romanikulttuurin tuntemusta järjestämällä romanikulttuuria esitteleviä tapahtumia oppilaille ja täy-

dennyskoulutusta opettajille. Romaniperheille järjestetyillä leireillä on käsitelty mm. koulunkäynnin tukemiseen, kodin ja koulun yhteistyöhön ja toisen asteen opintoihin liittyvää hakuprosessia.

Oulun kaupunki on tuottanut romanimusiikkia sisältävän levyn ja romanikulttuurista kertovan näytelmän, joka tallennettiin dvd:lle. Molemmat jaettiin oululaisten peruskoulujen käyttöön.

Yläkouluikäisille romanioppilaille tarkoitettu opas, Minustako ylioppilas – lukio-opas romaneille, löytyy osoitteesta <http://www.ouka.fi/oulu/koulutus-ja-opiskelu/lukiokoulutus>

Kehittämistoimintaa on toteutettu hyvässä yhteistyössä mm. Ope-

tushallituksen, Pohjois-Suomen aluehallintoviraston, Pohjois-Suomen romanit ry:n, ammattiopisto Luovin ja peruskoulujen kanssa. Tuloksia ja kokemuksia on jaettu valtakunnallisissa seminaareissa ja Eurooppa-neuvoston alaisen European Alliance of Cities and Regions for Roma Inclusion -organisaation tilaisuuksissa.

Oulun kaupunki on jatkanut kehittämistoimintaa omarahoitteisesti syksystä 2016 eteenpäin.

Lisätietoja kehittämistoiminnasta antavat koulunkäynninohjaaja Katja Huusko-Alhgren, katja.huusko-alhgren@eduouka.fi 040 961 5939 ja kulttuuriryhmien palveluiden koordinaattori Raimo Salo, raimo.salo@ouka.fi 044 703 9689. ♦

Opettajan ja oppilaan yhteistä uurstusta Savonlinnassa

Savonlinnassa kehittämistä on tehty tiiviissä yhteistyössä opetusviraston ja koulujen sekä paikallisen romaniyhteisön, esimerkiksi Savonlinnan seudun romanilähetys ry:n kesken. Seuraavassa opettajan näkökulma tehtyyn työhön.

Olen 37 vuotta kestäneen urani aikana enimmäkseen enimmäkseen opettanut 1–2-luokkien oppilaita. Olen pitänyt aina tärkeänä sitä, että oppilas saa kaiken mahdollisen tuen koulutaipaleensa alusta, sekä oppimisen että kasvamisen suhteen. Tukiopetuksen olen aloittanut esimerkiksi lukemisessa ja kirjoittamisessa

jo muutaman äänteen ja kirjaimen opittuamme. Vanhemmille olen kertonut asiasta heti ensimmäisen luokan alussa. Olen pyytänyt olemaan huolestumatta ja sanonut, että tukiopetus vahvistaa lapsen itsetuntoa, kun hän huomaa pysyvänsä muiden mukana opetuksessa.

Samaa periaatetta käytin syksyllä 2015, kun sain luokalleni roma-

nioppilaan aloittamaan ensimmäistä luokkaa. Esiopetuksen siirtopalaverin tiedot oppilaasta ja koulussa tehtyt alkukartoitukset osoittivat, että oppilas tarvitsee heti koulun alettua tukea äidinkielessä. Aluksi oppilas oli luokkamme maahanmuuttajalasten kanssa samassa tukiopetuksessa. Olin kiitoll-

Shutterstock

nen, kun sain tietää tästä romanihankkeen mahdollistavasta opetuksesta. Tiesin, että tällainen tukiopetuksen mahdollisuus auttaisi oppilasta parhaiten. Sain opettaa häntä henkilökohtaisesti lukemisessa ja kirjoittamisessa ilman maahanmuuttajalapsille annettavaa kielen ymmärtämisen osiota. Kerroin asiasta vanhemmille, jotka myös pitivät oppimista tärkeänä. Tiedotin vanhempia välillä siitä, miten oppiminen sujui ja opastin kuuntelemaan muun muassa lukuläksyjen ääneen lukemista.

Lukemaan ja kirjoittamaan oppimisen tavoitteet etenivät tavu- ja sanatasosta lausetason lukemiseen sekä kirjoittamiseen ensimmäisen luokan loppuun mennessä. Toisen luokan syyslukukaudella jatkoimme lausetason harjoituksia. Opettelimme myös lukemaan tekstejä ja omien kirjoitelmien alkeita. Tukiopetus omien tekstien tuottamisessa jatkuu nyt kevätlukukaudella maahanmuuttajaoppilaiden kanssa. Olen ohjannut vanhempia siihen, että oppilas luki jotain ääneen joka päivä lukutaidon sujuvuuden lisäämiseksi.

Yhteistyö vanhempien kanssa oli hyvää ja vanhemmat halusivat auttaa lastaan oppimisessa. Romanitukitunnit tuntuivat olevan oppilaalle oppimisen lisäksi tärkeät myös tunnetasolla. Oppilas kertoikin minulle, että hänestä on mukava tehdä tehtäviä kanssani. Oppilaan ja minun välit muodostuivat läheisiksi ja tunsin olevani luotettava aikuinen hänelle.

Kannustukseksi lukemisen harastukseen annoin oppilaalle ensimmäisen luokan lopussa stipendin lukemaan oppimisen uurastuksesta. Oppilaalla on myönteinen suhtautuminen koulutyöhön. Uskon, että tämä romanihankkeen mahdollistava opetus ja oppiminen vaikuttivat osaltaan myönteiseen asenteeseen koulutyötä kohtaan. Lukutaito, lukemisen ymmärtäminen ja kirjoitustaito mahdollistavat oppilaalle uusien asioiden oppimisen tulevana kouluvuotena. ♦

Savonlinnassa 21.1.2017

Raija Karppanen, Mertalan koulu

Kehittämistä Vantaalla 2008–2016

Vantaan sivistystoimen perusopetus on ollut mukana hankkeessa aina sen alusta lähtien. Hanketta on koordinoitu opetustoimen suunnittelijan ja aluekoordinaattorin voimin. Hanketyöryhmässä on ollut romanikielen opettaja, koulupsykologi, koulukuraattori, paikallisromanityöryhmän jäsen, kulttuuripalveluiden tuottaja, opetustoimen suunnittelija sekä aluekoordinaattori. Hanketyöryhmä on kokoontunut säännöllisesti, suunnitellut ja ideoinut hankkeen tapahtumia. Hanke on tehnyt monipuolista yhteistyötä Vantaan kulttuuripalveluiden, Vantaan asukaspalveluiden, paikallisromanityöryhmän, aluehallintoviraston ja Espoon kaupungin kieli- ja kulttuuriryhmien opetuksen vastualueen kanssa.

Hankkeen tavoitteena on ollut yläkouluikäisten romanioppilaiden koulunkäynnin tukeminen ja toisen asteen opintoihin luotsaaminen. Yläkouluikäisille romanioppilaille on järjestetty jatkokoulutusinfoja ja tapaamisia, joissa on keskusteltu jatkokoulutuksen mahdollisuuksista. Lisäksi hankkeessa on esitelty monipuolisesti romanikulttuuria kouluilla. Myös opettajille on järjestetty koulutusta romanikulttuurista.

Hankkeessa on kehitelty tukiopettajatoimintaa. Romanitaustainen tukiopettaja kiersi eri kouluissa ja tuki oppilaita koulunkäyntiin ja elämäntilanteeseen liittyvissä haasteissa. Tukiopettaja toimi linkkinä kotien kanssa tehtävässä yhteistyössä ja konsultoi kouluja tarvittaessa romanikulttuuriin liittyvissä asioissa. Myöhemmin tukiopettajan ja oman äidinkielen opettajan roolit yhdistyivät. Romanikielen pitkäaikaisella opettajalla Helena Bloméruksella onkin ollut merkittävä rooli yhdyshenkilönä, perheiden tukijana ja oppilaiden kannustajana.

Yhteistyö kulttuuripalveluiden kanssa on ollut sujuvaa. Hankkeen puitteissa muusikko Anette Åkerlund on pitänyt flamenco- ja mus-talaistanssityöpajoja koululuokille.

Roger Borg elokuvassa "Polkuja tulevaisuuteen", kuva: Hanna Nyman

Hankkeessa tuotettiin kaksi dvd-elokuvaa "Minä ja identiteetti", jossa pohdittiin romanilapsen identiteettiä sekä "Polkuja tulevaisuuteen", jossa romanilapset ja nuoret pohtivat tulevaisuuden haaveitaan jatkokoulutuksen suhteen. Molemmat elokuvat on jaettu vantaalaisille kouluille, lisäksi Polkuja tulevaisuuteen -elokuva myös Suomen lastenkulttuurikeskuksille. Polkuja tulevaisuuteen -elokuvan ensi-ilta kulttuurikeskus Vernissassa keräsi runsaan yleisön ja innostuneen vastaanoton. Samassa tilaisuudessa kuultiin romanilasten tulevaisuuden toiveita. Romanioppilaille ja heidän vanhemmilleen järjestettiin kulttuuritapahtumia kuten käynti Kansallisoopperan Pieni Merenneito -balettiin. Ylen Romano Mirits teki vierailusta radio-ohjelman.

Tulevaisuudessakin hanketyöryhmä kokoontuu säännöllisesti ja pyrkii tukemaan romanilasten koulunkäyntiä. Yhteistyö kulttuuripalveluiden kanssa jatkuu ja uutena aihepiirinä käsitellään Itä-Euroopan romaneita teatterin keinoin. Keväällä 2017 ryhmä vantaalaisia romanioppilaita osallistuu Karavaani-esitykseen Kansallisteatterissa Suomi 100-juhlavuoden merkeissä. ♦

Teksti: Opetustoimen suunnittelija, hankkeen yhteyshenkilö Pia Hakkari, pia.hakkari@vantaa.fi

Ompelijakisällit ”koulutien” alussa. Vasemmalla opettaja Maie Murumägi

Toimittanut: Satu Blomerus **Kuva:** Susanna Rajala

Paljon onnea, ompeijakisällit!

Tammikuun alussa vuonna 2015 aloitti Teuvan aikuiskoulutuskeskus TEAK työvoimapolitiisena koulutuksena pukuompeelukursin romaninaisille. Koulutuksessa oli aluksi mahdollista suorittaa osia vaatetusalan perustutkinnosta ja sen piti päättyä elokuun 2015 puolessa välissä. Opiskelijoiden innostus ja TEAKin järjestämä rahoitus mahdollistivat koulutuksen jatkumisen. Opiskelijaryhmä sai suoritettua kahdessa vuodessa kaksi tutkintoa: tekstiili- ja vaatetusalan perustutkinnon ja vaatetusalan ammattitutkinnon. Ammattinimikkeenä on ompelijakisälli.

Muutamia mietteitä päättäneestä koulutuksesta

Vaatetusalan kouluttaja Maie Murumägi (TEAK):

Opiskelemaan tullut joukko oli kovin eritasoista; jotkut olivat ommelleet itselleen aiemmin, toiset taas eivät olleet edes koskeneet ompelukoneeseen. Nekin, joilla oli kokemusta ompelusta, eivät välttämättä tienneet koulutuksesta saatavasta tarkkuudesta, keinoista ja säännöistä mitään. Kuinka tehdään oikein ja mikä on nopein tapa, niin että lopputulos on paras mahdollinen. Koulutuksessa pääsim-

me aloittamaan perusteista ja se antoi oppimiseen tarvittavaa syvyyttä. Käytännön tekemisen rinnalla kulkivat jokaviikkoiset teoriaopinnot. Jännää oli se, että ensimmäisen näyttötutkinnon aikana opiskelijat olivat pettyneitä että ”Eikö meillä ole teoriaa????”

Yhteishenki oli hyvä, toimimme toinen toistamme tukien. Olin aiemminkin ollut opettajana romanitaustaisten henkilöiden koulutuksessa, joten minulla oli jonkinasteinen tuntemus romanikulttuurista. Tämän koulutuksen myötä tietämykseni syveni ja koin, että saavutin opiskelijoiden luottamuksen, ja osasin

huomioida riittävästi tilannekohtaisia asioita ja ongelmia. Mieltäni lämmiti, että kaikki koulutukseen osallistuneet ”pääsivät maaliin”, eli saivat tekstiili- ja vaatetusalan perustutkinnon sekä vaatetusalan ammattitutkinnon suoritettua.

Koulutukseen osallistuivat muiden muassa **Tarja Nyman**, **Tanja Hagert** ja **Marita Korp**. Tässä heidän mietteitään:

Tarja Nyman:

Hyvä ja mielenkiintoinen koulutus, jonka antina osaan nyt ommella ainakin itselleni. Kävin kyllä keskustelemassa yritystoimistossa oman yrityksen perustamisesta, mutta sieltä neuvoivat, että kannattaa nyt ainakin parin vuoden ajan hankkia asiakas-kuntaa, eli tehdä itseäni ja osaamistani tutuksi mahdollisille asiakkaille. Koulutus oli erittäin perusteellinen ja aloitimme aivan perusasioista. Mitanauhut ja millimetripaperit tulivat tutuiksi, samoin kuin kaavoittaminen ja kuosittelu. Tärkeää oli teorian ja oikeiden termien oppiminen. Koulutus kesti kaksi vuotta ja sen aikana useimmilla meistä saattoi olla erilaisia vaikeuksia henkilökohtaisissa elämäntilanteissaan. Välillä opiskelu tuntui tosi raskaalta ja arjen huolet veivät loputkin voimat. Saimme kuitenkin olla toinen toistemme tukena, saatoimme luottaa toisiimme ja käydä läpi sekä murheitamme, että ilonaiheitamme. Itkimme, nauroimme ja rukoilimme yhdessä. Kannustimme toinen toisiamme eteenpäin. Opinnot antoivat minulle ja varmaan meille kaikille runsaasti itseluottamusta: ”Me tehtiin se!” oli varmaan monen mielessä opiskelun päätöspäivänä, kun koulutussuunnittelija Jari Viitasalo kertoi meidän kaikkien läpäisseen näytöt.

Itselläni on suunnitelmissa sosionomin opinnot, lasten ja nuorten parissa työskentely on lähellä sydäntäni. Tämän koulutus ei kuitenkaan ollut mielestäni turha, nykymaailmassa tarvitaan monialaisia osaajia. Lisäksi opinnot antoivat minulle uskoa ja luottamusta omiin kykyihin opiskelijana. Opin sekä kärsivällisyyttä, sitkeyttä ja pitkäjännitteisyyttä, niitä tarvitaan kaikissa opinnoissa.

Tanja Hagert:

Hyvä koulutus, josta sain perusteellisen opin itselleni. Aluksi koin turhautumista, kun aloitimme ihan perusteista ja tuntui että ainoa mitä opin, oli epäonnistuneiden tekemiseni purkaminen. Opintojen edetessä taidot lisääntyivät ja sen mukana myös mielenkiinto ja innostus. Tunteja ei laskettu ja millimetrien kanssa mitattiin. Meillä oli erittäin hyvä yhteishenki, kukaan ei jäänyt sivulliseksi, toinen toistamme kannustettiin ja tuettiin. Ihan huippu yhteishenki! Maie-opettajamme jaksoi olla kärsivällinen ja ymmärsi myös aikuisopiskelijoiden arkea. Oli hienoa nähdä oman kätensä jälki valmiissa töissä. Se kasvatti luottamusta omaan osaamiseen ja antoi rohkeutta jatkaa eteenpäin.

Haluaisin työskennellä alalla, mutta tuntuu että työpaikan saaminen on melko vaikeaa. Omaa yritystä en vielä uskalla ajatella. Yrityksen pyörittämisessä on monta osa-aluetta, jotka pitäisi hallita. Tulevasta en vielä osaa sanoa mitään. Olen nyt suorittanut kaksi ammattitutkintoa, koulunkäynninohjaajan ja vaatetusalan ammattitutkinnot. Toivottavasti pääsen hyödyntämään kaikkea oppimaani työelämässä. Seuraavaa tutkintoa en ole vielä ajatellut, mutta eihän sitä koskaan tiedä...

Marita Korp:

Tuntuu tosi hyvältä, kun on uuras-tus takana. Toisinaan oli kova paine opinnoista, mutta saimme kaikki ammattitutkinnon ja se tuntuu todella hyvältä. Opintojen aikana jaoimme ilot ja surut. Ryhmässämme oli erittäin hyvä yhteishenki. Meillä ei ollut kilpailua siitä kuka on paras tai kuka oppii nopeimmin. Autoimme toinen toisiamme, olimme ikään kuin samalla viivalla. Se kasvatti luottamusta keskuudessamme ja saimme vertaistukea toisistamme niin arkisissa asioissa kuin oppimisessakin. Meille kaikille oli tosi tärkeää, että saimme ammattitutkinnon suoritettua. Se oli osoitus siitä, että sitkeydellä ja hyvän tuen avulla saimme kokea oppimisen ilon ja onnistumisen. Toimin koulutuksen aikana yhdyshenkilönä, ”kuraattorina”, selvitellessä muiden opiskelijoiden opiskeluun liittyviä toi-

meentulo-ongelmia ja muita käytännön asioita. Lisäksi vastuullani oli ryhmän pitäminen koossa, että kukaan ei lopettaisi kesken. Siinä oli kova vastuu. Aluksi kukaan ulkopuolinen ei uskonut, että saisimme tutkinnon suoritettua ja että koulutus olisi niin perusteellinen. Me opiskelijat emme tainneet oikein uskoa, että selviytyisimme opiskelusta. Olin huojentunut ja helpottunut, kun saimme kaikki näytöt annettua ja todistukset käteemme. Omat suunnitelmani koulutuksen jälkeen ovat vielä keskeneräiset, mutta uskon silti, että koulutuksesta oli minulle hyötyä.

ISO KIITOS opettajallemme Maielle, joka ei luovuttanut meidän kenenkään kohdalla, vaikka itsestä tuntui välillä, että mikään ei onnistu. Samoin kiitos myös TEAKin koulutussuunnittelija Jari Viitasalolle, joka hoiti käytännön järjestelyjä ja kannusti omalla asenteellaan meitä eteenpäin. TEAKin rehtori Ari Maunukselalle kiitos siitä, että hän antoi heti alussa hyväksyntänsä koulutuksen järjestämiseen. Kiitos myös opiskelukavereilleni saamastani tuesta ja hyvästä ryhmähengestä. ♦

Löydän paikkani kyllä!

Kainuun romanihanke

Lohiba buttijatta kannatti ja kannatteli

Kainuun romanihanke Lohiba buttijatta ”iloa työstä” päätyi tammikuun 2017 lopussa. Loppuseminaarissa todettiin, että hanke kannatti, koska sen avulla pystyttiin parantamaan romaneille kohdennetun neuvonnan ja koulutuksen saatavuutta. Henkilökohtainen ohjaus ja neuvonta auttoivat monia romaneja koulutusta työelämään – ne kannattelivat kohti koulutusta ja työtä.

Konkreettisia tuloksia ovat esimerkiksi henkilökohtaiset onnistumiset. Onnistumislukuja ovat:

- 4 osallistujaa valmistui hankkeen aikana ensimmäiseen ammattiinsa,
- 2 hankki toisen tutkinnon,
- 3 pääsi määräaikaiseen työsuhteeseen ja 2 palkkatuettuun työhön,
- 3 aloitti opiskelun,
- 2 aktivoitui muutoin ja
- 1 haki ammattikorkeakouluopintonsa suorittamaan.

Miten näihin tuloksiin sitten päästiin? Hankkeen työntekijät kuvaavat työskentelyä vuorelle kiipeämisenä: ensin oli tärkeää saada osallistujat ylittämään ensimmäinen kynnys eli tulemaan hankkeeseen mukaan. Tämä saatiin aikaan henkilökohtaisella yhteydenotolla ja keskusteluilla itse kunkin tilanteesta. Lähteäkseen muuttamaan omaa elämäänsä romaniin pitää ymmärtää oma tilanteensa ja haluta muutosta. Motivaation herättämisen jälkeen hankkeessa tarjottiin

koulutuksia, vierailuja, opintokäyntejä ja henkilökohdasta tukea koulutus- ja työllistymisponnisteluihin. Hankkeen kautta osallistujat löysivät omia mahdollisuuksiaan ja kokivat onnistumisia, mikä oli konkreettinen osoitus heidän aktivoitumisestaan. Tarve henkilökohtaiseen ohjaukseen ja tukeen ei ole loppunut, joten nyt sen saanti on varmistettava. Vain sillä tavalla romanit pääsevät eteenpäin pitkäjänteisesti omissa tavoitteissaan.

Loppuseminaarissa nähtiin osallistujista tehtyjä videohaastatteluita, jotka toivat osallistujien omin sanoin esille hankkeen vaikutuksia kunkin elämään. Esimerkiksi hankkeessa järjestetyt vuorovaikutus-, työnhaku- ja tietotekniikkakoulutukset olivat antaneet lisäosaamista kouluttautumista ja työnhakua varten. Lisäksi osallistujat kokivat konkreettiset koulutusaloihin tutustumiset antoisiksi. Esimerkiksi Janita Schwartz pääsi ryhmän muka-

Hankkeen työntekijät kuvaavat työskentelyä vuorelle kiipeämisenä: ensin oli tärkeää saada osallistujat ylittämään ensimmäinen kynnys eli tulemaan hankkeeseen mukaan.

Janita Schwartz kertoi loppuseminaarissa videolla, että hankkeen avulla hän on päässyt opiskelemaan Haapaveden opistoon lasten ja nuorten erityisohjaajan ammattitutkintoa.

na tutustumaan Haapaveden opistoon ja on nyt aloittanut siellä lasten ja nuorten erityisohjaajan ammattitutkinnon tekemisen.

Ehkä kaikkein merkityksellisintä hankkeen osallistujille oli palautteen perusteella henkilökohtainen tuki ja kannustus, jota projektisuunnittelija Ramona Grönstrand antoi. Ramona kertoo: ”Mielestäni koulutus ja ohjaus olivat tehokkaimpia hankkeen välineitä. Henkilökohtainen ohja-

Lohiba buttijatta -hankkeen osallistujat kukitettiin päätösseminaarissa. Tässä Aila Lindeman (vas.) saa todistuksen osallistumisesta hankkeeseen Monika Kokkoselta. Mertsä Ärling dokumentoi tapahtumaa.

Hankkeen projektityöntekijä Ramona Grönstrand ja projektipäällikkö Monika Kokkonen ovat tyytyväisiä hankkeen osallistujien lisääntyneeseen aktiivisuuteen. He pitävät tärkeänä myös työparityöskentelyä, jossa romanityöntekijän ja hankeasiantuntijan osaaminen yhdistyvät.

us oli hyvin tärkeässä roolissa. Hankkeessa jokaiselle luotiin oma kehittämisspolku. Erityisen iloinen olen siitä, että Lohiba buttijatta sai aikaan muutoksia asenteissa. Asenne ratkaisee! Koulutusmyönteisyys ja -puhe ovat lisääntyneet myös vapaa-ajalla.” Projektipäällikkö **Monika Kokkonen** jatkaa Ramonan ajatusta: ”Kun romanien asenteet muuttuvat, toivomme, että myös valtaväestön asenteet muuttuvat samassa tahdissa romanimyönteisimmiksi. Näen, että taustaorganisaationa AIKOPAn suurin merkitys tässä hankkeessa on ollut verkostoitumisen helpottaminen.”

Videohaastattelujen pohjalta aikuisia romaneja yhdistää huoli nuorten kouluttautumisesta ja työllistymisestä. Sosiaali- ja terveysministeriön neuvotteleva virkamies **Sarita Friman-Korpelan** terveiset tammikuun päätösseminaarissa olivat samansuuntaisia. Romanityön ennakoitavissa olevia tulevaisuuden tarpeita ovat esimerkiksi aluetason merkityksen kasvu ja kunnallisella tasolla romaniasioihin vaikuttaminen, romanien kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukeminen ja työllistyminen. **Friman-Korpela** tiivistää: ”Työpaikka on parasta romani-

politiikkaa! Työllistyminen on vaikeaa tänä päivänä ihan kenelle tahansa. Luovuttaa ei saa ja selviämme toinen toistamme tukien.”

Mitä pitäisi tehdä, että romanien kouluttautuminen ja työllistyminen paranisivat edelleen? Opetusneuvos **Susanna Rajala** Opetushallituksesta tiivistä tulevaisuuden tarpeellisia tekoja seuraavasti:

- Pitää välittää romaneille tietoa koulutusmahdollisuuksista.
- Pitää varmistaa riittävä määrä ohjausta: on annettava välineitä aikuisopiskelijan sujuvan arjen ja opiskeluvälmiuksien ja -taitojen (esim. kirjoittaminen, englanti ja matematiikka ja luonnontiede) parantamiseen.
- Pitää jatkaa ja kehittää verkostotyötä, jolla voidaan tukea esim. perusopetuksen saattamista loppuun.
- Pitää herättää rohkeutta ja sinnikkyyttä ja ylläpitää niitä.
- Pitää täydennyskouluttaa opettajia ja ohjaajia sekä edistää romanikulttuurin tuntemusta.

Vielä tämän vuoden on voimassa ROMPO eli romanipoliittisen ohjelma, jossa on yli 80 toimenpidettä. Suurin osa niistä on käynnistynyt ja toteutettu. Ohjelman tukemana käynnistyneet hankkeet ovat osaltaan osoitus onnistumisista, mutta suurin ansio on, että ohjelma on nostanut romanityön uudelle tasolle ja luonut viitekehysten toiminnalle. ROMPO 2 on valmistelussa. Kainuussa romanityötä tullaan jatkamaan sinnikkäästi. Mietinnässä ovat uudet verkostomaiset mahdollisuudet romaniperheiden kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämiseksi ja työllistymisen edelleen tukemiseksi. Tavoitteena on myös, että romanityötä päästäisiin tekemään osana kunnan rakenteita, jolloin romanitustainen työntekijä ei olisi työssä ainoastaan romaneja varten, vaan tukisi kaikkia hänen osaamistaan tarvitsevia. ♦

Kotimaani ompi Suomi Romanit 500 vuotta 100-vuotisessa Suomessa

**Ihanko oikeastiko 500 vuotta
100-vuotisessa Suomessa? Kyllä,
on se totta, toteavat tuotantoti-
min puuhamiehet Merts Lind-
gren ja Merts "Medi" Årling, jotka
kutsuvat toisiaan myös nimellä
Savu ja Höyry.**

Kotimaani ompi Suomi -hanke on osa Suomi 100-hanketta. Sen tuottamisessa on iso joukko alan asiantuntijoita ja osajia. Hankkeen kautta halutaan tuoda uudenaikaisesta näkökulmasta romanitietoutta suurelle yleisölle nostaten esille meidän suomalaisten; romanityhteisön ja pääväestön yhteistä kulttuuria, yhteisen elämisen vivahteita ja niitä mahdollisuuksia, joita meillä on rakentaaksemme yhteiskunnastamme parempaa paikkaa elää ja olla.

Hanke lähtee käytiin ainutlaatuisella konsertilla, Mustalaismusiikin kuninkaat ja kuningattaret, jota husebändää vahvistetuilla musikanteilla Suora Lähetys -yhtye. Aloituskonsertti pidetään romanien kansallispäivänä 8.4. Helsingin Kulttuuritalolla. Suuruusluokaltaan ennen näkemättömässä konsertissa tuodaan esiin laajalla skaalalla Suomessa kuultua mustalaismusiikkia ja jokaisen tyylilajin romanitautainen tähtiesiintyjä. Konsertissa punaisena lankana toimii myös yhdesä tekeminen. Esiintyjäkaartissa on myös **Samuli Edelman**, jolta saadaan kuulla mm. aito mustalaislaulu. Muita megakonsertin esiintyjä ovat tangoprinsi **Leif Lindeman**, mestarikan-sanlaulaja **Hilja Grönfors** ja Ruotsin True talent -voittaja **Dimitri Keiski** ja muun muassa **Tenho Gren**, mustan gospelin laulaja Ruotsista.

Päivän aikana Kulttuuritalolla on myös mahdollisuus tutustua moniaistillisten näyttelyjen kautta Suomen romanien kulttuuriin sekä osallistua

seminaariin, jossa luennoidaan mm. mustalaismusiikin ja kulttuurin osuudesta suomalaiseen kulttuuriin ja taiteen kenttään.

Hanke kiertää vuoden aikana viidellä eri paikkakunnalla läpi Suomen. Jokaisella paikkakunnalla vietään osallistavaa ja toiminnallisin menetelmin rakennettua romanitietoutta 9.-luokkalaisten sekä ammatikoulujen ja lukioitten ensimmäisen vuoden opiskelijoille. Kantavana teemana tietoisuudessa on: suomalaisina meillä enemmän yhtenäistä kuin erilaista. Opetushallituksen romaniväestön koulutustiimi järjestää hankepaikkakunnalla paikallisille romaniperheille vanhempainillan, jossa keskusteluaiheina ovat vanhemmuuden tukemiseen sekä lasten, nuorten ja aikuisten perusopetukseen ja jatkokoulutukseen liittyvät mahdollisuudet ja ongelmakohdat. Aiheet valikoituvat paikkakunnan tarpeen mukaan.

Mustalaismusiikin orkesterin ensiesiintyminen Oulussa

Kotimaani ompi Suomi -hanke saa arvoisensa päätöksen marraskuussa Oulun Madetoja-salissa, missä päivän aikana on mahdollisuus osallistua Mahdollisuuksien päivä – romanien koulutus- ja työllisyysmessuihin. Päivän paneelissa kysytään, mikä on romanin paikka koulutus- ja työllisyysmarkkinoilla. Päivän messutarjonta erilaisine tapahtumineen päättyy illalla pidettävään konserttiin, jossa ensiesiintymisensä saa Mustalaismusiikin orkesteri tähtiesiintyjineen.

Faktaa:

Hankkeen nimi: Kotimaani ompi Suomi – 500 vuotta 100-vuotisessa Suomessa. **Tuotantotiimi:** Diakin Nevo tiija ja Tšetanes naal -hankkeet,

Taiteen edistämiskeskus, Opetushallituksen romaniväestön koulutustiimi, Suomen Romanifoorumi, RONK ja Etelä-Suomen alueellinen romaniasia-
in neuvottelukunta sekä yksittäisiä asiantuntijoita ja osajia.

Konsertit:

8.4. klo 18 Romanien kansallispäivänä Mustalaismusiikin kuninkaat ja kuningattaret & Suora Lähetys -yhtye Helsingin Kulttuuritalolla. Esiintyjinä: **Leif Lindeman, Samuli Edelman, Hilja Grönfors, Tenho Lindgren, Dimitri Keiski, Anita Lindgren, Alvari Valentin** ja yllätysesintyjä.

Mustalaismusiikin orkesterin ensiesiintyminen on marraskuussa Madetoja-salissa Oulussa.

Rahoittaja: Suomi100, Suomen Kulttuurirahasto, Opetushallituksen romaniväestön koulutustiimi, Nevo tiija ja Tšetanes naal -hankkeet, Taiteen edistämiskeskus, Romaniasia-
in neuvottelukunta ja alueelliset romaniasia-
in neuvottelukunnat. Paikkakun-
takohtaiset infotilaisuudet ja tapahtumat tarkentuvat kevään kuluessa ja tarjonta päivitetään www.romanien-osallisuus.fi -sivun tapahtumakalenteriin. ♦

Nyt on romanien vuoro!

Hihat on jo kääritty – loppu on sinusta kiinni

Viime vuonna alkaneissa Nevo tiija – uusi aika ja Tšetanes naal – koulutuspoluilla -hankkeissa paiskitaan töitä romaniväestön koulutus- ja työllisyysilanteen parantamiseksi. Hankkeissa halutaan hakea parasta mahdollista hyötyä jokaiselle romaniperheelle ja yksilölle. Työtä tehdään tiiviisti romanien kanssa ja vaikutetaan myös ympäröivän yhteiskunnan asenteisiin. Diakonia-ammattikorkeakoulun koordinoiman toiminnan käytännön vaikutukset varmistavat lukuisat osatoteuttajat ja paikalliset romanijärjestöt ympäri Suomen.

– Emme tee töitä hankkeiden ylläpitämiseksi vaan olemme määrätietoisesti lähteneet asiakasrajapinnalle miettimään ja toteuttamaan tekoja, joiden kautta hankkeet antaisivat parhaan mahdollisen hyödyn koko yhteisölle aina etelästä pohjoiseen ja lännestä itään, toteavat hankkeiden projektipäälliköt **Mertsi Ärling** ja **Sari Hammar** Diakista.

Hankkeissa mukana läheisenä yhteistyökumppanina on myös Taiteen edistämiskeskus Taike.

– Ehkäpä ei koskaan aiemmin ole projektien kohderyhmänä romanit itse päässeet näin mittavasti osalliseksi ja osallistumaan hankkeiden tavoitteisiin, toimintaan ja kehittämiseen, innostuu Taiteen edistämiskeskuksen läänintaiteilija Mertsi Lindgren.

Messut keräsivät väkeä

Mahdollisuuksien päivä -messut keräsi yhteen sata päin tummaa kansaa Helsinkiin marraskuussa 2016. Diakonia-ammattikorkeakoulun tiloissa Kalasatamassa oli vilinää ja vilskettä, kun Nevo tiija ja Tšetanes naal -hankkeet järjestivät ensimmäiset valtakun-

Nevo tiija -hankkeen projektipäällikkö Mertsi "Medi" Ärling ja Tšetanes naal -hankkeen projektipäällikkö Sari Hammar olivat mukana Kuntamarkkinoilla syksyllä 2016. <https://peda.net/diak/romanien-osallisuus/kl2>

nalliset koulutus- ja työllisyysmessut romaneille yhdessä Taiteen edistämiskeskuksen kanssa. Paikalle oli saapunut ympäri Suomea uteliaita ja koulutuksista kiinnostuneita henkilöitä pitkälti yli 250. Myös eri valtamedit kuten Yle ja Ilta-Sanomat osoittivat kiinnostuksensa järjestettyä tapahtumaa ja romanien työllisyys- ja koulutussasioita kohtaan, ja kehuivat messujen raikkautta ja uudenlaista tapaa toimia.

Päivän aikana messukävijöille mahdollistettiin tutustuminen erilaisiin osallisuuden ja hyvinvoinnin palvelutuottajien toimintaan sekä koulutus- ja työllisyystarjontaan.

Messut olivat monella tapaa menestys ja ne toivat mukanaan positiivisen lähestymiskulman toisaal-

ta haasteelliseen mutta samalla myös täynnä mahdollisuuksia olevaan romanitaustaisten henkilöiden työllistymis- ja koulutuskysymykseen, Mertsi Ärling pohtii.

Junalla Jyväskylään ja syksyksi Ouluun

Koulutus- ja työllisyysmessut ovat uudentyyppinen konsepti, jolla saatetaan yhteen niin työntekijät kuin työnantajatkin sekä koulutuksista kiinnostuneet ja eri kouluttajat ja oppilaitokset. Viime syksynä aloitettiin Helsingissä, ja nyt messut levitetään myös muualle Suomeen.

Messujen konsepti romani-kulttuuri huomioiden on kehitetty Nevo tiija ja Tšetanes naal

-hankkeissa yhteistyössä Taiteen edistämiskeskuksen kanssa. Messujen tehtävä on osallistaa kaupunkien paikallisromanityöryhmät, romaniyhdistykset, romaniyhdistys sekä viranomaiset ja palveluntuottajat yhteiseen toimintaan. Romaneiden suuntaan tuodaan uskoa omiin unelmiin ja kykyihin sekä motivoidaan tarttumaan koulutukseen polkuna työelämään.

Messujen hyvä anti halutaan laittaa hyödyttämään koko romanikenttää. Seuraavat Mahdollisuuksien päivä-messut järjestään Jyväskylässä maaliskuussa ja marraskuussa Oulussa, ker-
too Mertsä Ärling.

Tuleviin messuihin kerätään erityisesti laaja kirjo erilaisia työnantajia rikkaan ja monipuolisen koulutustarjonnan lisäksi. Paikalla on myös hyvinvoinnin ja osallisuuden kanssa työtä tekeviä tahoja ja palveluiden tuottajia. Oulussa messut päättyvät päivän jälkeen konserttisali Madetojaan, jossa saa ensiesiintymisensä ainutlaatuinen Mustalaismusiikin orkesteri tähtiesiintyjineen. Konsertin toteutuksessa on mukana romanitaiteen ja kulttuurin työryhmä Artos, jonka instituutiksi perustamista Taiteen edistämiskeskus sekä Nevo tiia ja Tšetanes naal -hankkeet tukevat.

Messujen kautta halutaan tuoda mahdollisimman lähelle jokais-
ta yksilöä niin koulutus- kuin työllisyyspolut. Saman katon alla olevista mahdollisuuksien pöydistä on hyvät edellytykset tutustua syvemmin omaan elämäntilanteeseen sopivaan vaihtoehtoon. Esittelypöytien takana olevat toimijat ovat valmiita auttamaan ja ohjaamaan jokaista henkilökohtaisen opiskelu- ja työllisyyspolun etsijää. Tavataan messuilla! ♦

Faktaa:

Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy hallinnoi kahta valtakunnallista romanihanketta:

- Nevo tiia – uusi aika keskittyy romaneiden työllisyyspolkujen mataloittamiseen ja perhetyöhön.
- Tšetanes naal – koulutuspoluilla keskittyy koulutuspolkujen mahdollistamiseen.

Osatoteuttajat: Helsingin, Kuopion, Vantaan, Salon ja Tampereen kaupungit, Helsingin diakonissalaitos, Seurakunta- ja Otavan opisto, Oulun diakonissalaitos, Terveystien ja hyvinvoinninlaitos, Suomen Romanifoorumi.

Tuotantoyhteistyötaho:

Taiteen edistämiskeskus
Hankkeiden rahoittajat: STM, OKM ja Pohjois-Suomen ELY, yhteisbudjetti on n. 3 milj. €

Seuraavat Mahdollisuuksien päivä – koulutus- ja työllisyysmessut järjestetään:

- Jyväskylässä 8.3.2017 klo 13–16 Veturintalli. Mukana Ruotsin Talent-kisan voittaja Dimitri Keiski
- Oulussa marraskuussa klo 13–16 Madetoja-sali. Messujen lopuksi on konsertti, jossa ensiesiintymisensä saa Mustalaismusiikin orkesteri tähtiesiintyjineen.

Lisätietoa:

www.romanienosalisuus.diak.fi
www.facebook.com/romanienosalisuus
www.suoralahetys.com

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Opetushallituksen mediatiedote 4.11.2016

Romanikielen opettajan tunnustus 2016 Helena Blomérukselle

Romanikielen opettajan tunnustusta koskevan valinnan järjesti Opetushallitus yhdessä sosiaali- ja terveysministeriön alaisen Romani-asiain neuvottelukunnan kanssa. Valinta tehtiin yleisöltä tulleiden ehdotusten pohjalta.

Helena Blomérus sai tunnustuksen pitkäaikaisesta työstään romanikielen opettajana Vantaalla. Valintakriteereitä olivat innostuneisuus ja innostavuus, opettajan ansiot romanikielen kehittämisessä sekä romanioppilaiden ja heidän perheidensä monipuolinen tukeminen.

Opetushallitus ja Romaniasiaain neuvottelukunta päättivät lisäksi myöntää kunniamaininnan. Sen sai **Armas Hagert** Jyväskylästä romanikielen opetustyöstä peruskouluissa, romanikielen kesäkouluissa ja kielipesissä.

Edellisen kerran tunnustus myönnettiin vuonna 2010. Silloin sen sai romanikielen yliopisto-opettaja **Henry Hedman**. Tuolloin kunniamaininnan sai **Juhani Valentin** romanikielen opettamisesta vankiloissa.

Romanikielen opettajan tunnustuksen ja kunniamaininnan julkisti yksikön päällikkö, opetusneuvos **Leena Nissilä** Opetushallituksesta romaniverkostojen seminaarissa, joka pidettiin 2.11.2016 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran juhlasalissa.

Lisätietoja Opetushallituksessa: Opetusneuvos Susanna Rajala, susanna.rajala@oph.fi ♦

*Leena Nissilä, Armas Hagert ja Helena Blomérus.
Kuva: Susanna Rajala*

Phuranengo drom, vanhojen tie-valokuvanäyttely Helinä Rautavaaran museossa 28.2.-6.8.2017

*Niin paljon on nähty
vahingossa menty
pilvien yli ja maan alle*

*Ei ole sellaista paikkaa
missä en oo käynyt*

*Katso elämätä tätä
tämä se vasta
on leikki **

*Jakke buut ame hin dikjam
innasto skaadensa džejjam
molnengo pertal ta phuujako teelal*

*Naa tšeeni ajasaavo thaam
kai me naa džejjom*

*Dik dživiba dauva
dauva horttas hin
phersiba lokke*

Romaniväestö on asunut Suomessa yli viisisataa vuotta. Tänä päivänä heitä on maassamme 10 000. Romanit ovat eläneet valtaväestön rinnalla oman kulttuurinsa ominaispiirteet säilyttäen.

Aija Kuparinen ja Olga Poppius haastattelivat ja kuvasivat romanivanhuksia kahden vuoden ajan. Yksilölliset elämäntarinat kertovat usean perheen ja suvun kohtaloista ja tallentavat pienen osan Suomen romanien historiaa viime vuosisadan alkupuolelta tähän päivään.

Näyttelyn elämäntarinoissa toistuvat kertomukset paikkakunnalta toiselle kiertämisestä, oman yhteisön pariin hakeutumisesta ja tiiviistä perhesuhteista. Muistoissa palataan hevostähtäville, yösimen etsimiseen talvipakkasella, telttaleiriin kesäisen järven rannalle. Lähes sadan vuoden

aikajanalle sijoittuvia tarinoita värittävät menetykset, puute ja eriarvoisuuden kokemukset, mutta myös sinnikkyys ja erityislaatuinen kyky kunnioittaa perinteitä, rakastaa ja pitää omiansa puolta.

Näyttely on toteutettu yhdessä Suomen Romaniyhdistyksen ja Bahtalo phuuriba, onnellinen vanhuus -hankkeen kanssa. ♦

Helinä Rautavaaran museo, Ahertajankuja 4, Espoo
www.helinamuseo.fi

** Runo on syntynyt korvarunometodilla sanataiteilija Jenni Hurmerinnan romanivanhuksille ohjaamassa sanataideryhmässä keväällä 2016. Käännös Tuula Åkerlund*

ERILLISHAKU OULUSSA JA PORISSA ALKAVAAN SAIRAANHOITAJA (AMK) – KOULUTUKSEEN, kohderyhmänä maahanmuuttaja- ja romanitaustaiset hakijat

HAKUAIKA KOULUTUKSEEN:

15.3.–5.4.2017

HAKUOHJEET KOULUTUKSEEN:

www.opintopolku.fi

OPISKELIJAVALINTA:

Koulutuksessa on 15 aloituspaikkaa Oulussa ja 10 aloituspaikkaa Porissa. Opiskelijat valitaan valintakokeen perusteella. Kaikki hakukelpoiset hakijat kutsutaan valintakokeeseen. Valintakokeessa painotetaan alalle soveltuvuutta arvioimalla motivaatiota, sosiaalisia valmiuksia, oppimis- ja työskentelyvalmiuksia sekä suomen kielen taitoa.

Vaadittava taitotaso suomen kielessä:

- Maahanmuuttajataustaisilla hakijoilla vähintään yleiseurooppalaisen viitekehyskentäarvotaso B1 (kaikilla osa-alueilla: tekstin ymmärtäminen, puheen ymmärtäminen, puhuminen ja kirjoittaminen).
- Romanitaustaisilla hakijoilla riittävä kirjallinen suomen kielen taito, joka osoitetaan aineistokokeessa.

VALINTAKOE JÄRJESTETÄÄN OULUSSA 1. TAI 2.6.2017, PORISSA 2.6.2017.

Valintakoe koostuu suomen kielen ja matematiikan tehtävistä sekä ryhmäkeskustelusta.

Sairaanhoitajatutkinnon laajuus on 210 op, koulutuksen kesto noin 3,5 vuotta. Opinnot toteutetaan monimuotokoulutuksena, jossa lähiopetusta on 1-2 viikkoa kerrallaan. Lähiopetusjaksojen välissä on itsenäistä opiskelua sekä ryhmätöitä ja harjoitteluja erilaisissa työelämän ympäristöissä.

Koulutuksessa suoritettavien opintojen laajuus riippuu opiskelijan aikaisemmista opinnoista ja työkokemuksesta. Jokaiselle opiskelijalle laaditaan opintojen alussa henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (hops).

INFOTILAISUUDET KOULUTUKSISTA:

Oulu: ma 20.3. ja ma 3.4. klo 14-16 (Diak, Uusikatu 46, Oulu, 5. kerros)

Pori: ma 20.3.17 klo 16-18 (Diak, Metsämiehenkatu 2, Pori, luokka 102)

Tutustu myös Diakin hakusivuihin:

diak.fi/yhteishaku

LISÄTIETOJA:

Diakonia-ammattikorkeakoulu, hakijapalvelut: p. 020 690 431

Opinto-ohjaaja: majja-liisa.blomster@diak.fi p. 040 067 7367, Oulu

Opinto-ohjaajat: majja-liisa.makitalo@diak.fi p. 040 869 6026,

tai anu.arola@diak.fi p. 040 134 7472, Pori

Saste Aven saare kaale ta parne!

Tervetuloa kaikki tummat ja vaaleat juhlimaan yhdessä romanien kansallispäivää Helsingin kulttuuritalolle 8.4.

Haluamme tarjota koko Suomen kansalle ainutlaatuisen mahdollisuuden kokea ja kuulla mustalaismusiikin kuninkaita ja kuningattaria.

Klo. 18 alkavassa konsertissa yleisölle tarjotaan musiikillinen elämysmatka Suomessa esillä olleeseen mustalaismusiikkiin.

Mittavasta esiintyjäkaartista löytyy kunkin musiikkityylin romani-taustainen tähtiesiintyjä. Vierailevana tähtenä saadaan kuulla myös suomalaisten sydämiin itsensä laulanutta **Samuli Edelmania**.

Lavalla kuullaan suuren yleisön valitsema tangokuningas **Leif Lindemania**, mestarikansanlaulaja **Hilja Grönforsia** ja Ruotsin True talent -voittaja **Dimitri Keiskiä**, mustan gospelin laulaja **Tenho Greniä**, nouseva rapar-tisti **Alvar Valentinia** ja hengellisen musiikin tulkitsija **Anita Lindgreniä**.

Ainutkertaisen konsertin orkesterina taituroi Ourvision voittaja **Suora Lähetys** -yhtye pohjoismaisittain täydennetyillä musikanteilla.

Kulttuuritalolla on myös mahdollisuus klo 15 alkaen tutustua ilmaiseksi kolmeen eri näkökulman omaavaan romaniaiheiseen näyttelyyn.

Mukana suuren suosion saavuttanut **Irmeli Huhtalan** "Romanikuvat mainoksissa" -näyttely,

HELINGIN KULTTUURITALO 8.4.2017 KLO 18.00

Fintiko
100

MUSTALAISMUSIIKIN
Kuninkaat ja Kuningattaret

LIPUT
10^e
+marikka

Leif Lindeman • Samuli Edelmann • Hilja Grönfors • Dimitri Keiski • Anita Lindgren • Alvari Valentin • Tenho Lindgren • Suora Lähetys
-yhtye vahvistetulla kokoonpanolla

Liput: www.ticketmaster.fi

Konserttipäivänä klo 15 ilmaiset NÄYTELYT Kulttuuritalolla

- Irmeli Huhtala - "Koti etsii ihmistä" - romanikuvat mainoksissa
- Hilka Lindgren - "Yli vuorien"
- Veijo Baltzar - Puheenvuoro & osa "Miranda" -näyttelystä
- Pekka Laine - Puheenvuoro "Romanit ja kevyt musiikki"
- LIVEMUSIIKKIA

Hilka Lindgrenin "Yli vuorien" -näyttely ja osa **Veijo Baltzarin** maailmankiertueelle matkaavasta "Miranda" -näyttelystä.

Näyttelyjen lomassa on tärkeitä puheenvuoroja mustalaistaitelija Veijo Baltzarilta, joka kertoo **klo. 15** omasta matkastaan taitelijaksi sekä

Yleisradion toimittajatuottaja **Pekka Laineelta**, joka auttaa meitä **klo. 16** kurkistamaan romanien osallisuudesta Suomalaiseen kevyeen musiikkiin.

Näyttelyssä saadaan kuulla myös samettisia soundeja romaninuorten esittämänä. Tervetuloa siis Helsingin kulttuuritalolle 8.4. romanien kansallispäiväjuhlaan klo 15 alkaen ja klo. 18. Mustalaismusiikin kuninkaat ja kuningattaret konserttiin. Konsertin lippuja voi ostaa oheisesta linkistä

<http://www.ticketmaster.fi/event/mustalaismusiikin-kuninkaat-ja-kuningattaret-lippuja/201117> ja ovelta.

Oheisa tapahtuman Facebook event: <https://www.facebook.com/events/868604389945412/>

Romanien kansallispäivän 8.4. Kulttuuritalon konsertti on osa Suomi 100 tapahtumia ja on aloitustapahtuma hankkeessa Kotimaani ompi Suomi – Romanit 500 vuotta 100-vuotisessa Suomessa. Hankkeen toisessa vaiheessa välitetään innovatiivisesti tietoutta romaneista viidessä eri kaupungissa. Toimitaidehankkeen päätösvaihetta juhli-taan marraskuussa Oulussa. Kotimaani ompi Suomi – Romanit 500 vuotta 100-vuotisessa Suomessa hankkeen toteuttamisessa mukana: Suomi 100 organisaatio, Taiteen edistämiskeskus, Esr-rahoitteiset Nevo tiia ja Tšetanes naal -hankkeet, Suomen kulttuurirahasto, Opetushallituksen romaniväestön koulutustiimi, Etelä-Suomen aluehallintoviraston alueellinen romaniasian neuvottelukunta ja Kaiho republic.

*Hyvää kevättä!
Latšo Diives -lehden lukijoille!*

Seuraava lehti ilmestyy marraskuussa 2017

Ma. Järvi

LATŠO DIIVES -LEHDEN ILMAISTILAUS

Nimi _____

Osoite _____

Postinumero ja -toimipaikka _____

Osoitteenmuutoksen yhteydessä myös vanha osoite _____

Kirje-
posti-
merkki

Opetushallitus
Romaniväestön
koulutustiimi
PL 380
00531 Helsinki